

Situația copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației

CIDDC

Raport de studiu

**Situația copiilor
rămași fără îngrijire
părintească în urma
migrației**

Raport
de studiu

Această publicație a apărut în cadrul proiectului „Studiul: situația copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației”, implementat de Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIDDC), cu suportul financiar al Reprezentanței UNICEF în Republica Moldova.

Punctele de vedere exprimate aici nu reflectă neapărat opinia instituției finanțatoare.

Echipa de cercetare:

- **Cezar Gavriiliuc**, director executiv CIDDC
- **Daniela Platon**, coordonator evaluare și monitorizare CIDDC
- **Viorica Afteni**, asistent activități de instruire CIDDC

La elaborarea acestui raport au mai contribuit:

- **Petra Hoelscher**, consultant internațional UNICEF
- **Mohamed Azzedine Salah**, Coordonator Programe, UNICEF Moldova
- **Violeta Cojocaru**, Coordonator Programe Comunicare, UNICEF Moldova
- **Radu Danii**, Coordonator Proiect Drepturile Copilului, UNICEF Moldova
- **Tatiana Țăbuleac**, Coordonator Proiect Media, UNICEF Moldova
- **Iosif Moldovanu**, Președintele Centrului Național de Resurse pentru Tineri

- **Voluntarii CIDDC**, implicați în elaborarea metodologiei și colectarea datelor: Angela Belenco, Eleonora Olaru, Lidia Bozian, Lilia Mazur, Natalia Baltag, Olga Selemet, Oxana Miron, Oxana Traci, Veaceslav Luca, Victoria Chirtoaca, Violeta Bulgar

- **Eugenia Chiosa**, redactor
- **Ion Axenti**, designer

Echipa de cercetare aduce mulțumiri tuturor persoanelor care au contribuit la studiu și la producerea acestui raport, inclusiv copiilor și tinerilor care și-au împărtășit experiența valoroasă, precum și reprezentanților autorităților locale, școlilor și serviciilor comunitare implicate.

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	5
Argument	6
Sumar	7
Metodologie	9
Rezultate	19
• Privire generală	19
• Dezvoltarea psihoemoțională	25
• Evoluția relațiilor sociale	33
• Activitatea școlară	47
• Resursele copiilor	53
• Participarea copiilor	60
• Reprezentarea viitorului	66
Politici și servicii pentru copiii rămași fără îngrijire părintească în urma migrației	74
Concluzii	85
Recomandări	88
Anexe	90

CUVÂNT ÎNAINTE

Copiii au fost întotdeauna cei mai afectați de fenomenele și crizele prin care trece societatea. Majoritatea persoanelor care trăiesc în sărăcie în întreaga lume sunt copii. De exemplu, atunci când o maladie afectează mii de persoane – copiii sunt cei care au cel mai mult de suferit. În primul rând, pentru că se îmbolnăvesc și, în al doilea, pentru că boala îi lipsește de părinți și îi lasă fără protecție. De cele mai multe ori, crizele și fenomenele sociale distrug mediul protector pe care familia și comunitatea îl creează în jurul copiilor, lăsându-i expuși riscurilor abuzului și exploatării, diminuându-le încrederea în forțele proprii și în viitor.

Moldova trece printr-o perioadă de tranziție care aduce schimbări ce au un impact profund asupra copiilor și a familiilor lor, cauzând deseori probleme în domeniul protecției copilului și a familiei. Chiar dacă în ultimii ani au fost lansate reforme importante în sectorul public, cu scopul de a accelera creșterea economică, de a fortifica serviciile de stat și de a promova drepturile sociale, sărăcia rămâne un fenomen răspândit.

Migrația în căutarea unui loc de muncă este unul dintre aspectele acestor crize și schimbări. Conform datelor Biroului Național de Statistică, în anul 2000, 138.000 de moldoveni erau plecați peste hotare pentru a-și găsi o slujbă, iar în 2004 cifra acestora ajungea la 367.000. Totodată, potrivit unor experți, cifra reală ar putea fi de două-trei ori mai mare.

Sărăcia și migrația contribuie la destrămarea familiilor și la creșterea numărului copiilor lipsiți de îngrijire părintească. Datele Ministerului Educației și Tineretului, pentru 1 septembrie 2005, prezintă un număr de 35.000 de copii de vârstă școlară rămași fără îngrijirea ambilor părinți și nu mai puțin de 75.000 de copii având un părinte plecat la muncă peste hotare. Condițiile de viață a acestor copii rămân un semn de întrebare. De regulă, copiii sunt lăsați în grija rudelor apropiate sau a vecinilor, dar aceștia nu le pot oferi dragostea, afecțiunea și sprijinul necesare pentru creșterea și dezvoltarea lor. Datele neoficiale arată că în unele cazuri acești copii sunt expuși la violență, trafic, delincvență și abandon școlar. În prezent nu există servicii la nivel de instituție sau comunitate, care să-i ajute să evite aceste pericole.

Opinia general acceptată este că situația economică a copiilor migranților se îmbunătățește semnificativ din moment ce părinții lor încep să trimită bani acasă. Cu toate acestea nu există studii care ar certifica legătura între migrație și creșterea nivelului de trai al copiilor.

Nu există nici studii care ar analiza schimbările care se produc în dezvoltarea emoțională și socială a copiilor rămași fără îngrijire părintească din cauza migrației. Astfel de schimbări au un impact enorm asupra cursului vieții și asupra situației psihologice a copiilor. Care sunt urmările acestor schimbări? Cum vor influența ele societatea? Acestea sunt întrebările la care urmează să găsim răspunsuri prin acest studiu și altele care vor urma.

Studiului de față, inițiat în cadrul inițiativei regionale UNICEF privind analiza fenomenului sărăciei și a impactului acestuia asupra copiilor, prezintă un prim, dar necesar, pas în evaluarea și analiza mult mai amănunțită a situației copiilor rămași fără îngrijire părintească din cauza migrației. Sperăm că atât instituțiile guvernamentale, cât și cele nonguvernamentale vor găsi utile constatările studiului pentru stabilirea unor mecanisme eficiente de prevenire a fenomenului migrației, prin crearea diferitor servicii de susținere a familiilor și protecție a copiilor.

ARGUMENT

Tranziția Republicii Moldova spre economia de piață a contribuit la crearea unei situații economice în care șomajul și sărăcia alimentează fenomenul migrației în căutarea unui loc de muncă. Plecarea unor membri ai familiei către piețele muncii din alte țări și existența din sursele câștigate de aceștia a devenit un mod normal de viață pentru multe familii de moldoveni. În ultimii ani acest fenomen a crescut foarte mult în intensitate, fiind organizate întregi industrii de perfecționare a actelor pentru a ajunge la muncă peste hotare și de transportare a persoanelor și a mărfurilor în și din străinătate.

Fiind una din cele mai populare strategii de a scăpa de sărăcie, migrația este responsabilă și pentru multe consecințe negative în sferile economică și socială. Piața muncii în Republica Moldova a început deja să resimtă lipsa persoanelor calificate, iar lipsa de acasă a unuia dintre soți pentru mult timp este factorul cel mai important în destrămarea familiilor.

Unul din subiectele peste care s-a trecut cu vederea în legătură cu migrația este impactul acesteia asupra dezvoltării copiilor ai căror părinți sunt plecați peste hotare. În scopul obținerii unor câștiguri cât mai mari, dar și din cauză că se află, de cele mai multe ori, ilegal în țara de destinație, migranții se rețin acolo pentru perioade îndelungate. Astfel, aceștia lipsesc ani buni din viața copilului, comunicând cu el sporadic prin intermediul telefonului și al coletelor cu bani, alimente sau îmbrăcăminte.

Prin acest studiu, am încercat să identificăm schimbările care se produc în dezvoltarea emoțională și socială a copiilor rămași fără îngrijire părintească din cauza migrației. Investigația și-a propus o cercetare preponderent calitativă a fenomenului din necesitatea de a capta aspectele subtile ale experiențelor copiilor și a înțelege impactul despărțirii de părinți la nivelul fiecărui copil, luând în considerare contextul social specific acestuia. Fiind utilă pentru explorarea unui subiect mai puțin studiat, cercetarea calitativă este suficient de flexibilă și oferă spațiu pentru date noi, chiar imprevizibile.

Echipa de cercetare a optat pentru o abordare participativă în cadrul studiului, fiind convinsă de avantajele și beneficiile acesteia. Întâi de toate, copiii implicați în studiu au oportunitatea să-și realizeze drepturile conținute în Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului și, în special, dreptul la opinie. Fiind cei mai buni „experți” în problemele care îi afectează, copiii devin cele mai indicate surse de colectare a datelor, iar cunoașterea necesităților din prima sursă este extrem de utilă la elaborarea ideilor de îmbunătățire a politicilor și serviciilor. Pe de altă parte, tehnicile participative le oferă copiilor oportunitatea să-și dezvolte încrederea în forțele proprii și autoaprecierea, precum și să discute subiecte sensibile pentru ei într-un mediu sigur, de înțelegere și susținere.

SUMAR

Metodologie

Studiul a vizat investigarea din perspectivă preponderent calitativă a situației copiilor rămași fără îngrijire părintească din cauza plecării acestora la muncă în străinătate, punând accent pe analiza impactului pe care îl are despărțirea de părinți asupra dezvoltării emoționale și sociale a copiilor.

Cercetarea a fost realizată în perioada septembrie 2005 – aprilie 2006 în 3 comunități din zone geografice diferite ale Moldovei. La studiu au participat 231 de persoane. Informațiile au fost culese de la 159 de copii, cu vârste între 10-18 ani, și 62 de adulți. O parte din datele obținute în cadrul cercetării a fost consultată cu un grup de 10 tineri, cu vârste între 14 și 17 ani, lideri de opinie în localitățile de baștină.

Colectarea datelor s-a realizat prin următoarele metode:

- atelier cu tehnici participative pentru copiii din grupul-obiect al studiului și cel de comparație;
- anchetă prin chestionar pentru toți copiii de 10 – 18 ani din comunitățile implicate în studiu;
- discuție focus-grup pentru profesori și diriginți;
- interviu structurat pentru îngrijitorii copiilor, reprezentanți ai serviciilor din comunitate, ai autorităților publice locale și centrale și ai organizațiilor internaționale.

Cea mai mare parte a informațiilor colectate a fost supusă analizei de conținut, iar datele obținute prin chestionar și în cadrul tehnicii de votare pe scală au fost analizate statistic. În cazul tehnicilor care au folosit desenul, cu scopul de a reduce abordarea interpretativă, analiza informației culese în ateliere s-a bazat pe comentariile efectuate de copii.

După o prelucrare primară, informațiile colectate de la copii, profesori și persoane care au în îngrijire copii ai căror părinți sunt plecați peste hotare au fost consultate cu un grup de tineri cu scopul de a verifica corespunderea rezultatelor obținute cu realitatea percepută de tineri în cadrul comunităților din care provin.

Pe parcursul întregului proces de realizare a studiului, echipa de cercetare a fost ghidată de respectarea următoarelor principii etice: acordul informat al participanților la studiu, confidențialitatea și protecția bunăstării psihologice a copiilor implicați, nediscriminarea opiniilor și participarea copiilor la analiza datelor.

Rezultate

În comunitățile implicate în studiu, mai mult de o pătrime (27,6%) dintre copiii anchetați au afirmat că au unul dintre părinți plecat peste hotare. În cazul a 9,3% din copii au migrat ambii părinți. Telefonul și coletele constituie principalele căi de legătură dintre copii și părinții migrați ai acestora.

Condițiile de trai ale copiilor ai căror părinți sunt plecați peste hotare se îmbunătățesc, ei având acces la mai multe facilități decât semenii lor. În același timp, primii sunt mai vulnerabili față de riscurile legate de consumul de substanțe, abandonul școlar, relațiile sexuale precoce și comportamentele deviate.

După plecarea părinților, copiii se confruntă cu stări emoționale dificile și neplăcute. Dorul, tristețea, singurătatea și sentimentele de insecuritate sunt complementate de

lipsa abilităților de a-și controla și exprima neagresiv emoțiile în diferite situații. Copiii se simt mai afectați în prima perioadă după plecarea părinților sau la prima experiență de acest gen.

Plecarea părinților peste hotare a modificat mult sfera relațională a copiilor, determinând schimbări importante în volumul și calitatea comunicării. În majoritatea cazurilor relațiile copiilor cu părinții plecați se răcesc în timp, această caracteristică menținându-se chiar și după revenirea părinților.

Relațiile copiilor cu îngrijitorii nu sunt suficient de apropiate. De multe ori, aceștia nu reușesc să răspundă necesităților copiilor de suport moral, din cauza vârstei înaintate și a stilului de comunicare.

Copiii rămași fără îngrijirea părinților preferă comunicarea în grupuri mici de semeni, de obicei, având aceeași experiență de despărțire de părinți. Ei sunt preocupați de găsirea unor persoane de încredere, cu care ar putea discuta diverse lucruri care îi interesează, inclusiv subiecte intime.

După plecarea părinților, activitatea școlară a copiilor suferă schimbări. În majoritatea cazurilor randamentul școlar scade din cauza absenței suportului și încurajării din partea părinților, iar în unele cazuri copiii devin mai responsabili în pregătirea temelor, din dorința de a recompensa efortul părinților de a munci peste hotare.

Profesorii au atitudini diferite față de copiii rămași fără îngrijire părintească: invidie pentru starea materială mai bună a acestora sau compătimire și suport emoțional.

Copiii care au părinți plecați nu sunt incluși într-un proces de pregătire pentru viața independentă și de dezvoltare a abilităților de autogestionare, management al resurselor și practicare a unui mod sănătos de viață. Suportul acordat de îngrijitori și de alte persoane apropiate nu corespunde întotdeauna necesităților copiilor.

Opinia copiilor mai mari contează mai mult în familie, chiar dacă, în general, copiii participă rar la luarea deciziilor legate de plecarea părinților. Rolurile în gospodărie și lipsa încurajării adulților determină o implicare mai puțin activă a copiilor cu părinți plecați peste hotare în activitățile școlare și comunitare.

Majoritatea copiilor ai căror părinți sunt plecați își asociază viitorul cu viața împreună cu familia peste hotarele țării. Optimismul lor în legătură cu continuarea studiilor la instituțiile de învățământ superior este determinat mai mult de posibilitățile financiare ale părinților decât de aspirațiile și capacitățile proprii.

Politicile naționale cu referire la copiii migranților se rezumă la înregistrarea acestora de către instituțiile de învățământ la începutul fiecărui an școlar. La nivel local, instituțiile comunitare nu sunt preocupate de situația acestor copii, ei fiind considerați mai degrabă o categorie privilegiată decât una vulnerabilă.

METODOLOGIE

SCOP ȘI OBIECTIVE

Studiul prezentat a vizat investigarea situației copiilor care au unul sau ambii părinți plecați la muncă în străinătate. Investigația a abordat fenomenul migrației adulților din perspectivă preponderent calitativă, punând accent pe analiza impactului pe care îl are despărțirea de părinți asupra dezvoltării emoționale și sociale a copiilor. În virtutea naturii calitative a studiului, rezultatele acestuia nu sunt reprezentative pentru toți copiii din țară care au unul sau ambii părinți plecați la muncă peste hotare.

Obiectul studiului l-au constituit 75 de copii din 3 comunități rurale ale Republicii Moldova, care trăiesc fără îngrijirea unuia sau a ambilor părinți, din cauza plecării acestora la muncă peste hotare de cel puțin 2 ani.

Studiul a urmărit:

- identificarea influenței despărțirii de părinți asupra dezvoltării emoționale și sociale a copiilor;
- identificarea preocupărilor și grijilor pe care le au copiii care locuiesc fără unul sau ambii părinți;
- identificarea cunoștințelor, abilităților și a resurselor umane de care dispun copiii pentru a se descurca independent;
- analiza viziunii copiilor asupra viitorului propriu;
- determinarea gradului în care sunt asigurate drepturile copiilor și participarea lor în comunitate;
- analiza politicilor și serviciilor existente în comunitate pentru copiii rămași fără îngrijirea părinților;
- elaborarea de recomandări pentru ameliorarea situației copiilor care au cel puțin un părinte plecat la muncă peste hotare.

PROCES

Studiul a fost realizat în perioada septembrie 2005 – aprilie 2006. Prezentăm mai jos principalele faze în desfășurarea cercetării.

Tabel 1. Desfășurarea studiului „Situația copiilor rămași fără îngrijire părintească”

Crt.	Denumirea etapei	Perioadă
1.	Elaborarea concepției studiului și a instrumentelor pentru colectarea datelor.	septembrie – decembrie 2005
2.	Consultarea concepției și a instrumentelor elaborate cu un expert internațional în studii care implică copiii.	octombrie 2005
3.	Vizită de documentare în or. Iargara (r-nul Leova), în cadrul căreia membrii echipei de cercetare, un reprezentant UNICEF și consultantul internațional au participat la discuții cu diverși actori comunitari privind problema abordată în studiu.	octombrie 2005
4.	Pilotarea instrumentelor pentru colectarea datelor de la copii și adaptarea acestora (s. Susleni, r-nul Orhei).	noiembrie 2005
5.	Instruirea echipei de colectare a datelor.	noiembrie 2005

6.	Administrarea unui chestionar copiilor școlarizați, cu vârste peste 10 ani, din localitățile în care s-a desfășurat studiul.	decembrie 2005
7.	Colectarea datelor de la copii și adulți.	decembrie 2005 – ianuarie 2006
8.	Analiza primară a informațiilor colectate de la copii și adulți.	ianuarie – martie 2006
9.	Consultarea cu un grup de copii și tineri a constatărilor rezultate din analiza primară a informațiilor acumulate.	martie 2006
10.	Analiza rezultatelor studiului, formularea concluziilor și recomandărilor.	martie 2006
11.	Elaborarea raportului de studiu.	martie – aprilie 2006
12.	Consultarea raportului elaborat cu expertul internațional și reprezentanți ai UNICEF.	aprilie 2006

PARTICIPANȚI

În selectarea celor trei comunități participante la studiu s-a ținut cont de următoarele criterii:

- Amplasarea geografică – au fost incluse localități din diferite zone ale republicii (nord, sud și centru);
- Existența relațiilor de colaborare ale organizației care a realizat studiul cu persoane-resursă din comunitățile respective (reprezentanți ai administrației publice locale, profesori). Aceștia au contribuit la:
 - stabilirea contactelor cu toate sursele de informare din teren;
 - asigurarea angajamentului actorilor comunitari la realizarea etapei de colectare a datelor;
 - asigurarea accesului la grupele de copii vizați de studiu;
- Existența în localitate a unui liceu sau a unei școli medii, deoarece obiectul studiului îl constituie copiii cu vârsta de 10-18 ani;
- Rata copiilor rămași fără îngrijire părintească în comunitate – au fost selectate localități în care numărul acestor copii este cel mai mare în raion, conform datelor oferite de persoanele-resursă.

În total, la studiu au participat 231 de persoane, dintre care 169 de copii și 62 de adulți. Informațiile au fost culese de la 159 de copii și tineri, cu vârste între 10 și 18 ani, dintre care 101 de fete și 58 de băieți. O parte din datele obținute în cadrul cercetării a fost consultată cu un grup de 10 copii, format din 3 băieți și 7 fete, cu vârste între 14 și 17 ani. Acești tineri sunt lideri de opinie în localitățile de baștină și au experiență de implicare în diferite proiecte de participare.

Includerea în studiu a copiilor cu vârste între 10 și 18 ani s-a bazat pe experiența organizației care a realizat cercetarea. Pentru a asigura calitatea culegerii și analizei datelor, s-a decis limitarea obiectului studiului la vârsta respectivă, lucrul cu copiii mai mici necesitând abilități și o metodologie speciale.

Numărul semnificativ mai mare al fetelor participante la studiu nu indică că acestea sunt mai afectate de fenomenul migrației adulților. Implicarea copiilor în cercetare s-a efectuat pe baza principiului voluntar, chiar dacă a presupus riscul ca băieții să nu fie reprezentați în măsura necesară. După cum prezintă studiul „Evaluarea participării tinerilor în Republica Moldova”, realizat de EYE Moldova, asociație care promovează proiecte de participare a tinerilor, fetele sunt mai disponibile să participe la activități care presupun comunicare și împărtășire de experiențe. Din aceste considerente, menționăm că existența unui specific în experiența băieților legată de migrația adulților ar putea să nu fie elucidată suficient în acest raport, de aceea modalitatea în care ei se descurcă în situația de a fi separați de părinți rămâne un subiect care necesită o studiere mai aprofundată.

Pentru a examina cât mai amplu situația copiilor rămași fără îngrijire părintească, s-a decis includerea în studiu a unui grup de comparație, alcătuit de copii din aceleași localități și categorii de vârstă, dar care locuiesc cu părinții.

Selectarea grupurilor de copii pentru participarea în studiu a fost efectuată de persoanele-resursă din comunitățile implicate, conform următoarelor criterii, prezentate de echipa de cercetare:

- acordul de a participa la studiu, cunoscând doar scopul acestuia, fără multe detalii;
- includerea în grupuri a copiilor cu vârste cuprinse între 10 și 18 ani;
- includerea în grupuri, în măsura posibilității, a copiilor de ambele sexe;
- durata de trai de cel puțin doi ani fără unul sau ambii părinți, din cauza migrației (valabil doar pentru copiii care au constituit obiectul studiului).

Faptul că grupurile de copii participanți în studiu au fost formate prin intermediul unui profesor sau membru al administrației școlilor, a putut produce o selecție părtinitoare a copiilor. Decizia echipei de cercetare în acest sens s-a bazat pe timpul limitat și pe dorința de a evita producerea unor emoții neplăcute copiilor, prin întrebări directe adresate acestora despre situația familială. Având în vedere că profesorii și managerii școlari cunosc asemenea detalii din viața elevilor, am preferat să delegăm adulților funcția de selectare a copiilor, asumându-ne riscul ca aceștia să invite copiii pe care îi agreează.

Fenomenul migrației adulților și consecințele acestuia sunt dificil de urmărit. Copiii care au constituit obiectul studiului au experiențe destul de diverse în acest sens – unii dintre ei au un singur părinte plecat, alții – ambii părinți; o parte din copii se confruntă cu această situație pentru prima dată, altă parte – a trăit experiența de mai multe ori. De asemenea, variază și intervalele de timp în care copiii sunt despărțiți de părinți, diferență determinată, în mare măsură, de țara în care migrează aceștia. Pentru a asigura prezența și securitatea emoțională a copiilor în cadrul atelierelor de colectare a datelor, precum și pentru a evita etichetarea lor, s-a decis ca în procesul selectării participanților să nu se țină cont de aspectele menționate. Din acest motiv nu se cunoaște proporția copiilor participanți la studiu care au un părinte sau ambii plecați la muncă peste hotare.

Tabel 2. Numărul de copii participanți la studiu, pe categorii de vârste

Vârsta	Grup-obiect al studiului	Grup de comparație	Total
10 ani	2	4	6
11 ani	5	7	12
12 ani	10	11	21
13 ani	18	13	31
14 ani	5	23	28
15 ani	9	13	22
16 ani	16	8	24
17 ani	8	4	12
18 ani	2	1	3
Total	75	84	159

În scopul obținerii unei imagini de ansamblu a situației copiilor care au constituit obiectul studiului și pentru a asigura verificarea datelor culese, în cercetare au fost incluse mai multe categorii de adulți.

Tabel 3. Categoriile și numărul de adulți participanți la studiu

Crt.	Sursa de colectare a informațiilor	Numărul de persoane
1.	Persoane care îngrijesc copiii ai căror părinți sunt plecați	7
2.	Profesori și diriginți	29
3.	Directori de școală	3
4.	Lucrători medicali	3
5.	Membri ai ONG locale	2
6.	Inspectori pentru minori	1
7.	Reprezentanți ai autorităților publice locale (primar, secretar al Primăriei)	4
8.	Reprezentanți ai Direcțiilor Raionale Învățământ, Tineret și Sport și ai Direcțiilor Raionale Asistență Socială și Protecție a Familiei	6
9.	Reprezentanți ai autorităților centrale (Ministerul Educației, Tineretului și Sportului, Ministerul Sănătății și Protecției Sociale, Ministerul Afacerilor Interne)	3
10.	Reprezentant al Consiliului Național pentru Protecția Drepturilor Copilului	1
11.	Reprezentanți ai organizațiilor internaționale (Organizația Internațională pentru Migrație, Reprezentanța UNICEF Moldova)	4
Total		62

În cadrul interviului realizat cu inspectorul pentru minori dintr-o localitate, am constatat că informațiile obținute sunt mai puțin relevante pentru studiul prezentat, întrucât se refereau la copiii în conflict cu legea, în timp ce copiii rămași fără îngrijire părintească nu fac parte din această categorie.

În perioada de realizare a studiului, Departamentul de Migrație era în proces de reorganizare, fapt care a determinat renunțarea la această sursă de informare, pe motivul accesului dificil la aceasta.

În studiu nu au fost incluși adulți care, din cauza migrației, s-au despărțit pe o anumită perioadă de copii. Opinia acestor persoane ar fi foarte valoroasă pentru studiul fenomenului, dar din lipsă de timp și de acces părinții nu au fost intervievați.

METODE ȘI TEHNICI

În baza întrebărilor-cheie ale studiului (Anexa I) au fost elaborate instrumentele de colectare a datelor, racordate la sursele informaționale identificate. Elaborarea metodelor și instrumentelor a urmărit și capacitatea acestora de a se verifica reciproc, asigurând validitatea datelor. Multitudinea surselor de informare a fost o altă modalitate de a oferi o perspectivă imparțială asupra temei abordate.

Colectarea datelor s-a realizat prin următoarele metode:

- atelier cu tehnici participative;
- anchetă prin chestionar;
- discuție focus-grup;
- interviu structurat.

Optarea pentru utilizarea metodelor participative de colectare a datelor de la copii se bazează pe specificul temei studiate. Deoarece studiul abordează aspecte personale, a fost necesară asigurarea posibilității copiilor de a doza gradul de implicare și de exteriorizare a trăirilor emoționale. Tehnicile participative oferă oportunități de analiză a propriei experiențe și de schimb de opinii cu alte persoane, ceea ce contribuie la crearea unei atmosfere prietenoase. De asemenea, acestea au specificul de a stimula exprimarea și de a evita tendința persoanei de a se prezenta într-o lumină favorabilă sau a spune ceea ce crede că așteaptă operatorul de teren.

Informațiile au fost culese de la copii în cadrul unor ateliere cu durata medie de 3,5 ore. Ambele grupuri de copii participanți care au constituit obiectul de studiu și cel de comparație au fost divizate în 2 categorii conform vârstei. Divizarea pe grupe de vârste de 10-14 și 15-18 ani s-a efectuat pentru a asigura o atmosferă deschisă, confortabilă pentru toți copiii implicați, ținând cont de particularitățile perioadei pubertare și adolescenței de dezvoltare și de comunicare. În total, în fiecare din cele 3 localități, s-au desfășurat câte 4 ateliere de colectare a datelor. Toate atelierele s-au desfășurat în instituții de învățământ preuniversitar. Cadrele didactice au fost rugate să nu asiste la activitățile desfășurate cu copiii.

Tehnicile pentru culegerea datelor au fost pilotate cu ajutorul a 2 grupuri de copii, unul dintre acestea fiind compus din copii care au cel puțin un părinte plecat la muncă peste hotare. Atelierele elaborate pentru aceste grupuri se deosebeau printr-o singură tehnică, referitoare la experiența despărțirii de părinți: copiii care locuiesc împreună cu părinții au fost rugați să-și prezinte familia, pe când semenii lor care sunt fără îngrijire părintească – să arate ce schimbări le-a produs în viață plecarea părinților.

În general, copiii care au participat la testarea metodelor de culegere a datelor au fost cooperanți și au manifestat interes pentru temele discutate. Totuși, una dintre activitățile

de evaluare a fost percepută de majoritatea copiilor în alt mod decât cel preconizat. Ca rezultat, tehnica ce sonda resursele interne ale copiilor de a face față situației în care se află a fost înlocuită. În prima variantă, pentru o parte dintre copii tehnica era greu de înțeles, dura prea mult timp și ar fi fost dificil de aplicat în unele școli, deoarece necesita un spațiu relativ mare. Pilotarea a constituit o etapă importantă pentru definitivarea instrucțiunilor lansate copiilor la realizarea sarcinilor, gestionarea timpului rezervat pentru fiecare tehnică planificată, confirmarea eficienței tehnicilor de grup în dinamizarea procesului și observarea disponibilității copiilor de a discuta anumite subiecte.

Echipe de colectori de date a fost selectată din rândurile angajaților și voluntarilor Centrului de Informare și Documentare privind Drepturile Copiilor, studenți sau absolvenți ai facultății de asistență socială, având experiență în facilitarea unor activități de grup. Aceste persoane au fost instruite în ceea ce privește metodele și tehnicile de colectare a datelor, sarcinile specifice ale moderatorului unui atelier, discuției focus-grup și ale asistentului, modalitățile de înregistrare și stocare a informației. De asemenea, colectorii au fost atenționați referitor la caracterul delicat al subiectelor cercetate, precum și la importanța respectării principiilor etice. Atelierele de colectare a datelor de la copii au fost desfășurate de echipe a câte 2-3 persoane.

Structura atelierului de colectare a datelor de la copii

1. Vizualizarea pe fișe

Participanții au răspuns, individual, pe fișe, la întrebarea „Ce vă preocupă, la ce vă gândiți în decursul unei zile obișnuite?”. Copiii au avut posibilitatea să completeze mai multe fișe, în funcție de numărul de idei pe care au vrut să le împărtășească grupului. Fișele au fost grupate după anumite categorii, propuse de participanți, apoi comentate vizavi de conținutul lor și de frecvența anumitor idei.

2. Brainstorming

Participanții au elaborat, printr-un asalt de idei, o listă de dificultăți cu care se pot confrunta în viața adultă și de probleme sociale care pot să apară în viitorul lor. Acest exercițiu i-a introdus în tematica resurselor interne pentru depășirea problemelor.

3. Clasificarea fișelor

Participanților li s-a propus să împartă în 3 categorii o listă de cunoștințe, abilități și atitudini, în măsura în care le sunt caracteristice (Anexa II). Aranjarea fișelor a fost făcută prin colaborare și decizii comune ale membrilor grupurilor mici, ceea ce a condus la exprimarea unei opinii „medii” pentru grupuri.

4. Desenul impactului / Desenul familiei

Copiii care au unul sau ambii părinți plecați, au fost rugați să reprezinte printr-un desen felul în care plecarea părinților le-a schimbat viața. Pentru aceasta li s-a propus să-și amintească, individual, cum era viața lor atunci când locuiau împreună cu părinții și cum este acum, să mediteze asupra schimbărilor care s-au produs în această perioadă și să le prezinte pe o foaie. Participanții au fost rugați să comenteze cele desenate.

Copiii care locuiesc împreună cu părinții au fost rugați să reprezinte pe o foaie, individual, familia din care provin. Participanților li s-a propus să deseneze ceea ce vor, pentru a-și arăta familia așa cum este în prezent, nu așa cum ar vrea ei să fie. Copiii au fost rugați să comenteze cele desenate, menționând pe cine au reprezentat, cum sunt aceste persoane și care este rolul lor.

5. Votarea pe scală

Participanții și-au exprimat prin votare opinia personală referitor la o serie de afirmații care se refereau la câteva drepturi selectate de echipe de cercetare (Anexa II). Fiecare

participant și-a plasat votul pe o scală alcătuită din 5 gradații – „total de acord”, „de acord”, „parțial de acord”, „nu sunt de acord”, „total nu sunt de acord”. Mediile calculate pentru fiecare enunț au reflectat opiniile copiilor cu privire la măsura în care le sunt respectate aceste drepturi.

6. Harta comunității

Pe grupuri, participanții au fost rugați să deseneze harta comunității lor și să indice pe ea toate persoanele, organizațiile, locurile la care / unde se pot adresa dacă au nevoie de ceva, indiferent cu ce problemă se confruntă (pentru un sfat, un ajutor, dar nu neapărat bănesc). Copiii au fost rugați să marcheze prin anumite semne, inventate de ei, în ce măsură persoanele și organizațiile reprezentate pe hartă îi susțin, îi încurajează și le sunt prietenoase.

7. Desen de viitor

Copiilor li s-a propus să reprezinte printr-un desen viitorul lor peste 5 ani sau după absolvirea școlii. În desen ei trebuiau să arate cât mai multe aspecte din viața lor de viitor, inclusiv comunitatea în care vor trăi, ocupația pe care o vor avea, familia etc. Participanții au lucrat în grupuri mici, dar au avut posibilitatea de a alege între a se desena separat sau împreună cu ceilalți membri ai grupului. Fiecare participant și-a comentat desenul.

Ancheta prin chestionar

Chiar dacă studiul prezentat este bazat pe metode calitative, cu scopul de a obține o imagine generală asupra situației copiilor rămași fără îngrijire părintească, a utilizat și o anchetă realizată prin chestionar, completat de 743 de copii din clasele a V-a – a XII-a din cele 3 localități cuprinse în studiu (Anexa II). Prin această metodă s-a urmărit culegerea de informații despre numărul de copii rămași fără îngrijire părintească din cauza plecării acestora în străinătate, situația materială a copiilor, frecventarea școlii, țara în care migrează cel mai des părinții și modalitățile de comunicare cu aceștia, motivul plecării etc.

Discuția focus-grup

Metoda a fost utilizată pentru a colecta informații de la cadrele didactice din comunitățile incluse în studiu. Profesorii, o mare parte dintre care sunt și diriginți de clasă ai copiilor, au fost o sursă informațională foarte importantă pentru explorarea situației acestora, datorită contactului permanent și rolului substanțial în dezvoltarea lor. În total au fost realizate 3 discuții focus-grup care s-au desfășurat în baza ghidului de întrebări elaborat pentru a aborda ariile de interes ale studiului și au durat circa o oră, fiind înregistrate pe bandă audio.

Participanții la discuțiile focus-grup au manifestat interes față de problematica studiată și au contribuit la elucidarea diferitor aspecte comportamentale ale copiilor. Deși unii dintre participanții din această categorie au avut, în faza inițială, tendința de a prezenta într-o lumină cât mai favorabilă situația tuturor copiilor, inclusiv a celor care au părinți plecați peste hotare, pe parcursul discuțiilor profesorii au devenit mai deschiși în examinarea diferitor aspecte abordate de studiu.

Interviul structurat

Metoda a fost aplicată pentru a sonda opiniile mai multor categorii de adulți – îngrijitori, manageri școlari, membri ai ONG-urilor locale, inspectori pentru minori, lucrători medicali, reprezentanți ai autorităților publice locale și centrale și ai organizațiilor internaționale. Au fost elaborate ghiduri de interviu pentru fiecare dintre categoriile de participanți menționate, care au urmărit să releve punctele de

vedere ale actorilor comunitari referitor la toate aspectele abordate în cadrul studiului. Câteva dintre interviurile cu reprezentanții autorităților publice locale au fost realizate prin telefon, pe motivul dificultăților de stabilire a unor întâlniri cu aceste persoane. Interviurile au fost înregistrate pe bandă audio și au durat, în mediu, 30 minute.

Pe parcursul desfășurării studiului, am solicitat de la Rețeaua Consiliilor Locale ale Tinerilor, administrată de Centrul Național de Resurse pentru Tineri, istorii ale vieții copiilor care au experiența despărțirii de părinți. Din totalitatea de istorii obținute, am inclus în raport câteva, pe care le-am considerat mai relevante pentru rezultatele prezentate.

Prelucrarea și analiza datelor

Cea mai mare parte a informațiilor colectate a fost supusă analizei de conținut, iar datele obținute prin chestionar și în cadrul tehnicii de votare pe scală au fost analizate statistic. În cazul tehnicilor care au folosit desenul, pentru a reduce abordarea interpretativă, analiza informației culese în ateliere s-a bazat pe comentariile efectuate de copiii.

Stocarea informațiilor rezultate din atelierele desfășurate cu copiii, din interviurile și discuțiile focus-grup cu adulții a fost efectuată de colectori în formă electronică, folosind o schemă standard elaborată de echipa de cercetare.

Analiza de conținut s-a bazat pe identificarea principalelor tendințe în totalitatea informațiilor disponibile. Întrebările-cheie ale cercetării au servit drept teme principale pentru organizarea și sistematizarea tuturor datelor.

Atelierul de consultare

După o prelucrare primară, informațiile colectate de la copii, profesori și persoane care au în îngrijire copii ai căror părinți sunt plecați peste hotare au fost consultate cu un grup de copii. Solicitarea feed-back-ului din partea tinerilor referitor la datele obținute de la aceste categorii de adulți se bazează pe faptul că, în general, rolurile și opiniile ultimilor sunt cunoscute de toți copiii. La atelierul de consultare au participat 10 tineri și 4 membri ai echipei de cercetare. Copiii consultați nu provin din localitățile în care s-a realizat studiul și au fost selectați cu ajutorul unei organizații-partener, din rândurile tinerilor implicați în proiecte de participare.

Scopul atelierului de consultare a fost de a compara rezultatele obținute cu realitatea percepută de tineri în cadrul comunităților din care provin. Atelierul de consultare s-a realizat prin următoarele metode și tehnici: discuție focus-grup, vizualizare pe fișe și votare pe scală. Tinerilor le-au fost prezentate rezultatele obținute la toate întrebările-cheie din studiu, metoda prin care au fost culese, după care li s-a cerut opinia vizavi de corespunderea acestora cu realitatea pe care o cunosc. Expunerile copiilor consultați au fost înregistrate, transcrise în format electronic, apoi integrate în textul rezultatelor obținute în cadrul studiului.

Opiniile colectate de la tinerii participanți la atelier au fost foarte utile pentru realizarea studiului, elaborarea raportului și formularea recomandărilor incluse în acesta.

Raportul prezintă comentarii relevante ale participanților cu referire la diferite aspecte ale problematicii cercetate. În toate cazurile este indicată sursa opiniilor. Pentru a facilita citarea sursei, vor fi utilizate câteva abrevieri și simboluri, după cum urmează:

Gr. I – copii cu vârste între 10-14 ani, care locuiesc fără unul sau ambii părinți;

Gr. II – copii cu vârste între 15-18 ani, care locuiesc fără unul sau ambii părinți;

Gr. III – copii cu vârste între 10-14 ani, care locuiesc împreună cu părinții;

Gr. IV – copii cu vârste între 15-18 ani, care locuiesc împreună cu părinții;

ACD – participanți la atelierul de consultare a datelor;
APL – reprezentanți ai autorităților publice locale (primar, secretar al Primăriei);
DRÎTS – reprezentanți ai Direcțiilor Raionale Învățământ, Tineret și Sport;
DRASPF – reprezentanți ai Direcțiilor Raionale Asistență Socială și Protecție a Familiei;
METS – reprezentanți ai Ministerului Educației, Tineretului și Sportului;
MSPS – reprezentanți ai Ministerului Sănătății și Protecției Sociale;
MAI – reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Interne;
CNPDC – reprezentanți ai Consiliului Național pentru Protecția Drepturilor Copilului;
OIM – reprezentanți ai Organizației Internaționale pentru Migrație;
UNICEF – reprezentanți ai oficiului UNICEF în Republica Moldova.

RESPECTAREA PRINCIPIILOR ETICE

Acordul informat

Copiii și adulții din comunitățile implicate au fost informați despre studiu de către persoanele-resursă la care a apelat echipa de cercetare. În procesul de colectare a datelor, copiii și adulții selectați au fost anunțați despre obiectivele studiului și modul în care vor fi utilizate informațiile culese de la ei. Înainte de începerea atelierelor cu copiii și a discuțiilor cu adulții, toți participanții au avut posibilitatea de a decide dacă vor sau nu să participe la studiu.

Echipa de cercetare a evitat anunțarea copiilor în prealabil despre detaliile cercetării, pentru a nu crea montaje și complexe care ar putea distorsiona datele studiului. Din experiența organizației care a efectuat studiul, unii adulți tind să „pregătească” copiii, așa încât aceștia să-și prezinte într-o lumină favorabilă comunitatea.

Confidențialitatea

Copiii și membrii comunității în care s-a desfășurat studiul au fost asigurați din start despre respectarea confidențialității. Cu scopul de a reduce la maxim șansele ca identitatea acestor persoane să fie descoperită, în raport nu au fost incluse numele lor sau ale localităților implicate. Cu toate acestea, identitatea unor adulți poate fi determinată, deoarece ei au participat în studiu ca reprezentanți ai unor instituții publice. Deși au relatat și opinii personale, acești participanți au fost rugați să facă publice opiniile instituțiilor pe care le reprezintă, de aceea în aceste cazuri, anonimatul nu a constituit o preocupare.

Protecția bunăstării psihologice

Pe parcursul procesului de culegere și consultare a datelor, ne-am asigurat ca intervențiile noastre să nu afecteze în nici un fel copiii. Pregătirea operatorilor de teren și metodele utilizate au fost principalele căi de respectare a acestui principiu.

Colectorii de date sunt tineri cu pregătire în domeniile psihologiei și asistenței sociale și cu experiență de lucru cu copiii, ceea ce a jucat un rol important în asigurarea unui climat favorabil pentru discutarea tuturor subiectelor studiului.

La fiecare dintre subiectele abordate participanții au avut libertatea de a vorbi atât cât se simțeau confortabil. Pentru a facilita exprimarea asupra unor aspecte personale cu potențial stresant, multe dintre tehnicile de colectare a informațiilor de la copii

au utilizat desenul. Copiii au fost încurajați să-și împărtășească stările emoționale, totuși unii dintre ei au preferat să nu o facă (de exemplu, au refuzat să-și comenteze desenele). Au avut loc câteva cazuri de acest fel, inclusiv în atelierul desfășurat cu copiii din grupul de comparație, adică acei care locuiesc cu părinții. În lipsa comentariilor efectuate de copii, am exclus cazurile respective din analiză.

Nondiscriminare

Unele tehnici de colectare a informațiilor de la copii au necesitat lucrul în grupuri mici cu participanții. Colectorii de date au asigurat oportunități egale de exprimare pentru toți participanții, pentru a surprinde toate perspectivele, uneori contrare, asupra aceluiași subiect.

Echipa de cercetare a depus toate eforturile pentru a include în raportul de studiu întreaga gamă de opinii culese de la toate categoriile de surse.

Participarea copiilor la analiza datelor

Cu scopul de a asigura calitatea analizei datelor culese în cadrul studiului, rezultatele provenite după o prelucrare primară au fost consultate cu un grup de copii și tineri. Experiențele zilnice ale copiilor ar putea fi diferite de percepțiile sau așteptările adulților, de aceea am considerat că pentru o înțelegere cât mai profundă a situației copiilor, este foarte utilă consultarea acestora. Cu ajutorul opiniilor, viziunilor și clarificărilor oferite de participanții la atelierul de consultare, echipa de cercetare a încercat să limiteze la maxim interpretarea informațiilor și să mențină rezultatele obținute cât mai apropiate de relațiile copiilor. De asemenea, copiii consultați au participat la formularea recomandărilor pentru protecția semenilor lor rămași fără îngrijire părintească. În acest mod, ei au contribuit la ajustarea intervențiilor sugerate la necesitățile reale ale acestor copii.

REZULTATE

PRIVIRE GENERALĂ

Actualmente, în Republica Moldova există puține studii care își propun să elucideze fenomenul migrației adulților, acestea punând accent pe statistici. Deși uneori contradictorii, datele oficiale și cele din cercetări arată că numărul persoanelor plecate la muncă în străinătate este alarmant de mare. În conformitate cu datele oferite de METS, la 1 septembrie 2005 au fost înregistrați 35.000 de copii de vârstă școlară care au ambii părinți plecați peste hotare, iar aproximativ 75.000 au rămas cu un singur părinte din cauza migrației.

Rezultatele anchetei realizate confirmă amploarea migrației adulților din localitățile implicate în studiu. Astfel, mai mult de o pătrime (27,6%) dintre copiii anchetați au afirmat că au unul dintre părinți plecat peste hotare. În cazul a 9,3% din copii au migrat ambii părinți. În două dintre localități, numărul taților care au plecat peste hotare este semnificativ mai mare decât cel al mamelor migrate (Tabel 4).

Tabel 4. Proporția părinților migrați

Părintele plecat	Localitatea I		Localitatea II		Localitatea III		Total
	Frecvența (nr. pers.)	Frecvența, %	Frecvența (nr. pers.)	Frecvența, %	Frecvența (nr. pers.)	Frecvența, %	
Tatăl	29	32.2	54	46.6	35	50.7	118
Mama	33	36.7	34	29.3	20	29	87
Ambii	28	31.1	28	24.1	13	18.8	69
Nr.*	-	-	-	-	1	1.4	1
Total	90	100	116	100	69	100	275

* nu s-a răspuns la întrebare

Conform rezultatelor anchetei cei mai mulți bărbați din comunitățile studiate sunt plecați în Rusia (circa 48%), Italia fiind a doua țară de destinație (9,8%). În cazul femeilor, respondenții au menționat cel mai des Italia (29%), apoi Rusia (24,4%). Alte țări în care pleacă adulții din comunitățile implicate în studiu sunt: Portugalia, Irlanda, Grecia, Franța, Ucraina, Turcia, Spania, Germania, SUA, China.

Datele obținute relevă că 40% dintre tații și 30% dintre mamele care au migrat, au părăsit țara în decursul anului curent. Pentru o perioadă de până la trei ani, fără îngrijirea mamei trăiesc 21,4% dintre copii, iar fără cea a tatălui – 12% dintre copii. Un număr mare de respondenți (cca 6%) au afirmat că s-au despărțit de părinți cu mai mult de 4 ani în urmă. La întrebarea despre durata despărțirii de tatăl lor, nu au completat chestionarul 4% dintre respondenți, fapt care s-ar putea datora și destrămării familiilor acestora.

Telefonul și coletele constituie principalele căi de legătură dintre copii și părinții migrați. În ceea ce privește frecvența comunicării, cei mai mulți dintre copii (44%) au menționat că aceasta are loc de 2-3 ori pe săptămână. Fiecare al optulea copil anchetat comunică zilnic cu părinții plecați în străinătate, iar o pătrime dintre respondenți sunt în legătură cu aceștia săptămânal. De câteva ori pe lună cu părinții migrați comunică circa 15% din respondenți și aproape 2% dintre copii o fac mai rar decât o dată la 2-3 luni.

Percepția copiilor vizavi de problemele sociale care îi pot afecta

Copiii din toate grupurile participante la studiu au menționat următoarele probleme cu care ar putea să se confrunte în viitor:

- dificultățile în asigurarea bunăstării personale și celei familiale, cauzate de lipsa locurilor de muncă, lipsa unui loc de trai, salariile mici, sursele financiare

insuficiente pentru continuarea studiilor. În opinia copiilor, toate aceste circumstanțe generează migrația tinerilor;

- problemele de sănătate, inclusiv HIV/SIDA, consumul de substanțe, alimentația incorectă, lipsa apei potabile, lipsa unor servicii medicale calitative;
- probleme de relaționare între persoane, printre care singurătatea, lipsa prietenilor, minciuna, neînțelegerile, nerespectarea drepturilor, violența în familie și în societate, divorțul;
- probleme cauzate de nerespectarea regulilor sociale – traficul de ființe umane, inclusiv de copii, infracțiuni, terorism;
- probleme de ordin ecologic.

Copiii care au părinți plecați în străinătate au menționat necesitatea dezvoltării anumitor capacități personale, pentru a face față eventualelor dificultăți din viața adultă: independența în luarea deciziilor, încrederea în propriile forțe, managementul timpului și controlul emoțiilor.

Percepția adulților asupra riscurilor la care sunt supuși copiii migranților

Dintre toate categoriile de adulți participanți la studiu, doar îngrijitorii au afirmat că copiii pe care îi supraveghează nu sunt mai vulnerabili decât ceilalți copii în fața unor situații de risc. În opinia majorității respondenților însă, copiii ai căror părinți sunt plecați peste hotare constituie un grup pentru care *probabilitatea riscului este mai mare*.

Unul dintre cele mai frecvent menționate riscuri este cel al abandonului școlar. Pierderea interesului pentru învățatură și scăderea performanțelor școlare constituie, în opinia reprezentanților autorităților centrale și ai UNICEF, semne ale riscului de abandon școlar. Lipsa motivației de a învăța poate avea consecințe negative asupra educației copiilor. Membrii comunităților în care s-a realizat studiul de asemenea au exprimat această idee. Din relatările cadrelor didactice, în localitățile participante la studiu nu există copii neșcolarizați. Unii profesori și directori au relatat câteva cazuri de abandon școlar printre copiii migranților, pe care le-au rezolvat rapid, prin intermediul consilierii copiilor, iar uneori apelând la ajutorul unui psiholog.

- *„Implicațiile principale pentru ei sunt legate de procesul școlar, sunt copii care tind să abandoneze mai des școala... o reușită mai scăzută, deoarece nu se acordă prioritate reușitei.” (UNICEF)*

Din rezultatele anchetei efectuate reiese că în ambele grupuri de copii zilnic frecventează școala circa ¾ din respondenți. Numărul copiilor care au afirmat că uneori lipsesc de la lecții este cu puțin mai mare printre copiii care au părinți plecați peste hotare și constituie 22%.

Managerii școlari, o parte dintre profesori, reprezentanți ai autorităților publice locale și centrale și reprezentanți ai oficiului UNICEF consideră că un alt risc la care sunt supuși copiii care au părinți plecați este consumul de substanțe. Respondenții au afirmat că, de multe ori, aceste comportamente ale copiilor și tinerilor sunt favorizate de presiunea semenilor lor.

- *„Copiii adoptă unele comportamente vicioase - vocabular vulgar, fumat, consum de alcool și droguri, dacă nu sunt supravegheați de către părinți.” (director de școală)*

O parte dintre adulții intervievați au menționat că probabilitatea săvârșirii unor acțiuni delicate este mai mare printre copiii care au cel puțin un părinte plecat la muncă peste hotare. Directorii de școală și unii reprezentanți ai autorităților publice locale au afirmat că au fost înregistrate infracțiuni comise de acești copii, iar reprezentantul

MAI și al CNPDC au subliniat rolul influenței din partea cunoscuților în adoptarea unor comportamente deviate.

- „... de a nimeri în anumite condiții nefavorabile, în anumite colective de copii care pot să-l împingă la săvârșirea diferitor încălcări, începând de la cele morale și până la infracțiuni penale.” (CNPDC)

Privarea de grija părintească, în special la o vârstă fragedă, este considerată de unii respondenți un factor de risc pentru starea de sănătate a copiilor. Este posibil ca unele afecțiuni ale acestor copii să devină cronice, deoarece ei *nu solicită asistență medicală atunci când au nevoie*. O parte din profesori și reprezentanții UNICEF opinează că, în absența părinților, sănătatea reproductivă a tinerilor de asemenea este periclitată.

- „... riscul unei sarcini nedorite, o infecție; după cum demonstrează studiile noastre, tinerii nu sunt destul de informați la acest capitol despre bolile cu transmitere sexuală, HIV/SIDA, cum să se protejeze, ce să facă, care sunt semnele...” (UNICEF)

Îngrijitorii și reprezentantul Ministerului Sănătății și Protecției Sociale a Familiei au enumerat printre riscurile cu care s-ar putea confrunta copiii lipsa oportunităților de continuare a studiilor și de angajare cu succes în câmpul muncii.

- „... riscul șomajului, atunci când cresc mari. La maturitate ei nu se găsesc în viața socială...” (MSPS)

În opinia mai multor adulți intervievați, evoluția relațiilor în cadrul familiilor care au cel puțin un membru plecat la muncă în străinătate demonstrează că, în viitorul apropiat, „*va avea de suferit legătura dintre generații*”. Divorțul constituie un fenomen destul de frecvent printre familiile migranților. Din relatările reprezentantului OIM, în orașul Bălți, circa 60% din familiile în care cineva a plecat peste hotare s-au destrămat. Din cauză că în Republica Moldova nu sunt dezvoltate modele alternative de îngrijire a copiilor rămași fără supravegherea părinților, există riscul de instituționalizare a copiilor care au părinții plecați peste hotare.

- „Copiii care au fost educați în asemenea împrejurări, nu vor fi capabili să aibă grijă de părinții lor la bătrânețe.” (ONG)
- „Deja este o generație de copii, de 10 ani de când există migrația masivă, care au crescut fără un părinte sau fără ambii.” (OIM)

Câțiva dintre respondenți au menționat traficul de ființe umane și exploatarea prin muncă printre problemele majore care pot apărea în viața copiilor ai căror părinți migrează.

- „Cam jumătate din minorele care au fost asistate la centru și care au nimerit în trafic, au rămas fără supraveghere părintească, părinții lor au plecat cu 2, 3 și chiar cu 5 ani în urmă.” (OIM)

O parte dintre adulți au afirmat că despărțirea de părinți ar putea determina anumite carențe în dezvoltarea personală și sfera valorilor copiilor. Sentimentul că sunt abandonați poate genera „*complexe de inferioritate*”, care vor avea consecințe asupra familiilor create de acești copii. Unul dintre reprezentanții UNICEF a exprimat opinia că, în viitor, migrația adulților „*va avea consecințe grave la nivel economic și social pentru întreaga țară*”.

Condițiile de trai ale copiilor migranților

În opinia majorității adulților participanți la studiu, migrează în special persoanele din familii cu o situație materială relativ bună, care sunt în stare să achite suma necesară pentru călătorie și perfectarea vizei. Pentru partea mai săracă a populației, oportunitatea de a pleca la muncă în străinătate devine dificil de realizat. Respondenții au constatat că, de obicei, fără grija părinților rămân copiii din familiile care și anterior

beneficiau de condiții bune de trai. Totodată, reprezentantul OIM și unii participanți la atelierul de consultare a datelor au afirmat că numărul migranților proveniți din familii vulnerabile este destul de mare, deoarece „*pleacă acei care nu se pot descurca aici*”.

- „*Famiile care trăiau și mai înainte bine au plecat peste hotare.*” (APL)
- „*Cel puțin în contingentul cu care lucrăm noi, nu prea am auzit de persoane bine asigurate, majoritatea sunt din familii social vulnerabile...*” (OIM)
- „*...pleacă și din familii defavorizate. Acolo situația după plecare este și mai rea...*” (ACD)

Majoritatea adulților intervievați au remarcat că munca peste hotare a părinților determină schimbări pozitive în calitatea vieții copiilor. Profesorii, directorii, lucrătorii medicali, reprezentanții autorităților publice locale consideră că situația materială a copiilor care au rămas fără îngrijire părintească s-a ameliorat evident. Copiii trăiesc în condiții bune, în case reparate și bine amenajate. Ei dispun de bani care le permit „*să plătească fără dificultate toate taxele școlare*”, să se îmbrace mai bine, să-și procure diferite lucruri, să se distreze. Conform unor respondenți, familiile care au membri plecați în țări din Europa de vest, precum Italia, sunt „*mai bine asigurați material*” decât cei plecați în Rusia.

- „*Condițiile de trai ale copiilor sunt foarte bune, la unii chiar sunt aproape condiții de oraș. Satul este gazificat, au căldură în casă, apă caldă, telefoane.*” (profesor)
- „*... dacă există baza materială, majoritatea pot procura manuale, rechizite, literatură adăugătoare.*” (director de școală)
- „*... se îmbunătățesc condițiile de trai...*” (lucrător medical)
- „*Copiii sunt mai îmbrăcați, au telefoane mobile...*” (DRASPF)

Ancheta efectuată a relevat că, în general, copiii care au constituit obiectul studiului se percep mai bine asigurați financiar decât semenii lor. Astfel, numărul copiilor care consideră că au mai mulți bani de buzunar decât colegii lor este aproape de două ori mai mare printre respondenții care au părinți plecați peste hotare și constituie 8.4%. Totodată, proporția celor care consideră că dispun de mai puțini bani de buzunar în comparație cu semenii este semnificativ mai mare printre copiii care locuiesc cu părinții (cca 30% și, respectiv, cca 19%).

Cea mai mare parte a îngrijitorilor a menționat însă că situația materială a copiilor nu s-a îmbunătățit, ei confruntându-se aproape cu aceleași griji provocate de lipsa banilor, ca și până la plecarea părinților. Copiii care nu sunt susținuți financiar de părinții migrați sau sunt susținuți într-o măsură foarte mică și asupra cărora a fost instituită tutela, beneficiază de o indemnizație din partea primăriei. Dar și în aceste cazuri, îngrijitorii au afirmat că suma de bani obținută este prea mică pentru a le rezolva problemele. În opinia câtorva adulți, copiii ai căror părinți migrați nu reușesc să-și asigure financiar familia în decursul unei perioade mai mari de timp, riscă să devină o povară pentru persoanele care îi supraveghează. În asemenea situații, privarea pe care o trăiesc copiii este mai accentuată, deoarece le lipsește nu numai afecțiunea și suportul părinților, dar și anumite condiții, care le-ar satisface necesitățile de bază.

- „*Situația lor material, nu s-a îmbunătățit, ne vine destul de greu să procurăm tot de ce au nevoie.*” (îngrijitor)
- „*Părinții pleacă și probabil în prima perioadă nu-și pot găsi un loc de muncă, nu trimit bani acasă, rudele care au rămas, încep să le reproșeze copiilor, să se comporte rău cu copiii.*” (OIM)

Datorită părinților plecați peste hotare, copiii au avantajul de a utiliza diverse bunuri – calculator personal, centru muzical, telefon mobil etc., care, de multe ori, sunt mai greu accesibile semenilor lor. Pentru copiii rămași fără îngrijirea părinților, telefonul mobil devine un obiect de primă necesitate, deoarece asigură comunicarea cu aceștia. Cu toate acestea, unii profesori consideră că la o vârstă mică, telefonul mobil constituie mai degrabă un răsfăț.

- „Majoritatea copiilor au calculatoare acasă, au centre muzicale, au ocupație. Părinții mai asigură și televiziune cu antenă parabolică.” (profesor)
- „... în clasă, din 24 de elevi, doar 4 nu au telefoane mobile.” (profesor)
- „... la ei apar noutățile tehnice mai repede. Pentru ei, telefonul este ca o necesitate de a vorbi cu mama, la noi – apare când îl meriți, când te duci la facultate.” (ACD)

O parte dintre adulții intervievați au afirmat că situația materială mai bună a acestor copii îi face invidioși pe ceilalți membri ai comunității. Câțiva respondenți au afirmat că plecarea la lucru în alte țări a unor persoane este motivată nu de anumite dificultăți financiare reale, ci de modă sau de îmbunătățirea nivelului de trai al vecinilor. În cadrul atelierului de consultare a fost exprimată ideea că mulți adulți, inclusiv profesori, nu văd că dincolo de această îmbunătățire a condițiilor de viață ale copiilor există multă suferință și singurătate.

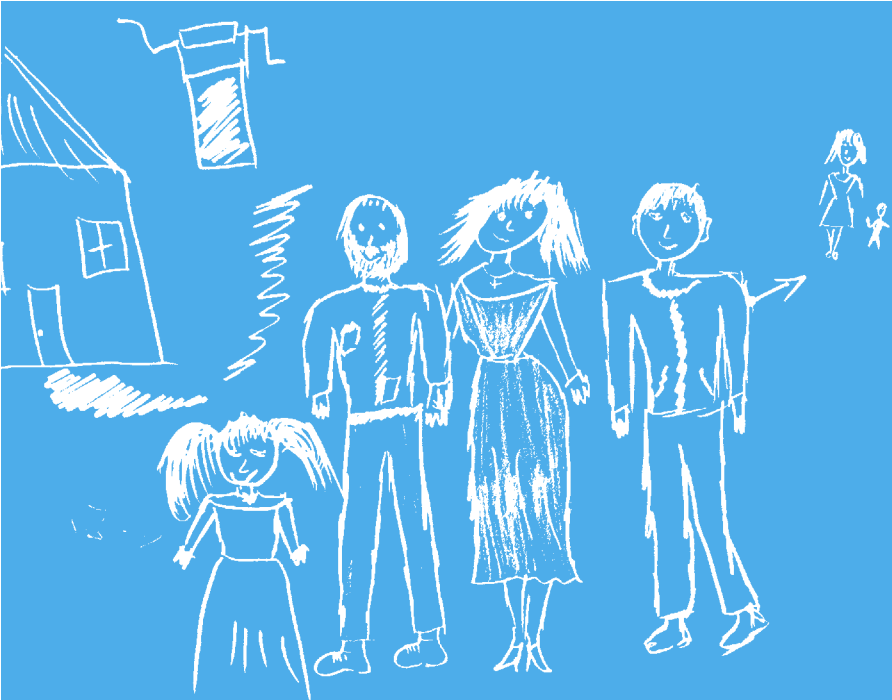
- „... în unele cazuri [colegii, adulții] sunt invidioși...” (profesor)
- „... de bine ce le este încep să-și facă de cap... populația consideră că ei sunt prea alintați...” (lucrător medical)
- „Ei se gândesc... copilul ba are bani, ba e necăjit, ba îi este bine, ba îi este rău, ba își face lecțiile, ba e destrăbălat. Dar ei nu înțeleg că copiilor cu părinți plecați le este foarte greu... Există așa momente când gata, nu mai poți...” (ACD)

Majoritatea actorilor sociali din comunitățile incluse în studiu au afirmat că starea de sănătate, inclusiv alimentația și igiena copiilor cu părinți plecați, nu se deosebesc de cele ale semenilor lor care locuiesc cu părinții. În timp ce lucrătorii medicali consideră că regimul alimentar al copiilor migranților este mai bun decât al altor copii, unii dintre profesori și participanți la atelierul de consultare a datelor au o altă opinie, afirmând că o parte dintre acești copii au un regim alimentar dezordonat, care le influențează negativ starea de sănătate. Copiii consultați au observat că, în lipsa părinților, unii copii tind „să ascundă” anumite „probleme de sănătate”, amânând, din anumite motive, vizita la medic. Persoanele care supraveghează copiii cu părinți plecați au menționat că grija față de un copil străin este o responsabilitate foarte mare, ceea ce îi determină să fie mult mai atenți față de sănătatea acestora. Cu referire la respectarea igienei personale, câțiva dintre profesorii intervievați au opinat că există probabilitatea ca aceasta să fie deficitară la copiii mai mici care „au rămas cu tații”.

- „... chiar așa spune că ... se alimentează mai bine, consumă vitamine.” (lucrător medical)
- „... mănâncă mai mult semifabricate și unele fete au început să aibă probleme de alergie cu pielea, dureri de stomac.” (profesor)
- „Tare mulți tineri cu părinți plecați nu mănâncă la timp și sănătos.” (ACD)
- „Pot să spun despre clasa mea, că acei copii care au rămas sunt curați, îngrijiți.” (profesor)

Rezultatele anchetei realizate indică faptul că regimul alimentar al majorității copiilor presupune cel puțin 3 mese pe zi. Totodată, acest regim este respectat într-o măsură ceva mai mică de copiii care au părinți plecați decât de cei din grupul de comparație (cca 76% și, respectiv, cca 80%). De menționat că, în ambele categorii de respondenți, au fost înregistrate cazuri când copiii au afirmat că li se întâmplă să nu mănânce deloc în decursul unei zile. Ponderea acestor răspunsuri este de două ori mai mare în grupul de copii care au părinți plecați și constituie cca 3%.

Conform datelor furnizate de anchetă, copiii migranților susțin că dispun de suficiente rechizite școlare într-o măsură mai mare decât semenii lor care trăiesc cu părinții (91% și, respectiv, 86%). Ponderea copiilor care afirmă că au haine de iarnă este aproximativ aceeași în ambele grupuri de respondenți și constituie circa 96%.

DEZVOLTAREA PSIHOEMOȚIONALĂ

“De câțiva ani, părinții mei au plecat peste hotare, ca să facă bani. Din cauza insuficienței locurilor de muncă, am fost nevoiți să ne despărțim de ei pentru ceva timp. Bunicii au devenit a doua familie pentru noi, iar casa lor a devenit și casa noastră. Niciodată nu am crezut că ne va fi greu (mie și fratelui meu, pentru că suntem doi copii în familie) să trăim fără părinți. La plecarea lor, pentru prima oară, m-am simțit singură în această lume nebună. Mi-a fost greu să mă împac cu gândul că ei nu mai sunt lângă mine, că trăiesc, dar undeva departe. Numai vocea le-o pot auzi în fiecare zi, dar nici aceasta nu e reală, pentru că vorbim la telefon. N-am destăinuit nimănui, niciodată, ceea ce aveam pe suflet. Cel care m-a ajutat să depășesc această criză a fost fratele meu. El mereu mă liniștea și-mi spunea să am curaj și un pic de răbdare. Nu știu cum putea să-și țină emoțiile în secret, pentru că era mai mic ca mine, și niciodată nu-și dădea pe față scârbele. Cine zice că e bine să ai bani și să fii bine îmbrăcat, dacă în schimbul lor simți lipsa părinților? Cred că și ceilalți copii suferă ca și mine. Cât de mult îmi doresc ca părinții noștri să se întoarcă acasă, să fim toți împreună, o familie unită! Deja m-am deprins, bunica este ca o mamă ce ne veghează mereu și bunelul de asemenea. Dacă pe viitor voi avea copii, pentru nimic în lume nu am să mă despart de ei, oricât de greu va fi. Pentru că atunci când iubești și greul trece altfel.”

■ DEZVOLTAREA PSIHOEMOȚIONALĂ

- *„Orice copil ar dori ca ambii părinți să fie acasă. O familie întreagă este mai importantă decât orice.” (Gr. I)*

Despărțirea de părinți a afectat într-o mare măsură viața interioară a copiilor. Unul dintre cele mai evidente efecte le-a suportat viața lor afectivă, fapt menționat atât de copii, cât și de mulți adulți.

Aproape toți copiii au afirmat că după plecarea părinților se confruntă cu stări emoționale dificile și neplăcute. Doar câțiva copii dintr-o localitate au menționat că situația materială actuală, îmbunătățită datorită muncii părinților, le aduce bucurie. O parte din persoanele care îngrijesc copii ai căror părinți sunt plecați și unii lucrători medicali împărtășesc această opinie. Totuși, unii copii au afirmat că banii nu le pot compensa suferința cauzată de despărțirea de părinți.

- *„În trecut nu aveam acele posibilități pe care le am acum... situația s-a schimbat, de aceea am desenat o mimică veselă.” (Gr.II)*
- *„Ei sunt bucuroși, ce știu ei... au rămas bucuroși când a plecat și mama și tata să câștige...” (îngrijitor)*
- *„Când pleacă părinții, copii sunt bucuroși, sperând că situația lor materială se va îmbunătăți.” (lucrător medical)*
- *„Nu am aceeași dispoziție ca înainte, mă uit la alți copii și mi-e trist. Nu-mi trebuie bani și plâng.” (Gr.I)*
- *„Pentru mine nu sunt importanți banii, aș vrea să fiu cu ei întotdeauna împreună.” (Gr.I)*
- *„Deși am obținut mai mult confort material și libertate, mama îmi lipsește foarte mult.” (Gr.I)*

Gama de emoții prin care copiii își descriu viața este predominantă de culori cenușii. Dorul și tristețea sunt stările cele mai frecvent amintite. Copiii de vârstă mai mică au menționat că plâng des. O parte din copii relatează stări de apatie pe care nu le pot controla.

- *„De mama îmi e tare dor.” (Gr.II)*
- *„Acum sunt tristă. Inima mea nu mai este întreagă fără mama.” (Gr.I)*
- *„La început am fost în depresie, vara mi-a fost rău.” (Gr.II)*
- *„... plâng în fiecare seară, mi-e dor de ei.” (Gr.I)*
- *„Parcă am un gol în gât.” (Gr.I)*
- *„Sunt tristă deoarece am rămas fără căldura ei.” (Gr.II)*
- *„Nu am căldură sufletească de la ambii părinți.” (Gr.I)*
- *„Înainte eram veselă, aveam poftă de viață. Acum simt lipsa lor.” (Gr.II)*
- *„...devin melancolică din cauze bizare, uneori nici eu nu mă mai înțeleg.” (Gr.II)*
- *„... știam că mama mă susține și eram mai liniștită.” (Gr.II)*

Conform participanților la atelierul de consultare a datelor, copiii de vârste mai mici își exprimă mai ușor emoțiile, de aceea se creează impresia că sunt mai afectați de lipsa părinților. În realitate, toți copiii, indiferent de vârstă, resimt lipsa părinților foarte dureros, doar că unii nu-și manifestă emoțiile atât de evident.

- „... dorul de ei mă apasă, nici nu știu cum să redau acest sentiment...” (Gr.I)
- „... la persoane de vârsta noastră, de 17-18 ani, sentimentul de dor nu se inhibă, el nu este arătat pur și simplu. Poate că le este rușine, poate din cauză că deja s-au format ca personalitate, nu e așa de vizibil.” (ACD)
- „De multe ori, ei par mai puternici moral, dar asta este o aparență.” (ACD)
- „În discuții colective, ei foarte rar spun că au probleme, dar dacă discutăm așa, mai deschis, atunci se vede că au mult mai multe preocupări decât noi.” (ACD)

Adulții au remarcat că o mare parte a copiilor devin închistați, rezervați, retrași. În opinia participanților la atelierul de consultare, precum și a unor adulți, această schimbare de comportament se asociază cu dificultăți în exprimarea emoțiilor pe care le au mulți copii. Conform unor respondenți închistarea este mai evidentă la băieți. Acest fapt s-ar putea datora opiniei tradiționale că pentru bărbați exprimarea emoțiilor este o slăbiciune.

- „În general, foarte rar tinerii și copiii spun ceea ce simt în legătură cu diferite lucruri, inclusiv plecarea părinților. De obicei, ei vorbesc în termeni de bine sau rău. Emoțiile nu sunt exprimate. Cel mai des ei spun „îmi este greu”, dar nu continuă în ce domeniu.” (ACD)
- „... se închid în sine, se simte că nu au sprijin acasă.” (profesor)
- „După plecarea părinților, copii devin mai încătușați.” (APL)
- „... mai sfoși, mai timizi, n-au îndrăzneală.” (APL)
- „... devin niște persoane închise în sine, mai arogante, în special băieții.” (DRÎTS)
- „Cei mai mici suferă tot timpul că nu este mama și tata, cei mai mari se conservă.” (profesor)
- „A trecut un an, al doilea și ei tot mai tare se închid în sine.” (profesor)

Cea mai mare parte a copiilor au menționat că înțeleg care pot fi efectele emoțiilor lor asupra propriei persoane și asupra celorlalți, gradul de conștientizare mărindu-se o dată cu vârsta participanților. În același timp, copiii afirmă că abilitatea lor de a-și controla și exprima neagresiv emoțiile în diferite situații este puțin dezvoltată, carența fiind mai evidentă la copiii cu vârste mai mari. Participanții la atelierul de consultare au confirmat această tendință a adolescenților, menționând că ea se manifestă nu doar în raport cu semenii, ci și cu unii adulți.

- „... conștientizez ce efecte sunt, nu vreau să agresez, pentru că nu-mi place să fiu eu agresată și știu cum e asta, dar sunt nevoită, pentru că el mă impune...” (ACD)
- „Mai întâi gura vorbește, apoi capul se gândește. Când ești enervat, spui tot. Nu numai cu semenii, dar și cu profesorii.” (ACD)
- „... se exclude agresiunea fizică, dar verbală este.” (ACD)

S-a constatat că părinții reprezintă o preocupare evidentă a acestor copii. Ei își amintesc despre viața lor în cadrul familiei „unite”, se gândesc foarte des la părinți, vor să-i revadă, să comunice cu ei, așteaptă vizitele lor, își doresc să fie împreună.

- „Sunt mereu cu gândul la ei.” (Gr.II)
- „Mă gândesc la tatăl meu care nu este lângă mine și care vine degrabă” (Gr.I)
- „Când vin acasă, cine mă va întâmpina?” (Gr.II)
- „Să fie părinții alături de mine.” (Gr.II)

- „Oare o să mă sune azi părinții?” (Gr.II)
- „... aștept sunetul lor.” (Gr.II)
- „Să fie familia unită.” (Gr.II)
- „Copiii au dorința de a-și revedea părinții.” (ACD)
- „... de a ajunge la părinți, este sentimentul acesta de dor.” (ACD)

Îngrijitorii, profesorii, managerii școlari și specialiști de la DRÎTS sunt persoanele care observă aceste trăiri ale copiilor. Acești adulți confirmă că dorul de părinți frământă copiii tot timpul.

- „... au dor de părinți” (îngrijitor)
- „Gândul lor e la părinți... majoritatea timpului.” (profesor)
- „Copiii care sunt fără părinți suferă.” (profesor)
- „Ei sunt lăsați de dragostea părintească.” (profesor)
- „Ei se gândesc că este temporar și că părinții se vor întoarce și totul va fi ca înainte.” (profesor)
- „Copiii sunt traumați.” (director de școală)
- „Copii sunt lipsiți de dragoste părintească, sunt traumați moral, suferă de dorul părinților.” (DRASPF)

Caracteristicile atribuite familiei de copii care locuiesc împreună cu părinții pot sugera anumite aspecte de privare pe care le trăiesc copiii ai căror părinți sunt plecați în străinătate. Pentru primii, familia constituie un mediu care le oferă dragoste și căldură. Relațiile dintre membrii familiei sunt descrise prin coeziune, cooperare, înțelegere, suport reciproc, prietenie. Toate acestea le conferă copiilor și tinerilor un sentiment de siguranță și protecție.

- „Mă simt fericită că avem o familie unită, i-am desenat pe toți într-o inimă mare, ceea ce semnifică că ne iubim foarte mult.” (Gr.IV)
- „Suntem o familie liberă și unită, fiecare răspunde de sine și se ține cont de părerea tuturor membrilor.” (Gr.III)
- „Am susținere din partea familiei.” (Gr.IV)
- „Când sunt probleme, familia mea le soluționează împreună.” (Gr.IV)
- „Toți împreună facem lucrul casnic, iar seara citim.” (Gr.IV)
- „Tata ne cere părerea când ia o decizie. Mama este ca o prietenă.” (Gr.IV)
- „Mama este cea mai bună prietenă a mea, a fost, este și va fi. Pot să-i spun orice.” (Gr.IV)
- „Membrii familiei mele se respectă reciproc și sunt foarte buni între ei.” (Gr.III)
- „În familia mea sunt patru membri, care sunt prietenoși și săritori la nevoie.” (Gr.III)
- „M-am desenat pe mine ca pe un boxer, deoarece el este puternic. Așa și eu mă simt lângă familia mea, lângă părinții mei.” (Gr.IV)

Lipsa acestui sentiment de securitate, propriu copiilor care au experiența despărțirii de părinți, a fost menționat de mai mulți respondenți. În opinia tinerilor participanți la atelierul de consultare, copiii trăiesc o frică de singurătatea fizică în care se află. Unii adulți consideră că sentimentul de insecuritate se manifestă și în relațiile interpersonale ale copiilor, inclusiv cu rudele.

- „... casa e pustie fără ei... Când sunt singură, mă tem de necazuri.” (Gr.II)
- „Știu că unii copii au frica de a rămâne singuri acasă. Avem o fată în clasă care a rămas din a VII fără părinți și trăia de una singură.” (ACD)
- „... știe că nu are cine îl apăra.” (profesor)
- „... peste noapte rămân singuri.” (profesor)
- „... le este frică, pentru că nu mai simt protecție din partea părinților.” (DRÎTS)
- „... el nu se simte în siguranță, nu simte că cineva îl iubește și îl ocrotește.” (MSPS)
- „... cât de protejați se simt ei atunci când nu este un părinte sau ambii? Ei, probabil, au riscuri mai multe din punct de vedere al securității, fiecare poate să-l obijduiască, să-l bată, dacă este un copil mai mic, și el nu are cui se plânge, nu are cine să-l protejeze...” (UNICEF)

Felul în care copiii descriu familiile lor de până la plecarea părinților, sugerează că unii dintre ei traversează un proces de reevaluare a atitudinilor față de părinți, a relațiilor cu aceștia, a comportamentului propriu. Pe de o parte, lipsa afecțiunii părintești, pe de altă parte, exercitarea unor activități care erau cândva în responsabilitatea unuia dintre părinți, i-au determinat să aprecieze mai mult tot ce le oferea viața în familie.

- „Până la plecarea tatălui meu, nu știam ce înseamnă dragostea de părinți, cu toate că eram fericită.” (Gr.I)
- „Înainte nu prea o ajutam pe mama și într-o zi mă gândeam: chiar așa greu mi-a fost mie atunci să-i aduc o căldare de apă? E greu când nimeni nu te ajută pe-acasă.” (Gr.II)
- „Prețuim un lucru după ce îl pierdem.” (Gr.II)
- „Înainte, când primeam un cadou, eram foarte bucuroasă. Acum cel mai scump cadou pentru mine sunt părinții.” (Gr.II)
- „... sfaturile pe care mi le-a dat atunci și acum le iau în vedere.” (Gr.I)

Majoritatea copiilor au menționat că, în trecut, erau fericiți, chiar dacă o bună parte din ei s-au confruntat cu dificultăți de ordin financiar, ceea ce a constituit principala cauză a plecării părinților lor. Copiii au enumerat mai multe avantaje ale vieții alături de părinți, printre care: confort, suport în diferite activități, mai mult timp liber.

- „Eram fericiți împreună.” (Gr.I)
- „Eram fericit cu părinții alături. Mă ajutau și îi ajutam.” (Gr.I)
- „Eram veselă, deoarece primeam de la ambii părinți căldură.” (Gr.I)
- „... mă așteptau de la școală.” (Gr.I)
- „Când veneam acasă, mâncarea era gata.” (Gr.I)
- „Aveam cui să mă jelui, cu cine să comunic.” (Gr.I)
- „Mămica mă ajută la învățat.” (Gr.I)
- „Când erau acasă, jucam fotbal, aveam mult timp liber.” (Gr.I)

După cum indică rezultatele studiului, unii copii sunt preocupați de integritatea și bunăstarea părinților plecați în străinătate, iar alții ajung să-și facă griji și pentru rudele în supravegherea cărora au rămas. Copiii cunosc diverse cazuri de maltratare sau chiar de trafic a adulților care emigrează și au teama că părinților lor li se poate întâmpla ceva rău. În cazurile în care copiii află că părinții lor întâlnesc anumite greutăți, mulți dintre ei au tendința să se considere responsabili de situația creată. Este posibil ca acest fapt să fie amplificat, în mod neintenționat, de părinți, care obișnuiesc să spună copiilor că pleacă pentru binele lor, precum și de îngrijitori, care le amintesc foarte frecvent acest lucru.

- „... sunt foarte îngrijorată pentru ei.” (Gr.II)
- „Mă preocupă starea de sănătate a părintelui meu peste hotare.” (Gr.I)
- „... ca părinților să nu li se întâmple nimic în timp ce muncesc.” (Gr.II)
- „Mă gândesc la sănătatea bunicii, pentru că ea are grijă de mine.” (Gr.I)
- „Să înveți, pentru că părinții se jertfesc pentru tine” - altceva nu i-am cerut.” (îngrijitor)

În opinia unor adulți, copiilor care au părinți plecați peste hotare, li se întâmplă să trăiască un sentiment de vină. În asemenea condiții, copiii au regrete mari legate de comportamentul lor de până la plecarea părinților. Conform reprezentantului OIM, sentimentul de vină poate afecta extrem de mult dezvoltarea copiilor, deoarece acționează ca un complex de inferioritate.

- „Acești copii inconștient au sentimentul de vină, că el ar fi cauza că părintele a plecat. El se consideră vinovat de toate relele... Sunt niște lucruri copilărești, dar sentimentul de vină are un impact psihologic foarte grav pentru copil, el nu se poate dezvolta din punct de vedere psihologic normal. ...această vină devine ca un păcat greu, el consideră că a greșit foarte mult față de părinte.” (OIM)

O parte din adulți au afirmat că una dintre principalele caracteristici ale situației copiilor care au părinți plecați peste hotare este lipsa sprijinului emoțional care generează sentimentul de singurătate. Pentru a fi depășite, aceste trăiri necesită eforturi foarte mari din partea copiilor, care, de cele mai multe ori, nu reușesc să se adapteze eficient la situația în care se află. Anumite situații și evenimente din viața acestor copii le amintesc mai acut despre lipsa părinților, ceea ce le actualizează suferințele.

- „Pentru copil plecarea mamei peste hotare este o traumă... copilul rămâne fără mamă, în multe cazuri și fără tată...” (DRÎTS)
- „... nu are un sprijin afectiv alături, n-are cine să-i dea un sfat, cine-i spune ce e bine și ce e rău.” (OIM)
- „Copiii și tinerii au nevoie de afecțiune, de dragoste, de un cuvânt bun, de îndrumare și, dacă nu există părinții care să le ofere asta, nu știu cine o să le ofere...” (UNICEF)
- „... niște emoții, niște sentimente deosebite la acești copii, deoarece ei permanent simt lipsa unuia sau ambilor părinți... ei consumă o energie psihică mare în depășirea acestui sentiment psihologic, lipsa părinților, lipsa posibilităților de a împărtăși gândurile și sentimentele sale.” (CNPDC)
- „De sărbători suntem pușini. Devin tristă, îmi lipsește dragostea.” (Gr.II)
- „... suferă traume psihologice, chiar și atunci când la adunările părintești, părinții lor nu pot veni.” (DRASPF)

S-a constatat că trăirile emoționale ale copiilor, provocate de despărțirea de părinți variază în timp. De obicei, copiii se simt mai afectați imediat după plecarea părinților, prima perioadă fiind considerată de ei cea mai dificilă. Cu trecerea timpului, ei aparent se adaptează la noile circumstanțe. Pentru unii copii însă, intensitatea trăirilor nu suferă schimbări semnificative în timp.

- „... plângeam în primele zile când a plecat.” (Gr.I)
- „Ne lipsește tot timpul, în orice lucru se simte lipsa ei.” (Gr.I)

Aproape toți îngrijitorii au confirmat că prima perioadă de la despărțire sau prima experiență de acest gen este suportată mai dificil de copii. Din observările acestor persoane, după plecarea părinților, copiii devin mai timizi, mai triști, mai încătușați,

iar cu timpul ei își revin, pentru că au nevoie de a comunica și a-și împărtăși trăirile. Această situație este explicată de unii respondenți prin șocul trăit de copii atunci când obțin libertate și independență, cu care nu se pot descurca.

- „A fost foarte greu... mai ales prima oară.” (îngrijitor)
- „A stat închis 3 zile...” (îngrijitor)
- „La început copiii surorii plâneau prin colțuri, îi înțelegeam, dar ce să le fac, așa-i...” (îngrijitor)
- „Am observat la el tendința de a comunica.” (îngrijitor)
- „Ei spun că au nevoie de părinți...” (îngrijitor)
- „Trecerea bruscă la o independență atât de mare este pentru ei foarte nouă și dificilă... Copiii noștri sunt deprinși să fie mânați, să fie controlați. Și atunci când rămân singuri, aceasta este povara responsabilității...” (UNICEF)

Adaptarea copiilor la condițiile de viață în lipsa părinților se produce extrem de greu, iar eficiența ei este discutabilă. Deși în cadrul atelierului de consultare a fost exprimată ideea că viața independentă este pentru copil o oportunitate de auto-cunoaștere și dezvoltare a diferitor capacități, doar unii copii de vârstă mai mare au menționat că au reușit să depășească cu adevărat dificultățile trăite. Astfel, o parte mică din copii s-a maturizat și a reușit o adaptare constructivă la noile condiții de viață, în timp ce majoritatea copiilor nu găsește strategii eficiente de a se descurca, fapt confirmat de emoțiile care îi copleșesc și percepția pe care o au asupra libertății obținute.

- „Acum însă m-am luat în mâini și asta e bine. M-am maturizat mai repede, dar asta e bine. Văd lucrurile în alt mod, viața e mai reală.” (Gr.II)
- „M-am luat în mâini și i-am ajutat pe cei ce-mi cereau ajutor.” (Gr.I)
- „Înainte vroiam libertate. După ce au plecat ambii părinți am atâta libertate, încât m-am săturat de ea. După ce a plecat mama, libertatea a devenit închisoare.” (Gr.II)
- „Imediat după plecarea părinților, copiii se bucură de libertatea pe care o au, dar apoi încep să sufere de singurătate.” (director de școală)

Ca rezultat, unele persoane din comunități, care contactează mai frecvent cu copiii, observă diferite nuanțe și identifică mai multe „modele” în comportamentul acestora. Deseori ei descriu ambivalent și confuz comportamentul copiilor, afirmând lucruri contrare referitor la viața lor afectivă. Foarte rar acești adulți încearcă să explice manifestările observate la copii.

- „... sunt copii care sunt foarte calmi și primesc așa cum este...” (profesor)
- „Unii copii se simt inferiori celorlalți.” (profesor)
- „Poate e o împotrivire pentru că mama și tata l-au părăsit.” (profesor)
- „Un copil din a VII-a poate să fie mai obraznic, dar el îi... încă mic și nu prea înțelege. Și a fost lăsat ba la bunica, ba la o rudă...” (profesor)
- „Unii copii sunt triști mai tot timpul, alții se comportă astfel de parcă ar cere să li se acorde mai multă atenție, ajutor. Sunt și copii optimiști care participă activ la toate activitățile școlare.” (director de școală)
- „Copiii devin mai aroganți, făloși. În același timp, ei sunt mai timizi, mai puțin siguri pe sine.” (ONG)
- „Copiii devin mai agresivi... sunt răsfățați.... Sau din contra, devin mai responsabili...” (lucrător medical)

- „Ei, pe de o parte, devin mai încrezuți, dar pe de altă parte – invers.” (DRÎTS)
- „Copiii care au părinți plecați se evidențiază prin comportament sau au un comportament care ar demonstra că are mulți bani sau este timid, închis în sine.” (METS)

În opinia profesorilor, răspândirea fenomenului migrației în comunitate influențează adaptarea copiilor la noile condiții de trai. Conform unora dintre aceștia, în mod paradoxal, cu cât mai mulți copii trăiesc fără îngrijirea părinților, cu atât mai ușor ei suportă această situație. Alți profesori consideră însă că trecerea timpului favorizează înțelegerea de către copii a consecințelor negative pe care le comportă despărțirea de părinți.

- „La început când au plecat primii părinți, eu nici nu vroiam să întreb ce face mama sau cum te descurci... că deodată îi apăreau lacrimi în ochi, dar pe urmă s-au acomodat. Acum sunt mai mulți părinți plecați, dar primii când au plecat era greu pentru dâșii... pe urmă ca și când a devenit o modă.” (profesor)
- „Unii copii nu mai simt lipsa părinților așa ca la început.” (profesor)
- „... după câțiva ani de la plecare, ei au conștientizat mai adânc lipsa asta, că sunt mai fericiți copiii cu părinți decât ei cu bani. Acum este o conștientizare mai profundă, dar la început era de prestigiu ca părinții să plece peste hotare.” (profesor)

În opinia mai multor categorii de adulți, ceea ce caracterizează o mare parte dintre copiii ai căror părinți sunt plecați peste hotare este faptul că aceștia atribuie o importanță exagerată situației materiale și banilor. Surprinzător, o parte dintre persoanele care ar trebui să presteze servicii acestor copii îi etichetează drept „copii de bani gata”, expresie cu o evidentă semnificație peiorativă.

- „Pe prim-plan s-a pus partea materială. Unii copii, primind bunuri de la părinți spun „am bani și nu vorbesc cu tine” (îngrijitor)
- „... de la o vârstă mică devin avizi de bani” (profesor)
- „Acest fenomen educă copii „de bani gata”, care nu aspiră spre nimic, sunt convinși că banul le va deschide toate ușile. Nu se educă valorile morale.” (ONG)
- „Acești copii sunt niște consumatori, copiii sunt deprinși că mama o să le trimită geantă, bani, pe dâșii nici nu-i mai interesează cum părinții acolo fac banii aceștia.” (DRÎTS)
- „Aceștia sunt deja o categorie de copii „de bani gata”, poartă telefoane mobile, au simțit gustul banilor și știu că dacă mama are bani, aceasta le va rezolva toate problemele.” (DRÎTS)
- „... lor le place viața răsfățată, pentru că sunt copii „de bani gata”.” (MSPS)

Adulții menționează că banii și lucrurile pe care le trimit părinții îi fac pe unii copii să se simtă superiori celorlalți. Acești copii sunt mai bine îmbrăcați și își permit să cumpere lucruri pe care alți copii și chiar adulți nu și le pot permite. În opinia tinerilor participanți la atelierul de consultare și a unor adulți, supra-valorizarea bunurilor materiale și a banilor pe care îi primesc de la părinți, constituie o reacție defensivă la lipsa afecțiunii pe care o simt copiii.

- „Cunosc cazuri când copiii își dau aere de superioritate din cauza îmbunătățirii stării materiale.” (ACD)
- „Sunt unele persoane care se laudă, care încearcă să dovedească că viața lor e mai frumoasă.” (ACD)
- „Omul care are bani, are mai multă stimă de sine.” (profesor)

EVOLUȚIA RELAȚIILOR SOCIALE

“Acum am 16 ani. Asta s-a întâmplat acum un an. Am rămas acasă, împreună cu fratele meu, în grija mătușei, părinții fiind plecați la muncă. Din cauză că eram foarte liniștit, am devenit victima băieților mai mari. Când mătușa mea era plecată la ea în sat, la mine acasă se adunau toți răii satului și toate fetele ușoare. Începusem a mă schimba radical, grija mea cea mare fiind atunci telefoanele mobile și distracția. Satul este mic și bârfele se răspândesc repede, astfel au aflat și profesorii. Eu, cu toate că nu învățam bine, școala o frecventam, dar asta pentru mine era un chin, deoarece profesorii făceau glume pe seama mea, nu știau decât să mă ia în derâdere și să dea celorlalți elevi exemple din viața mea. Zilnic eram expus acestor torturi din partea profesorilor și, fiind foarte cuminte, eu nu încercam să mă apăr. Totul a continuat așa până ce părinții mei s-au întors. În prezent, sunt acasă cu mama, învăț mai bine, am o prietenă. Visul meu cel mare este să ajung la tatăl meu peste hotare. Urăsc profesorii și îmi iubesc prietenii.”

■ EVOLUȚIA RELAȚIILOR SOCIALE

Relațiile cu părinții

Rezultatele studiului sugerează că plecarea părinților peste hotare a modificat mult sfera relațională a copiilor. Aproape toți copiii au apreciat sărăcirea comunicării drept una dintre cele mai importante schimbări care s-au produs cu ei în perioada despărțirii de părinți. Copiii au menționat că s-a modificat nu doar volumul, dar și calitatea relațiilor lor. Deși marea majoritate a copiilor participanți la studiu a rămas în supravegherea unei rude, o bună parte din ei s-a descris ca singuratici, izolați și lipsiți de suport.

- „Acum sunt singur.” (Gr.I)
- „De când a plecat, îi simt lipsa în comunicare.” (Gr.I)
- „... am desenat un nor ce semnifică izolarea.” (Gr.II)
- „Nu am mulți prieteni.” (Gr.I)
- „Sunt mai închisă.” (Gr.II)
- „Simt nevoia de un sfat.” (Gr.I)
- „Nu are cine să mă ajute.” (Gr.I)
- „Când nu sunt părinții – nu este susținere.” (Gr.II)
- „Când erau acasă mă susțineau, acum mă susține numai bunica.” (Gr.I)
- „Cu cine să discute problemele este o întrebare a copiilor. Avem o colegă de clasă care are ambii părinți plecați și doi frați mai mici. Ea are probleme, întrebări și nu are cu cine le discuta.” (ACD)

S-a constatat că relațiile cu părinții și cu alți membri ai familiei constituie o preocupare mai mare pentru copiii cu părinți plecați peste hotare. La vârsta de 10-14 ani, această preocupare este mai frecventă decât cea ce ține de relațiile cu semenii. La copiii mai mari, grijile legate de relațiile cu semenii devin mai semnificative atât la grupul studiat, cât și la cel de comparație. Totuși, atenția acordată relațiilor familiale de către copiii cu părinți plecați își păstrează actualitatea. Tinerii participanți la atelierul de consultare au afirmat că una dintre principalele deosebiri dintre copiii care au părinți plecați peste hotare și semenii lor care locuiesc împreună cu părinții constă în lipsa sprijinului psihologic în cazul primilor. Acești copii nu simt că acasă îi așteaptă o persoană căreia îi pasă de ei și care îi va întreba cum le-a trecut ziua etc. Ceea ce caracterizează copiii care locuiesc împreună cu părinții este „gândul că orice problemă poate fi rezolvată cu ajutorul cuiva.”

Și unii adulți au exprimat ideea că în lipsa unuia sau a ambilor părinți, copiii nu au o persoană de încredere, cu care să discute diverse lucruri care îi preocupă, să-și împărtășească trăirile, să se consulte. În opinia profesorilor, copiii care rămân pentru o perioadă fără părinți, în special la vârste mici, devin dezorientați.

- „Dacă nu sunt părinții, ei nu au cui destăinui o problemă de-a lor.” (profesor)
- „Acolo unde sunt părinții, copilul poate dezvălui problema sa, pentru că părintele este primul care poate să-i rezolve problema, dar acolo unde nu există părinții, el nu are cui spune problema.” (profesor)
- „Una e să întrebi de părinte și alta să întrebi de o persoană străină.” (CNPDC)
- „Atunci când părinții sunt alături, aceștia supraveghează copiii, spunându-le ce și cum trebuie să facă. Dar copilul care este fără mamă este lăsat în voia soartei, e liber.” (profesor)
- „Dacă de la o vârstă mică copilul nu are controlul părinților, el este disperat, neștiind ce trebuie și ce nu trebuie să facă.” (profesor)

Aceste observații ale profesorilor coincid cu afirmațiile multor copii de 10-14 ani care au menționat că despărțirea de părinți a avut un impact și asupra procesului de luare a deciziilor. Majoritatea copiilor participanți la studiu a apreciat la un nivel mediu gradul de dezvoltare a abilității proprii de luare a deciziilor în diferite situații, iar copiii mai mici care locuiesc cu părinții, consideră că au formată această abilitate într-o mică măsură. În lipsa sfaturilor părinților, copiilor le este mult mai dificil să ia diferite decizii.

- *„Îmi este foarte greu, nu are cine să-mi dea sfaturi.” (Gr.I)*
- *„Acum îmi este mai greu să decid fără sfaturile lui.” (Gr.I)*
- *„Tata este capul familiei și el lua deciziile, dar acum fiecare ia decizii singur, cred că nu e bine.” (Gr.I)*

Ancheta a relevat că cea mai frecventă modalitate de comunicare dintre părinți și copii este cea telefonică (cca 86%), urmată de transmiterea coletelor (cca 13%). Copiii și adulții participanți la studiu au confirmat că aceste căi de comunicare sunt cel mai des utilizate. Totodată, unii copii au subliniat că pentru ei nu este suficient să vorbească la telefon cu părinții, deoarece această comunicare nu reușește să înlocuiască contactul nemijlocit, care este mult mai profund.

- *„Măcar că sunt plecați peste hotare, vorbesc cu ei aproape în fiecare zi.” (Gr.I)*
- *„Prin telefon vorbim, dar vreau să o simt aproape, prin telefon nu pot s-o văd.” (Gr.I)*
- *„... ceea ce spune prin telefon nu semnifică așa mult cum dacă ar fi aici.” (Gr.I)*
- *„Copiii comunică cu părinții prin telefon.” (APL)*
- *„... oricum ei au o relație cu părinții, prin telefon.” (profesor)*
- *„... prin telefon, sunt îngrijorați părinții și au grijă de ceea ce au lăsat acasă.” (profesor)*
- *„... mama este plecată în Italia și sună o dată în săptămână – asta e lege, dar poate și mai des uneori.” (profesor)*

Îngrijitorii și câțiva profesori au relatat că pentru mulți copii conversațiile telefonice cu părinții sunt foarte importante, ei le așteaptă cu nerăbdare, chiar dacă, de multe ori, acestea le produc și emoții neplăcute, accentuând dorul de părinți și sentimentul de singurătate.

- *„Are emoții când vorbește la telefon [cu mama], tânjește.” (îngrijitor)*
- *„... prin telefon mai tare începe a plânge atunci când vorbește cu mama, și mama la celălalt capăt al firului... și se traumează reciproc.” (profesor)*

O parte dintre profesori consideră că prin intermediul convorbirilor telefonice majoritatea părinților menține o legătură strânsă cu copiii. În opinia altor profesori însă și a reprezentantului DRASPF, principalul subiect abordat în cadrul comunicării dintre copii și părinți îl constituie solicitările de bani, de diverse lucruri, precum și conținutul coletelor transmise, ignorându-se starea sufletească a copiilor.

- *„... ei sunt bine coordonați de părinți.” (profesor)*
- *„... educația lor continuă și mai departe, chiar comunicarea aceasta a lor, prin telefon, prin scrisori... părinții îi îndrumă și așa.” (profesor)*
- *„... au încredere în copiii lor.” (profesor)*
- *„Conversația telefonică se limitează doar la ceea ce a trimis copilului sau i-a procurat. Însă de cele mai multe ori, copilul nu este întrebă cum se simte azi sau cum s-a simțit ieri.” (profesor)*
- *„Chiar dacă părinții mențin legătura prin telefon cu copiii, ea treptat se pierde.” (profesor)*
- *„Ei telefonează sau trimit casete, ca să-și vadă părinții, dar asta nu-i aceeași ca atunci când ești în relații sau contacte directe.” (DRASPF)*

În unele localități din republică, ca rezultat al migrării unui număr mare de persoane în aceeași regiune din țara de destinație, au fost create rute de autobuz pentru transportul persoanelor, al coletelor cu alimente, mărfuri și bani. În aceste comunități, se întâmplă ca elevii să lipsească de la școală, pe motiv că trebuie să preia pachete de la părinți. Profesorii care au fost implicați în studiu au afirmat că înțeleg situația acestor copii. Reprezentantul MSPS a menționat că acest fenomen poate constitui un obstacol pentru desfășurarea procesului instructiv din școli.

- „În fiecare miercuri vine rutiera cu geți încoace și încolo duce iarăși geți.” (profesor)
- „... le trimit colete, îmbrăcăminte le cumpără.” (profesor)
- „... sunt [microbuze] care vin în sat, dar sunt care trec pe lângă sat și la margine se opresc.” (profesor)
- „... ei își cer voie de la lecții atunci când vin coletele și noi le dăm voie.” (profesor)
- „... atunci când vine rutiera în centrul satului și aduce cadouri de peste hotare, copiii în acea zi nici la ore nu merg. Noi vorbim cu primarii ca ei să supravegheze ca rutierele să vină după orele de studii.” (MSPS)

Deși majoritatea copiilor comunică relativ frecvent cu părinții plecați, de obicei în discuții nu este abordată starea lor sufletească sau grijile și dificultățile cotidiene, cărora trebuie să le facă față. Din diverse motive, inclusiv costul convorbirilor telefonice, dorința copiilor de a asigura părinții că se descurcă independent și dificultatea de a aborda subiecte mai sensibile, comunicarea prin telefon se limitează la următoarele: gospodăria și capacitatea copiilor de a realiza diverse sarcini, reușita școlară, necesitățile de bani și diferite lucruri. Deoarece părinții au stabilit înainte de a pleca unele aspecte generale referitor la viitorul mod de viață al copiilor, comunicarea cu aceștia și cu persoanele în grija cărora au rămas ei, se limitează la „verificarea” dacă totul decurge conform planului. Pentru o parte din copii, convorbirile telefonice se realizează la anumite intervale de timp sau în cazuri speciale. Aceste circumstanțe fac dificilă pentru ei abordarea grijilor cotidiene, a unor evenimente sau situații care îi interesează, adresarea de întrebări pe care le-ar putea discuta doar cu persoane apropiate etc.

- „... permanent părinții sună, prima întrebare este „cum cu cartea?” (îngrijitor)
- „... dacă apare vreo problemă mai gravă, noi sunăm părinții să ne consultăm.” (îngrijitor)
- „... părinții nu sunt preocupați de problemele copiilor lor.” (profesor)
- „... noi discutăm, dar el are nevoie și acasă să întrebe de mama cum să procedeze... Și nu are cui spune, nu are cui destăinui. Încearcă prin telefon, dar la telefon nu pot rezolva, chiar dacă se destăinui la telefon, el nu vine întotdeauna cu un sfat a doua zi sau cu sufletul împăcat.” (profesor)
- „Părinții nici nu prea au ce vorbi cu copiii lor, din conversațiile telefonice copilul nu învață nimic.” (profesor)

Mai mult de o treime dintre copiii care au completat chestionarul (36%) au afirmat că părinții îi vizitează o dată în 2-3 luni, 17% dintre copii sunt vizitați o dată în jumătate de an, iar 10% - o dată pe an. O pătrime din copii (26%) își văd părinții mai rar decât o dată pe an. Frecvența vizitelor părinților emigrați depinde de distanța dintre locul de muncă și localitatea din care au plecat, precum și de faptul dacă șederea în străinătate este legală sau nu. De obicei, persoanele care lucrează în Rusia sunt cele care vizitează mai des copiii, iar cele care lucrează în Europa de vest îi vizitează doar în cazul în care au viză de ședere și muncă în țara respectivă. Au fost înregistrate și câteva cazuri de migrație internă a adulților, copiii afirmând că părinții lor lucrează în altă localitate și

vin acasă pentru câteva zile pe săptămână sau lună. Profesorii au exprimat ideea că experiența despărțirii de părinți este trăită mai ușor de copii, dacă se produce pentru intervale mai scurte de timp.

- „... care au documente vin la un an acasă, care la trei luni... și în felul acesta țin legătura cu copiii străns.” (profesor)
- „... părinții vara vin. La noi părinții sunt plecați de 5-6 ani și ei vin pentru că sunt legalizați.” (profesor)
- „... mai vin unii părinți, au legalizare și vin să vadă copiii.” (profesor)
- „Venind o dată la 2-3 luni, îi ajunge lui căldura, energia, sfaturile mamei, care îl mențin până la următoarea întâlnire.” (profesor)

Copiii au făcut rareori aprecieri referitor la evoluția relațiilor cu părinții plecați în străinătate, iar acei care s-au exprimat în acest sens, au menționat că raporturile au rămas la fel de apropiate sau chiar s-au îmbunătățit. Din studiu reiese că, în pofida dificultăților pe care le trăiesc, o parte dintre copii depun toate eforturile pentru a corespunde așteptărilor părinților, devin mai responsabili, tind să obțină succese în activitatea școlară și în alte domenii. Participanții la atelierul de consultare au confirmat că motivația copiilor de a menține încrederea părinților și relațiile pozitive cu ei este una foarte importantă pentru toți copiii și tinerii, inclusiv pentru cei care locuiesc cu părinții. Cei mai mulți dintre copii afirmă că apreciază eforturile părinților de a le oferi o viață mai bună și își doresc foarte mult să nu-i dezamăgească.

- „... nu-mi schimb dragostea față de ei.” (Gr.I)
- „Și atunci o iubeam și acum tot așa cum atunci.” (Gr.I)
- „Cum o iubeam, o iubim și acum când este în depărtare.” (Gr.I)
- „Acum sunt mai apropiată de mama [decât până la plecarea ei].” (Gr.II)
- „... au dorința de a demonstra că sunt maturi și independenți.” (ACD)
- „... sunt singură acasă și mă străduiesc să reușesc în toate, și la școală, și acasă, și să vizitez rudele... de a nu mă face de rușine nici pe mine, nici pe părinți.” (ACD)
- „... să nu-și dezamăgească părinții, în special cel plecat peste hotare.” (ACD)
- „Când au părinții plecați, copiii se tem în primul rând de a nu pierde încrederea părinților.” (ACD)

O parte din adulți, în special profesori, percep mărirea responsabilității copiilor mai degrabă drept rezultat al unui bun control din partea părinților sau al îngrijitorilor. În opinia acestor profesori, comportamentul pozitiv al copiilor se datorează fricii că orice acțiuni indezirabile ale lor vor ajunge eventual la cunoștința părinților.

- „Probabil că... ei se gândesc că părinții oricum vor veni și le vor cere socoteală într-un fel.” (profesor)

Din relatările adulților reiese că percepțiile copiilor referitor la necesitatea părinților de a pleca peste hotare diferă. Astfel, unii copii înțeleg că pentru adulți munca în altă țară reprezintă unica șansă de a-și întreține familiile, pe când pentru alții plecările repetate ale părinților reprezintă o dezamăgire, care le accentuează distanțarea psihologică de aceștia.

- „Se întâmplă că părinții... vin o dată la 2 ani, mai aduc niște bani, le promit copiilor că nu mai pleacă, dar nu-și pot găsi un loc de lucru aici și pleacă.” (OIM)
- „Unii copii sunt de acord cu faptul că părinții, deși s-au întors să-și vadă familia, trebuie să plece, deoarece nu au pentru ce să stea în țară, neavând un serviciu aici.” (profesor)

Conform rezultatelor anchetei desfășurate, copiii din comunitățile incluse în studiu cunosc motivele plecării părinților peste hotare. Pentru unii copii, conștientizarea necesității migrării ar putea constitui un aspect important în depășirea experiențelor dificile.

- „Nimeni nu pleacă de bine. Toți vor să fie aici. Cine pleacă, o fac pentru bani.” (Gr.II)
- „Părinții fac totul pentru copii, pentru a ne întreține, pentru a mări orizonturile noastre.” (Gr.II)

Copiii au enumerat printre motivele plecării părinților în străinătate următoarele:

■ Sărăcia, șomajul, lipsa mijloacelor financiare pentru a întreține familia

- „Lipsa banilor.”
- „Lipsă locului de muncă.”
- „În țară nu este de lucru, iar acolo plătesc pentru ceea ce lucrează.”
- „... pentru a ne procura mâncare, încălțăminte, îmbrăcăminte.”
- „Nu avem destui bani pentru cele necesare.”
- „Cu salariu de profesoară nu ne putea întreține.”
- „... pentru a întreține familia; dacă nu s-ar duce peste hotare, am duce o viață cu mult mai grea.”
- „Nu aveam cu ce să ne îmbrăcăm, să ne hrănim, să achităm lumina, telefonul, gazul...”
- „... pentru a scăpa de sărăcie.”

■ Lipsa mijloacelor financiare necesare pentru a finaliza construcția casei, a face reparații

- „... a termina construcțiile.”
- „... pentru a face lucrările casei.”
- „Am vrut să construim o casă.”
- „... să strângă bani, să cumpere o casă.”

■ Necesitatea de a achita datoriile acumulate

- „... pentru a da datoriile.”
- „Aveam multe datorii.”
- „... să facă bani de dat datoriile.”

■ Dorința părinților de a asigura viitorul / studiile copiilor

- „... să ne fie mai bine, nu așa cum le este lor.”
- „Pentru un viitor mai bun al copiilor.”
- „Să putem merge noi la universități.”
- „Pentru a merge la studii după terminarea școlii.”
- „Să pot învăța o profesie mai prestigioasă.”

■ Boala unuia dintre membrii familiei

- „Sunt bolnavă și trebuie bani.”
- „Tata este bolnav și mama a trebuit să plece.”

■ Conflicte între părinți

- „Din cauza banilor și a neînțelegerilor cu tata.”
- „Între părinții mei au apărut probleme, mama a plecat în Italia.”
- „Mama și tata s-au despărțit, mama a fost nevoită să plece, pentru ca să ne poată întreține.”

Unii adolescenți au relatat experiențe deosebite în încercarea de a se adapta la viața în lipsa părinților. Ei au menționat că li se întâmplă să aștepte cu nerăbdare revenirea părinților, vizitele lor, iar după o săptămână de trai împreună, să-și dorească ca ei să plece înapoi. Totodată, majoritatea profesorilor au afirmat că relațiile dintre părinții plecați peste hotare și copii se răcesc în timp. Aceste situații ar putea fi privite ca o modalitate de apărare a copiilor față de eventualele despărțiri de părinți. Despărțirea de unul și cu atât mai mult de ambii părinți, de cele mai multe ori îi bulversează pe copii. Ei trăiesc o situație de stres, în care sunt copleșiți de emoții și situații noi, necunoscute, pentru care de obicei nu sunt pregătiți. Treptat, ei „se obișnuiesc” să se descurce singuri, își formează un anumit mod de viață, în care trăiesc conform regulilor lor. Aceste reguli ar putea include lucruri aparent ne semnificative, legate de stilul vestimentar, regimul alimentar, maniera de realizare a activităților menajere etc. În cazurile când părinții reveniți le sugerează copiilor să-și revadă comportamentul, ultimilor le este destul de dificil să opereze schimbări în regimul propriu. Indiferent de modul în care am aprecia eficiența noului stil adoptat, acesta i-a ajutat pe copii să depășească dificultățile pe care le-au întâlnit.

- „Când se apropie vremea să vină părinții, ei simt, sunt foarte bucuroși și îi așteaptă.” (îngrijitor)
- „... el așteaptă, că degrabă vine iar mama.” (profesor)
- „De multe ori copilul reacționează la câteva zile după întoarcerea părinților acasă întrebându-i când pleacă înapoi, după ce au fost aprovizionați cu toate lucrurile materiale necesare.” (profesor)
- „... totuși este o familie dezmembrată, devin mai înstrăinați.” (director de școală)
- „Relațiile dintre părinte și copil se răcesc, se îndepărtează.” (profesor)
- „Până la urmă, copilul se detașează de părinte, părintele pentru el nu mai este o autoritate. De multe ori ajunge chiar să-și urască inconștient acești părinți... [Părinții] găsesc niște copii înstrăinați de ei...” (OIM)
- „Acești copii se despart foarte repede de părinți. Dacă vin părinții acasă pe o săptămână – două, ei vor să plece cât mai repede. Ea și-a făcut ordinea ei acasă și părinții când vin, îi strică ordinea. Ea nu acceptă să-i facă cineva observație. Ea e singură, independentă și nu acceptă, dar așteaptă ca să se ducă mai repede mama.” (ACD)
- „... copiii încep să se simtă deranjați de prezența părinților, pentru că până acum nu au fost cu ei și deodată au venit și încep...” (ACD)
- „Copiii uită cum trebuie să se comporte cu părinții. Se înstrăinează.” (ACD)

Relațiile copiilor cu persoanele în grija cărora au rămas

Aproape toți copiii dintre cei care au constituit obiectul studiului au rămas în supravegherea unei rude apropiate. O parte din copii locuiește cu unul dintre părinți, iar majoritatea se află în grija bunicilor sau a mătușelor.

Reprezentanții autorităților publice locale au menționat că există și cazuri când copiii rămân în grija unor persoane străine. În opinia îngrijitorilor și a majorității profesorilor,

adulții care migrează își lasă copiii în grija unor persoane în care au încredere, de cele mai multe ori, rude. Reprezentanții ai autorităților publice centrale au relatat situații când părinții nu anunță pe nimeni din comunitate despre plecarea peste hotare, deoarece aceasta este ilegală, de aceea copiii rămân fără supravegherea unor adulți.

- „... atunci când au plecat, numaidecât că i-au lăsat cu cineva de nădejde.” (îngrijitor)
- „... o parte din copii trăiesc cu bunicii, iar o parte din copii trăiesc cu rudele, singuri au rămas copii de o vârstă mai mare, din clasele a IX, X, XI...” (director de școală)
- „Copiii rămân cu rudele apropiate, bunici și au grijă rudele apropiate să-i întrețină cu un mic ajutor...” (APL)
- „... cele mai frecvente cazuri sunt când mama pleacă, evident nelegitim, și nu poate perfecta tutela asupra copiilor, lăsându-i singuri în casă... avem noroc de vecini, care ne semnaleză asemenea cazuri.” (METS)

Din relatările respondenților concluzionăm că, de obicei, copiii mai mici locuiesc cu îngrijitorii, în casa acestora, iar copiii mai mari rămân la ei acasă, îngrijitorii vizitându-i sistematic. În opinia participanților la atelierul de consultare, majoritatea adolescenților care au ambii părinți plecați ar prefera să locuiască în casa părinților, separat de îngrijitori. Ei au mai menționat că cel mai bun îngrijitor este o rudă apropiată, la care ar putea apela în caz de necesitate. În cadrul studiului, au fost înregistrate cazuri când copiii au plecat în altă localitate, pentru a locui împreună cu îngrijitorii lor.

- „Bunicii doar așa, vin și îi vizitează, peste noapte ei rămân singuri.” (profesor)
- „... unii din copii au rămas la sora sau fratele părinților, nemaivorbind de bune. Avem cazuri când au rămas și trei copii în altă familie, avem un caz când sora din satul X a adus băiatul aici, în satul Y.” (director de școală)

Probabil, pentru copiii de vârstă mică este foarte importantă o prezență fizică adultă în casă. S-a constatat că mulți copii, care au fost crescuți și educați de mici de îngrijitori, îi numesc pe aceștia „mamă” și „tată”, iar părinților le spun pe nume.

- „... avea 8 luni când s-au dus și îi spune soțului meu „tăticu”, dar el „nu-s eu tăticu tău”, dar ea zice „tu ești, că eu pe altul nu-l știu”. Și îl iubește foarte mult.” (îngrijitor)
- „O fetiță care e tutelată de bunica spunea „eu am 2 mame”. Este clasa a III-a, dar dacă de mică a fost cu bunica! Mama i-a lămurit că asta-i bunica și eu sunt mama, eu te-am născut. Fetița știe, pur și simplu, ea majoritatea timpului este cu bunica...” (APL)

Copiii au descris foarte rar relațiile lor cu persoanele în grija cărora au rămas. Acest fapt s-ar putea datora și metodelor utilizate în studiu, care nu s-au axat direct pe rolul acestor persoane. Totuși, comentariile copiilor referitor la persoanele în grija cărora sunt, sugerează că relațiile cu acestea sunt insuficient de apropiate pentru a discuta anumite lucruri care îi preocupă.

- „Mamei puteam să-i spun mai multe.” (Gr.II)
- „... m-am închis. Bunicii nu-i pot spune tot... Sunt singură.” (Gr.II)

Îngrijitorii participanți la studiu consideră că rolul pe care îl au constă, în principal, în a oferi copiilor condiții de trai adecvate, a supraveghea reușita școlară și a evita eventualele comportamente social indezirabile ale copiilor. Totodată, îngrijitorii au apreciat diferit dificultatea acestui rol. Majoritatea a menționat că cea mai dificilă a fost prima perioadă după plecarea părinților, când suferința copiilor a coincis cu procesul de acomodare la traiul în familiile îngrijitorilor. Într-un singur caz, îngrijitorul a afirmat că adaptarea copilului s-a produs mai simplu, datorită faptului că, începând de la o vârstă fragedă, a petrecut mult timp la bunici.

- „La început... era mai timid, totuși nu era tăticul, mămica – de ei te poți altfel apropia. Dar acum s-a mai adaptat ...” (îngrijitor)
- „La mine, la început, erau așa, ca în casă străină, se străduiau să nu facă ceva să nu-i ocărească. Acum, însă, sunt ca la ei acasă.” (îngrijitor)
- „La început copiii surorii plâneau prin colțuri, îi înțelegeam, dar ce să le fac?” (îngrijitor)

Una din cele mai dificile situații este cea în care o persoană are în grija sa mai mulți copii și chiar o rudă în vârstă. În cadrul studiului am constatat un caz de acest fel, însă tinerii consultați au afirmat că acestea sunt destul de frecvente, menționând că, de obicei, în asemenea condiții, copiii se simt neglijați. În opinia reprezentantului CNPDC, sentimentul că nu reprezintă o prioritate pentru îngrijitori îi face pe copii nesiguri și înstrăinați.

- „... mai am un bunel de-al lor și tot lepădat, tot așa lăsat și l-am luat și pe acela, și necazul e mare...” (îngrijitor)
- „... mătușa are și alți nepoți de care are grijă.” (ACD)
- „... totuși fiecare din aceste persoane are un spectru de griji ale sale și grija față de acești copii este una suplimentară, nu este de bază, ca grija unui părinte. Copilul este o ființă foarte sensibilă și simte această înstrăinare... ei simt un deficit de îngrijire, susținere.” (CNPDC)

În opinia unor participanți la atelierul de consultare a datelor, mulți îngrijitori care susțin că copiii s-au adaptat să locuiască împreună cu ei și familiile lor, de fapt nu cunosc sentimentele adevărate ale acestora, ci văd doar aparențele. Suferința copiilor rămâne nevăzută, deoarece, de obicei, ei nu se simt liberi să vorbească despre trăirile personale. Tinerii au exprimat și ideea că pentru un îngrijitor este dificil să admită faptul că un copil pe care îl supraveghează se simte mai rău cu el decât cu părinții.

Majoritatea îngrijitorilor și o parte din profesori au afirmat că supravegherea unui copil străin constituie o responsabilitate mai mare decât cea pentru propriul copil. Din acest motiv, mulți îngrijitori au tendința să devină hiperprotectori cu copiii. Unii profesori consideră că există și îngrijitori care sunt mai „indiferenți și mai puțin responsabili față de copii” decât părinții.

- „Grija și responsabilitatea este foarte mare... când părintele este cu copilul lui, atunci el în felul său reținește, dar cu un copil străin e mai complicat.” (îngrijitor)
- „... este o răspundere mare față de un copil, dacă nu sunt părinții...” (profesor)

Majoritatea absolută a actorilor comunitari – primari, profesori, lucrători medicali – a afirmat, cu mândrie, că în localitățile lor nu există cazuri când copiii care au părinți plecați au rămas fără supravegherea unui adult. În același timp, cei mai mulți dintre respondenți au menționat că, de obicei, îngrijitorii oferă doar condiții fizice de trai copiilor, ceea ce nu e suficient pentru o dezvoltare armonioasă a lor. În opinia acestor adulți, de multe ori, îngrijitorii nu sunt apți să răspundă tuturor necesităților copiilor, în special, ale adolescenților. Chiar dacă locuiește în familia îngrijitorului, nimeni nu-i poate oferi copilului afecțiune părintească. Unii adulți intervievați au menționat că, de multe ori, copiii au mai puține activități de timp liber și sunt privați într-o oarecare măsură de comunicarea cu semenii, din cauza implicării în activități menajere.

- „Eu sunt bun ca paznic – să aibă ce mânca, să-i fie cald, să aibă unde să doarmă, să nu apuce drumuri rele. Dar dragostea de mamă eu pot s-o dau numai la ai mei copii, la străini, așa, moderat.” (director de școală)
- „... copilul străin ca și mama străină... nu este atitudinea cea care trebuie să fie, sau mila, sau grija...” (lucrător medical)
- „... ei au grijă să fie hrăniți, să le fie calduț, să n-aibă lipsuri de acestea. Dar celelalte – nu-i așa cum părinții...” (APL)

Unii îngrijitori au relatat modalități prin care încearcă să compenseze lipsa părinților, resimțită de copii:

- Tratarea egală a copiilor proprii și a celor rămași sub supraveghere;
- Discutarea unor teme de interes pentru copii, pentru a-i distra de la trăirile neplăcute;
- Controlul exagerat al activităților zilnice ale copiilor, pentru a evita adoptarea unor comportamente nedorite;
- Ocuparea timpului liber al copiilor prin diverse însărcinări legate de gospodărie.

- „Mă strădui să fac așa ca să nu apară ceartă, ură între ei, să nu zică „uite, pe copiii ei îi ține în casă și se joacă, dar nouă ne-a dat de lucru.” Când le dau, le dau la toți de lucru... când stau, stau toți.” (îngrijitor)
- „... merg să le cumpăr de încălțat la ambele... Nu vrem să facem diferență între ele.” (îngrijitor)
- „...îți place Shakira? Uite ce am citit eu... am luat așa o discuție și am trecut la muzică și am observat cum s-a schimbat băiatul meu...” (îngrijitor)
- „... îl controlez permanent orice pas, unde a mers, ce a făcut, cum, fără voie nu pleacă nicăieri... asta deodată i-am spus: ești în stare să răspunzi la cerințe sau nu?” (îngrijitor)
- „... să dai apă și să hrănești animalele, păsările, să pregătești de foc și să mă aștepti... când îi dai o însărcinare, îl ții în „ramcă”” (îngrijitor)

Mulți adulți au observat comportamente agresive ale copiilor care au părinți plecați peste hotare. Unii dintre tinerii participanți la atelierul de consultare au afirmat că, de multe ori, îngrijitorul încearcă să substituie părinții copilului și, pentru a asigura disciplina acestuia, tind să-și impună autoritatea. Majoritatea copiilor, în special adolescenții, nu acceptă această atitudine și își manifestă revolta, devenind agresivi. Un reprezentant al autorităților publice locale a exprimat opinia că hipertutelarea copiilor poate influența negativ încrederea în sine a copiilor.

- „... dacă ruda care îl îngrijește îi spune ceva, el se întoarce și îi spune „tu nu-mi ești mamă și nu-mi ești tată.” Sunt foarte agresivi.” (lucrător medical)
- „... buneii nu-i pot stăpâni, că pe ei nu-i prea ascultă.” (director de școală)
- „Nu prea acceptă critica din partea bunelor sau a rudelor.” (APL)
- „Cred că copiii dacă s-ar simți hipertuteleți de toți, și-ar pierde încrederea în sine și nu s-ar simți confortabil.” (DRÎTS)

Tinerii consultați au relatat cazuri când îngrijitorii încalcă dreptul copiilor la intimitate. Posibil cu intenția de a preveni anumite comportamente ale copiilor, pe care le consideră negative, îngrijitorii vor să cunoască detalii despre viața intimă a acestora, de aceea recurg la citirea jurnalelor personale sau a scrisorilor adresate părinților. Îngrijitorii și profesorii, de asemenea, au menționat astfel de situații.

- „... are un caiet și scrie în fiecare zi ce se întâmplă. Eu găsesc caietul și citesc... îi spun: „tu ești deja mare...”. Dar el spune: „bunică, am crezut că nu poți mata citi în limba asta.” (îngrijitor)
- „... am citit o scrisoare scrisă de către fiică pentru mămica ei ce se află peste hotare...” (profesor)

Aproape toți adulții intervievați și tinerii consultați au menționat că în relațiile dintre îngrijitori și copii apar diferite situații conflictuale. Profesorii au exprimat ideea că diferența dintre concepțiile educaționale ale părinților și cele ale îngrijitorului se poate solda cu conflicte între aceștia. La revenirea părinților, ei reproșează îngrijitorilor comportamentele copiilor, pe care le consideră negative. Un reprezentant al autorităților publice centrale a relatat că există cazuri când rudele, în grija cărora au rămas copiii, „nu pot să se descurce”, de aceea apelează la primar cu solicitarea de a plasa copiii în instituții rezidențiale. Adulții au inclus printre factorii care generează conflictele între copii și îngrijitori mai multe caracteristici ale ultimilor:

- vârsta înaintată care determină concepții de viață foarte diferite de ale copiilor și tinerilor, incapacitatea de a-i ajuta în pregătirea temelor și a-i însoți, atunci când este necesar, la cercurile pe interese;
- adoptarea unui stil de comunicare ineficient, din cauza necunoașterii particularităților de vârstă ale adolescenților;
- strategia educațională restrictivă adoptată pentru a evita sau reduce riscurile comportamentelor deviante;

- „Cauzele sunt o educație „populară” a bunicilor... aici se cere cunoașterea psihologiei, a relației copil-părinte și multe alte probleme, mai ales, de moralitate... a spune unui copil nu-i de ajuns, trebuie să dai și exemplu.” (director de școală)
- „... nu o poate ajuta pe fetiță la matematică, în clasa a IV-a, dar mămica ei o ajută.” (APL)
- „... nu sunt înțeleși de buneii, au vârstă diferită, de exemplu bunelul la ora 9 stinge lumina, „ia și te culcă”, „ce îți mai trebuie să te duci acolo?”, „pentru ce mai faci și asta?”. Copiii au alte interese... apar conflicte.” (director de școală)
- „... este o diferență prea mare de vârstă și de convingeri între ei.” (DRASPF)
- „... copiii au părerile lor, care sunt mai moderne, iar buneii, dacă sunt mai bătrâni, privesc altfel viața.” (DRASPF)
- „Poate ei vor mai multă libertate, dar buneii nu le dau voie așa cum vor ei. Asta și asupra caracterului se răsfânge.” (APL)
- „Ei se mai duc la concursuri prin oraș... Dacă au cu cine se duce – le dau voie, dacă nu au – nu le dau voie... ei nu au posibilitate, pentru că sunt bătrâni.” (APL)

Banii trimiși de părinți din străinătate au fost menționați printre cauzele apariției unor situații de conflict între copii și îngrijitori. Părinții trimit bani nu doar pentru întreținerea copiilor, dar și ca plată pentru eforturile îngrijitorilor. În ambele cazuri, au fost semnalate situații când atitudinea îngrijitorilor oscilează în funcție de faptul dacă suma de bani este transmisă la timp sau nu. În cadrul atelierului de consultare s-a confirmat că atitudinea oamenilor față de acești copii se schimbă, dacă situația lor materială se înrăutățește.

- „... dacă este o rudă mai îndepărtată, ea așteaptă să fie plătită pentru că are grijă de copil.” (DRÎTS)

Modalitatea în care îngrijitorii administrează banii trimiși de părinți la fel poate crea tensiuni în raporturile cu copiii supravegheați. Asemenea situații au loc chiar și atunci când între părinți și îngrijitori există anumite acorduri în acest sens. Este posibil ca adolescenții să se simtă frustrați de modul în care îngrijitorii cheltuiesc banii, deoarece, pe de o parte, li se spune că părinții muncesc și câștigă bani pentru ei, dar, pe de altă parte, ei nu sunt implicați în deciziile privind administrarea lor. În unele cazuri, îngrijitorii își depășesc atribuțiile și se implică în cheltuirea banilor destinați anumitor scopuri. În cadrul atelierului de consultare, a fost relatat cazul unei tinere care nu a reușit să organizeze, așa cum și-a dorit, o petrecere cu prietenii pentru a sărbători ziua

de naștere, din cauza îngrijitorului, care a făcut „economii” din banii trimiși de părinte special pentru petrecere.

- „Fata a vrut să-și facă ziua de naștere și normal că [mama] i-a trimis bani, dar ziua n-a fost făcută așa cum s-a plănuțit, cu modificări, așa ca să pună și [mătușa] în buzunar.” (ACD)
- „... poate sunt din cauza că părinții trimit bani, dar tutorii folosesc acești bani în scopuri personale.” (DRÎTS)

În opinia unor adulți, uneori, copiii care au cel puțin un părinte plecat peste hotare, devin martori sau, chiar victime, ale anumitor comportamente neadecvate și periculoase din partea persoanei în grija căreia au rămas. Aceste persoane pot fi tații, o altă rudă sau soții mamelor plecate.

- „Ei poate rămân la bune, iar ei mai au niște metehne, mai servesc câte un pahar de vin, se mai ceartă, vorbesc prostii.” (director de școală)
- „Mamele pleacă, fetele rămân cu tata, care începe să bea. Sunt cazuri când tații își abuzează fiica.” (OIM)
- „... tații fac abuz de alcool și atunci acești copii pot fi expuși abuzului fizic... sau neînțeleși, nu au cu cine discuta. Pentru că tatăl care bea zi de zi, sigur că nu mai are timp să comunice cu copiii săi, sau să-i înțeleagă într-un mod adecvat, să le ofere ceea ce au ei nevoie la moment.” (UNICEF)
- „... cred că este și riscul abuzului sexual, sunt cazuri când tații care fac abuz de alcool... sau când tatăl este vitreg și rămâne acasă cu fetițele sau cu băieții.” (UNICEF)

Relațiile copiilor cu semenii

Relațiile interpersonale cu semenii constituie o preocupare constantă a copiilor și tinerilor participanți la studiu. La vârsta de 10-14 ani, copiii din grupul de comparație menționează petrecerea timpului liber împreună cu prietenii, pe când cei care au constituit obiectul studiului – invidia și neîncrederea existentă în relațiile dintre copii. Adolescenții din ambele grupuri au exprimat preocupări asemănătoare – suportul reciproc dintre prieteni, importanța opiniilor colegilor și prietenilor, relațiile cu persoane de alt sex. În cadrul atelierului de consultare, participanții au afirmat că mulți copii care locuiesc cu părinții vor să-și manifeste maturitatea, demonstrând semenilor că sunt independenți de părinți. Tinerii consultați au observat că majoritatea copiilor care are părinți plecați peste hotare, are tendința de a evita diverse activități în grupuri mai mari, preferând comunicarea în cercuri mici de persoane, de obicei, având aceeași experiență de despărțire de părinți. Acești copii sunt preocupați de găsirea unor „prieteni adevărați”, adică persoane de încredere, cu care ar putea discuta diverse lucruri care îi interesează, inclusiv subiecte intime. De asemenea, s-a menționat că acești copii „mai ușor cad sub influența unor cercuri negative”.

Majoritatea acestor idei se regăsește în comentariile diferitor adulți implicați în studiu. Îngrijitorii sunt singura categorie de adulți care a afirmat că relațiile dintre copiii pe care îi supraveghează și semenii acestora au rămas la fel de apropiate și prietenoase. Doar câțiva dintre profesorii dintr-o localitate implicată au fost de acord că cercul de relații al acestor copii nu s-a modificat, iar neînțelegerile care apar uneori între copii, nu sunt determinate de situația familială a acestora. De menționat că în această comunitate există tradiții în promovarea participării tinerilor.

- „... același mediu social... din observațiile mele, nu aș spune că s-a schimbat, e tot același anturaj, prietenii, colegii...” (îngrijitor)
- „... îi prietenoasă, cu toți găsește limbă comună, se joacă, pe toți îi primește.” (îngrijitor)
- „... nu sunt izolați în colectivul clasei, n-am observat așa ceva. Toți sunt colegi, chiar dacă se iau la harță, nu din motivul că „uite, mama ta sau tatăl tău este plecat”... să

zic că ei se obijduiesc unii pe alții din cauză că părinții sunt în deplasare – n-ași zice.” (profesor)

- *„Copiii cu părinți plecați nu sunt izolați de colegi și nici nu apar conflicte în clasă din acest motiv.” (director de școală)*

Aproape toți profesorii consideră că plecarea părinților este un factor care influențează relațiile copiilor cu semenii. Ei afirmă că evoluția acestor relații se produce de obicei în două direcții: consolidare, datorată compătimirii și înțelegerii situației acestor copii, și răcire sau tensionare, din cauza invidiei față de condițiile materiale ale acestora. În opinia profesorilor, ca și a altor membri ai comunității, atitudinea de invidie față de copiii cu părinți plecați este mai frecventă.

- *„Eu cred că și colegii îi protejează, îi susțin.” (profesor)*
- *„... se începe o invidie între copii, cel care are începe să râdă de celălalt... de aici se ivesc tare multe probleme.” (lucrător medical)*
- *„...din păcate, sunt invidiați.” (DRÎTS)*
- *„... dintr-un punct de vedere, ei vin cu mobile, cu haine mai bogate, este probabil o invidie, dar a doua parte este că sunt jăliți, că au rămas fără mamă, nu au cu cine vorbi, le este greu acasă, trebuie să facă tot lucrul acesta.” (director de școală)*

O parte dintre adulți au observat că cei mai mulți dintre copiii cu părinți plecați își reduc cercul de prieteni la semenii care se află în aceeași situație, tendința fiind mai evidentă la adolescenți. În opinia adulților, formarea acestor grupuri se explică prin faptul că membrii lor au preocupări similare, legate de îmbunătățirea situației materiale, ceea ce îi face totodată să se simtă superiori celorlalți copii. Aceștia, la rândul lor, îi invidiază pentru condițiile materiale mai bune și își permit să-i jignească, fiind siguri că ei nu au la cine apela pentru suport și ajutor. Ca răspuns, mulți copii rămași fără îngrijire părintească vor să creeze impresia că nu se confruntă cu nici o problemă și afișează o imagine de bunăstare. Profesorii și directorii au relatat că acești factori determină conflicte în raporturile dintre aceste grupuri de copii.

- *„... se simte o grupare, ei încep a se grupa între ei și au un anumit interes, fie un interes pozitiv sau un interes negativ. La clasele a V-VI, acest lucru mai nu se observă, dar în clasele a VIII-IX lucrul acesta se observă. În clasele a X, XI, XII ei sunt mai mult de sine stătător.” (director de școală)*
- *„... pe ei îi unesc numai momentele acestea materiale: hai să ne ducem la bar, hai să ne ducem acolo...” (ONG)*
- *„... se consideră din elită. Cei la care părinții sunt aici, sunt considerați de ei de rangul doi și se face o ură între dânșii...” (lucrător medical)*
- *„La discotecă ei formează gașca lor, îi disprețuiesc pe ceilalți.” (director de școală)*
- *„Manifestă superioritate în relațiile cu colegii.” (DRÎTS)*
- *„... se mai anină ei, spun: „laca l-a împins pe acela, dacă tată-său nu-i acasă! Știe că n-o să-i facă nimeni nimic.” (APL)*
- *„... acei cu ambii părinți au asigurat că dacă apare vreun conflict... „tata meu o să vină la școală, dar la tine o să vină numai mama”. (ACD)*

S-a constatat că starea financiară mai favorabilă a copiilor nu este întotdeauna apreciată de ei ca una mai avantajoasă. Un participant la atelierul de consultare a afirmat că și copiii cu părinți plecați își invidiază semenii, în special, pentru cantitatea de timp liber de care se bucură aceștia și lipsa necesității de a avea grijă de gospodărie. Copiii asigurați material deseori li se întâmplă să fie agreați de unele persoane sau

chiar acceptați în diferite grupuri anume datorită faptului că pot să-și permită să procure diferite bunuri.

- *„Când mă întâlnesc cu cineva care are părinții acasă, el vorbește numai despre ce a văzut la televizor, că a învățat lecțiile, ce a mâncat, ce a făcut, cu cine s-a jucat, cum și-a petrecut timpul liber.” (ACD)*
- *„... știu că părinții le vor trimite bani și vor fi întotdeauna asigurați, astfel prietenii le sunt alături.” (profesor)*
- *„De multe ori, oamenii profită de cei care au bani, iar în cazul când ei nu mai au bani, ei sunt izolați și uitați.” (ACD)*

Participanții la atelierul de consultare au menționat că banii de buzunar de care dispun unii copii, le facilitează un acces mai mare la anumite servicii, fapt care determină diferențe în petrecerea timpului liber. Copiii ai căror părinți sunt plecați, formează grupurile lor și pentru că au mai multe în comun: trăiri emoționale, interese, teme de discuție, grijile legate de gospodărie, modalități de a petrece timpul liber. De cele mai multe ori, din cauză că trec prin experiențe prea diferite, ei nu pot aborda aceste aspecte cu semenii care locuiesc împreună cu părinții lor.

- *„Ei n-au nimic în comun. Copiii cu părinți acasă... nu au chiar așa de multe probleme ca ceilalți. Eu când mă întâlnesc cu prietena mea la care părinții tot sunt plecați, noi vorbim cât e de grea viața fără părinți, dar într-un moment dat e foarte plăcută această viață.” (ACD)*
- *„Acești copii singuri se izolează de copiii care sunt cu părinți și din cauza finanțelor, ei au mai mulți bani... ”hai să luăm masa în oraș” – eu nu pot să-mi permit... O dată – da, dar ei aproape în fiecare zi se duc. Pentru ei e mai ușor să se ducă undeva să ia masa, decât acasă să facă mâncare două ore.” (ACD)*
- *„...au interesele lor, cercul lor de prieteni, își mai fac zilele de naștere acasă, se mai întrunesc pe la unele case, mai ascultă muzică, au și video, mai pun și casete, dar de care e greu de spus, fac coaliție... dacă e bine sau e rău – eu nu știu.” (director de școală)*

Mai mulți membri ai comunităților implicate (lucrători medicali, reprezentanți ai ONG-urilor locale, unii profesori) și reprezentanți ai autorităților publice au afirmat că grupurile pe care le formează copiii cu părinți plecați, deseori manifestă comportamente social indezirabile, precum consumul de substanțe, preocuparea exagerată pentru distracții, abandonul școlar, relațiile sexuale precoce, comportament delicvent. Adulții au explicat acest fenomen prin insuficiența controlului asupra comportamentului acestor copii din partea părinților și îngrijitorilor, dar și prin faptul că dispun de mijloace financiare. Participanții la atelierul de consultare a datelor au menționat că dorința de a se afirma în mediul social și vulnerabilitatea adolescenților îi face pe unii să adere la grupuri de persoane cu reputație proastă. Situații similare au fost relatate și de directori și de unii profesori.

- *„Ei doresc să se afirme și uneori în grupuri de tineri nu chiar buni.” (ACD)*
- *„Acești copii își fac o echipă a lor... și ei, fiind dezorientați de stradă, își fac un program de educație care le convine numai lor.” (ONG)*
- *„Eu mă uit chiar la noi în mahala, ei nu aspiră spre nimic, nu au o frică de părinți, o frică de Dumnezeu sau o grijă că trebuie să învețe.” (ONG)*
- *„Sunt care se ocupă cu furatul, cu alte probleme. Ei se simt liberi și pot face orice...” (lucrător medical)*
- *„Ei stau seara până târziu, de vorbă stau, se aud și țipete și ce vrei... Fetele se îndrăgostesc mai repede, băieții se maturizează mai repede. Țigări, alcool, au bani, sunt liberi...” (lucrător medical)*

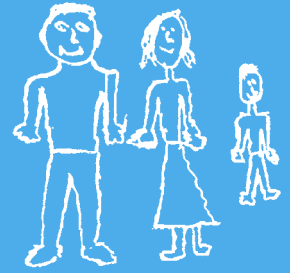
- „Avem și cazuri care ne fac probleme... simțindu-se liberi, având finanțe, încearcă să se ocupe cu lucruri negative, cu fumatul, cu consumul alcoolului... ei vor să arate eroism, participă la unele furturi, am avut și un caz înregistrat la poliție.” (director de școală)
- „... unii cad sub influența altor tineri care ușor îi pot manipula.” (director de școală)
- „Se destrăbălează copiii, se duc la baruri, se iau după maturii din mediul infracțional.” (DRASPF)
- „... majoritatea fac abuz de alcool, copiii fură, fug de acasă, nu mai ascultă nici buneii, deci se pierde copilul.” (DRÎTS)

În opinia unor tineri consultați, izolarea cauzată de preocupări și sentimente specifice îi face pe copiii ai căror părinți sunt plecați peste hotare mai indiferenți față de activitățile de grup. Majoritatea copiilor participanți la studiu au afirmat că au dezvoltat la un nivel mediu abilitatea de a activa eficient într-un grup de semeni. Într-una din comunități, copiii din ambele categorii de vârste, care au părinți plecați peste hotare, și-au apreciat abilitatea menționată la un nivel înalt, pe când în altă comunitate, copiii de 10-14 ani care locuiesc împreună cu părinții au situat-o la nivelul mic de dezvoltare. Luând în considerație faptul că aceste comunități au experiențe diferite în domeniul participării copiilor, rezultatele prezentate sugerează că metodele interactive, ca și participarea tinerilor și copiilor la diverse acțiuni la nivel comunitar le dezvoltă capacitățile de interacțiune socială. În cadrul atelierului de consultare a fost exprimată ideea că principala condiție pentru participarea copiilor în activități de grup constă în existența unui „*interes, scop comun*”.

- „Nu vor să se implice în activități de grup, se observă o izolare, sigur că nu completă. Vreo 2-3 persoane.” (ACD)
- „Când sunt discuții în legătură cu părinții, ei se izolează.” (ACD)
- „... ei sunt oarecum distanțați, pentru că, din cauza dorului, a acestor sentimente, ei nu se pot include. Ei vor să se includă, dar aici e nevoie ca și ceilalți copii să ajute. Trebuie să fie o legătură strânsă între aceste categorii de copii.” (ACD)

Radu

ACTIVITATEA ȘCOLARĂ

■ ACTIVITATEA ȘCOLARĂ

Evaluarea activității școlare a copiilor care au rămas fără îngrijire părintească nu a constituit un obiectiv al cercetării. Cu toate acestea, nu putem neglija acest aspect, el fiind identificat cel mai frecvent printre preocupările cotidiene ale copiilor.

Astfel, principalele preocupări cotidiene relatate de către copii se referă la activitatea lor școlară și, în special, la frecventarea lecțiilor, pregătirea temelor și obținerea notelor.

- *„Să învăț bine la școală, să primesc note bune.” (Gr.III)*
- *„Cea mai mare grijă a noastră este școala, pentru că cel mai mult timp îl petrecem la școală.” (Gr.II)*

Răspunsuri similare au fost înregistrate la toate grupurile de copii incluși în cele două categorii de vârstă. Diferența este resimțită atunci când comparăm frecvența răspunsurilor în care se remarcă grijile școlare la copiii de 10-14 ani din grupul care a constituit obiectul studiului și la cei din grupul de comparație. Cu toate că și copiii care au părinți plecați peste hotare sunt cel mai mult preocupați de școală, totuși, au remarcat aceasta într-o măsură mult mai mică decât copiii din grupul de comparație. În cazul copiilor de 15-17 ani, această diferență nu se observă.

Obținerea unor rezultate bune la final de semestru reprezintă o grijă foarte frecvent întâlnită în grupurile de copii din clasele liceale. Copiii au explicat prezența acestor preocupări prin faptul că atelierul de colectare a datelor s-a desfășurat în ajunul susținerii tezelor semestriale.

- *„Să mă pregătesc și să iau note bune la teze.” (Gr.II)*
- *„Grijile noastre legate de școală sunt actuale, pentru că avem în perioada asta multe teze.” (Gr.IV)*

Apreciind efectele plecării părinților, copiii semnalează și schimbări în ambele sensuri la capitolul reușita școlară. Scăderea randamentului școlar este asociată de copii cu absența suportului și încurajării din partea părinților. Pe de altă parte, creșterea acestuia se datorează dorinței copiilor de a recompensa efortul părinților sau de a corespunde cerințelor înaintate de ei.

- *„Tata mă mai pune la citit, acum nu are cine mă ajută.” (Gr.I)*
- *„La școală învăț mai bine, deoarece ei lucrează din greu pentru mine acolo.” (Gr.I)*
- *„Acum învăț mai bine, ca să se bucure ei când o să vină.” (Gr.I)*

În opinia participanților la atelierul de consultare, este foarte importantă prezența și supravegherea părinților a copiilor de vârste mici, atunci când își formează capacitatea de a învăța de sine stătător. Ei consideră că lipsa îndelungată a părinților face mai dificilă conștientizarea de către copii a necesității studiilor, precum și acceptarea ulterior a criticii părinților vizavi de reușita lor școlară.

- *„Mama nu mi-a spus nimic din a VI-a, fiind plecată, cred că în a XII-a nu mai are rost.” (ACD)*

Majoritatea copiilor consultați au menționat că, după plecarea părinților, rezultatele academice descresc. Ei consideră că cei mai mulți dintre copiii rămași fără supraveghere încă nu sunt capabili să se descurce cu independența pe care o au și cedează ușor tentațiilor de distracție și presiunilor semenilor, acordând mai puțin timp pregătirii temelor.

- *„Nu poți să te ocupi de învățatură când știi că ești singur acasă și te invită: ‘Hai vină!’ Și tu ai posibilitatea să te duci. De ce să nu te duci?” (ACD)*

Majoritatea adulților din comunitățile implicate, a reprezentanților autorităților publice și ai organizațiilor internaționale consideră că, o dată cu plecarea peste hotare a părinților, randamentul școlar al copiilor scade. Copiii devin mai puțin motivați să obțină rezultate academice bune, fiind convinși că acestea nu o să-i ajute să-și asigure viitorul. După părerea unor adulți, această atitudine a copiilor este încurajată și de anumiți părinți, pentru care existența documentului de absolvire a studiilor este mai importantă decât calitatea acestora.

- *„Părintele spune: „tu trebuie să ai diplomă, notele nu contează.” (DRÎTS)*

Neîndeplinirea cerințelor didactice este considerată și un efect al lipsei de supraveghere din partea părinților, copiii fiind obișnuiți să fie în permanență stimulați și monitorizați. În același timp, îngrijitorii nu sunt în stare să urmărească în totalitate performanțele școlare ale copiilor. Unii profesori susțin că randamentul școlar al copiilor scade dacă pleacă ambii părinți, iar dacă copilul rămâne cu un părinte, reușita școlară rămâne aceeași. De asemenea, unii adulți afirmă că sunt cazuri în care copiii înregistrează mai multe absențe și acte de indisciplină după plecarea părinților.

- *„Unii copii nu se pregătesc. Ei nu au un control din partea adulților.” (profesor)*
- *„Scad la învățătură. Buneii, mătușele au grijă așa, material – cald, mâncare, îmbrăcăminte. Dar la reușită... îi este greu unui bătrân să urmărească un copil.” (APL)*

Adulții remarcă și faptul că, după plecarea părinților, copiii sunt suprasolicitați cu activitățile din gospodărie, care rămân în grija lor și, din aceasta cauză, au mai puțin timp pentru studii.

Rezultatele slabe ale unor copii care au părinți peste hotare sunt asociate de adulți cu încrederea copiilor că o să aibă suficienți bani pentru a achita studiile universitare, nefiind necesar să depună eforturi pentru îndeplinirea cerințelor didactice. Ideea copiilor de a pleca peste hotare la părinți imediat după absolvirea școlii este încă o explicație, oferită de unii adulți, a rezultatelor academice în scădere.

- *„Copiii spun așa: „De ce să învăț? Uite părinții lui au învățat rău, dar acum sunt în Italia și au mult mai mulți bani decât cei care au învățat bine, dar au rămas în sat.” (ONG)*
- *„... mai bine zis, motivația a scăzut, fiindcă predomină motivația financiară: dacă sunt bani, asta-i principalul.” (director de școală)*

Îngrijitorii, contrar celor exprimate anterior, consideră că reușita școlară a copiilor plasați sub supravegherea lor nu a avut de suferit după plecarea părinților, ba chiar aceasta îi stimulează să învețe, pentru că părinții pleacă pentru a le asigura un viitor. Ideea este expusă și de o parte din profesori, care opinează că unii copii sunt mai responsabili în pregătirea temelor.

- *„Părinții au plecat pentru a le oferi lor un viitor mai bun și ei, respectiv, trebuie să fie stăruitori.” (îngrijitor)*

Unul din riscurile la care sunt supuși copiii rămași fără supravegherea părinților este abandonul școlar. Unii adulți susțin că este important ca acești copii să fie susținuți pentru a nu ajunge în situația să abandoneze școala. În același timp, majoritatea profesorilor și alți adulți menționează că nu se înregistrează cazuri de abandon la copiii care au părinți plecați peste hotare, în special, pentru că acești copii sunt din familii „bune” și nu sunt lăsați fără supraveghere.

- *„Crește riscul abandonului școlar. Pentru că copilul rămas fără supraveghere începe de la aceea că mai întârzie dimineața la ore, uitând să pună deșteptătorul și mai apoi...” (DRÎTS)*
- *„Nu sunt înregistrate cazuri de abandon școlar de către copiii din această categorie.” (profesor)*

Reprezentantul Ministerului Sănătății și Protecției Sociale a Familiei menționează că, în cazurile de abandon școlar, lucrătorii sociali din teritoriu întreprind acțiuni pentru a readuce copilul la școală. În opinia reprezentantului Organizației Internaționale pentru Migrație, primăria și școala sunt responsabile pentru identificarea copiilor care nu merg la școală și a necesităților lor, ca și pentru găsirea soluțiilor pentru reintegrarea lor în sistemul educațional. Colaboratorul Secției Minori a Ministerului Afacerilor Interne afirmă că lipsa părinților sau a reprezentanților legali ai copilului face dificilă tragerea la răspundere a acestora pentru nerespectarea obligațiilor de părinte în cazul abandonului școlar.

- *„... noi nu avem pe cine să atragem la răspundere sau în privința cui să întocmim proces-verbal pentru neîndeplinirea obligațiilor de părinte.” (MAI)*

Relațiile cu profesorii, atitudinea și suportul acestora pentru copiii rămași fără îngrijire părintească, reprezintă un aspect important al vieții școlare. Profesorii susțin că au aceeași atitudine față de copiii care au părinți plecați peste hotare și cei care locuiesc cu părinții. De aceeași părere sunt și alți adulți din comunitate.

- *„... nu există o diferențiere între atitudinea profesorului față de copiii care trăiesc cu părinții și față de cei care trăiesc separat de părinți.” (profesor)*

În conformitate cu datele obținute în cadrul studiului, performanța academică constituie pentru majoritatea profesorilor criteriul de bază în aprecierea valorii personale a copiilor. Dacă elevul înregistrează rezultate școlare bune, de obicei, profesorul nu este interesat de celelalte aspecte ale vieții copilului, chiar dacă acesta are anumite probleme. În cazul în care reușita copiilor care au părinți peste hotare scade, unii profesori asociază acest lucru cu situația materială mai bună a lor, hainele deosebite, telefoanele și calculatoarele pe care le au.

- *„... când apar lucrurile negative, profesorii încep a se întreba, dacă acești copii sunt mai îmbrăcați, își permit mai mult și telefon mobil chiar, de ce nu vor să învețe.” (director de școală)*

Participanții la atelierul de consultare menționează că profesorii nu reușesc să identifice întotdeauna problemele cu care se confruntă copiii rămași fără îngrijire părintească. Aceasta se întâmplă deoarece copiii maschează dificultățile pe care le au, pentru a nu ajunge subiect de discuție între membrii comunității, dar și pentru ca situația să nu fie aflată de părinții plecați. Totodată, în opinia copiilor consultați, o comunicare mai eficientă între copii și profesori ar fi posibilă dacă ultimii ar avea o pregătire psihologică mai bună și ar fi disponibili să abordeze de la egal la egal subiecte delicate, importante pentru copii, legate de dezvoltarea lor fizică și emoțională.

- *„... unii copii au comportamente formale cu adulții, deoarece nu vor să fie discutați și să nu afle părinții vorbele rele.” (ACD)*
- *„Profesorii sunt unica sursă la care se pot adresa copiii, se pot consulta pe teme sensibile.” (ACD)*

În opinia unor adulți, copiii nu sunt dispuși să discute sincer cu profesorii. Imaginea profesorului autoritar promovată de școală și societate îi face să devină încătușați și să nu-i perceapă ca parteneri în discuții despre problemele personale.

- *„Noi, profesorii, parcă suntem dispuși să vorbim cu toți, să-i tragem la sinceritate, să le dăm un sfat, dar, oricum, noi suntem străini pentru dânșii. La noi profesorul este un om autoritar, care mă impune să învăț, să fiu cuminte, mă învață politețea etc. Dar, ceea ce trebuie să-i dea mama și tata, noi nu putem da, cât nu ne-am strădui.” (director de școală)*

- „Noi, profesorii, discutăm individual cu copiii despre situația lor. Dar din proprie inițiativă ei nu se apropie de profesori să-și expună problemele.” (profesor)

Alți adulți, dimpotrivă, susțin că, atunci când au nevoie de ajutor, copiii apelează la profesori. Deschiderea față de problemele lor și atitudinea prietenoasă sunt caracteristicile care îi determină pe copii să solicite suportul unor profesori anume.

- „Când au vreo problemă, copiii se adresează, mai degrabă, profesorilor, nu vin la primărie.” (APL)
- „Copiii apelează doar la profesorii care știu să comunice foarte bine, îi înțeleg și au credibilitate în fața lor.” (UNICEF)

În același timp, majoritatea reprezentanților sistemului de învățământ afirmă că școala, prin intermediul diriginților și profesorilor, se străduie să compenseze lipsa părinților pentru copiii rămași fără îngrijirea lor. Cadrele didactice înțeleg situația delicată în care se află acești copii, îi compătimesc, comunică cu ei, acordă o atenție deosebită stărilor lor emoționale și îi încurajează să depășească momentele dificile. În unele localități, copiii din ciclul primar care au părinți plecați peste hotare beneficiază de o grijă deosebită din partea profesorilor.

- „Profesorii sunt cei care observă schimbările de comportament ale copiilor după plecarea părinților, încearcă să discute cu ei individual.” (director de școală)
- „... și noi avem acest rol să ne apropiem cât mai mult de ei, să discutăm, să îi mângâiem. Așa încercăm să ne purtăm, ca ei să nu simtă golul acesta al părinților.” (profesor)
- „Directorul are grijă ca diriginții să se ocupe cu copiii aceștia, mai ales cu acei din clasele I-IV. Le atrag mai multă atenție, mai des îi întreabă, chiar la pauză petrec mai mult timp cu dâșii.” (APL)

Anumiți adulți consideră că profesorii au un rol important în supravegherea și disciplinarea copiilor și aplanarea conflictelor dintre ei. Cu toate acestea, unii profesori menționează că efortul lor de educare a copiilor rămași fără îngrijire părintească este insuficient în lipsa acțiunilor similare din partea părinților. Aceștia însă, în puține cazuri anunță administrația școlii despre intenția lor de a pleca peste hotare sau lasă copiii în grija unor profesori.

- „Mai mult, desigur, profesorii văd schimbările acestea, cum nu dai, dar 6 ore pe zi, ei văd toate acestea.” (lucrător medical)
- „Cât ei sunt la școală, e încă bine, că este învățătorul... dar dacă pe drum sau undeva se întâlnesc, sunt conflicte foarte mari.” (lucrător medical)
- „... noi ne străduim, corpul didactic și diriginții stau de vorbă cu ei, dar e puțin. Problema principală este că dacă ar fi părintele, îl ține sub control.” (director de școală)

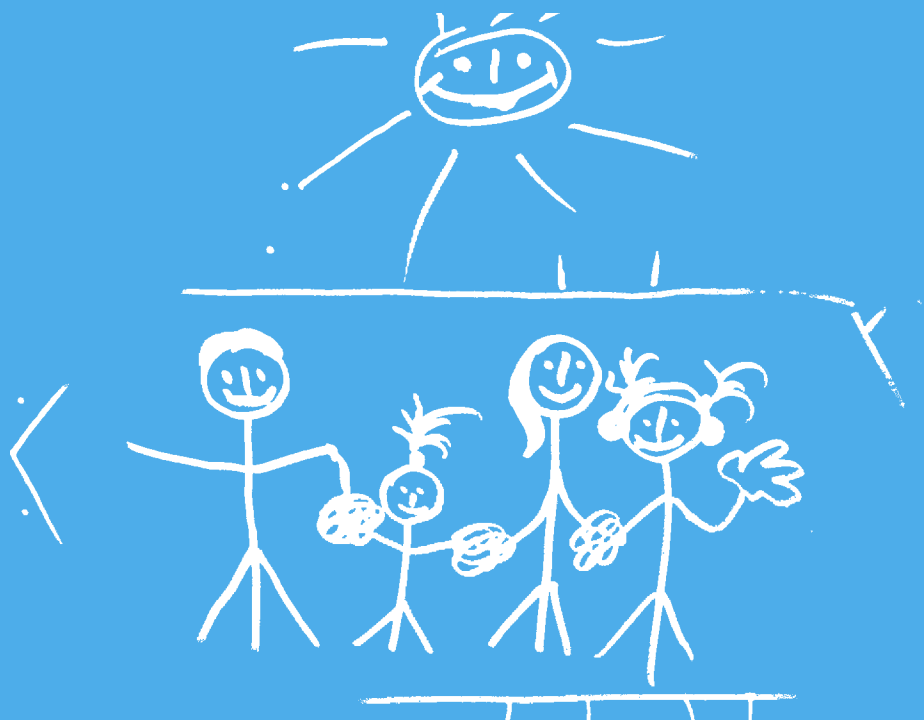
Profesorii, care au și experiență de îngrijitori, relatează că colegii lor au atitudini diferite față de copiii rămași fără îngrijire părintească: invidie și compătimitate. Unii profesori sunt invidioși pentru starea materială mai bună pe care o au copiii cu părinți plecați peste hotare. Acest sentiment este accentuat și de faptul că, după plecarea părinților, profesorii sunt cei în sarcina cărora rămâne în totalitate educarea copiilor migranților. Astfel, volumul lor de lucru crește, dar remunerarea muncii rămâne aceeași. Pe de altă parte, părinții plecați obțin venituri considerabil mai mari decât profesorii și plus la aceasta nu mai au grija copiilor rămași acasă. În consecință, unii profesori se simt nedreptățiți și se răzbună pe copii, limitându-le oportunitățile de afirmare sau, dimpotrivă, solicitându-le aluziv anumite recompense pentru notele și atenția pe care le-o acordă.

Situația copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației

- *„Atitudinea față de ei este una de invidie pentru bunurile pe care le au, dar și de milă pentru situația lor de a fi departe de părinți și de a avea multe griji de întreținere a gospodăriei.” (director de școală)*
- *„Sunt și cazuri când copiilor li se reproșează „mămica ta face bani peste hotare, iar tu ești pe capul meu.” (profesor)*

În unele cazuri, involuntar, profesorii provoacă invidie între copiii care locuiesc cu părinți și cei care au părinți plecați peste hotare. Ultimii, având mai multe resurse, inclusiv calculatoare personale, reușesc să corespundă cerințelor profesorilor într-o măsură mai mare decât copiii care locuiesc cu părinții.

- *„... când solicităm ceva la calculator sau unii elevi fac ceva mai estetic, se observă o invidie.” (profesor)*

RESURSELE COPIILOR

“Sunt elevă a clasei a XI-a și am un frate mai mic, în clasa a IX-a. Părinții noștri sunt plecați peste hotare la muncă în Moscova, deja timp de 2 ani, însă în acest interval de timp au mai venit acasă. Fără părinți este foarte greu. Chiar pe lângă munca fizică obositoare ne lipsește căldura sufletească, cuvintele dulci, cu ei comunicam prin telefon. În gospodărie avem 2 vaci, un cal, 2 porci și 10 ha pe care le prelucram, căci părinții ne trimiteau bani. Era greu, căci trebuia să ne pregătim și temele pentru acasă. În fiecare dimineață, ne sculam la ora 6 și hrăneam animalele, apoi pregăteam micul dejun și plecam la școală. La amiază, spre seară, ajungeam la orele 4-5, căci frecventam clubul de dezbateri, sunt și scout. Venind, trebuia să pregătesc mâncare, pentru că nu în fiecare seară reușeam să pregătesc și pentru a doua zi. La pregătirea lecțiilor îmi venea greu, îndeosebi în zilele de primăvară, mă apucam târziu, că era și lucrul în grădină. Terminam de făcut lecțiile pe la 11-12 noaptea, mai ușor era iarna, că erau mai lungi nopțile. La școală învăț bine, la sfârșit de an de studii, cu diplomă. Vara de asemenea era greu, că aveam de prășit 3 ha de porumb și floarea soarelui. În luna august trebuia să căutăm combină pentru a strânge roada de grâu și fiindcă eram copii, ne venea foarte greu. Vara, 3-4 cosiri de lucernă trebuia să le aducem acasă, noi aveam 2 ha de lucernă. Noaptea dormeam, dar nu prea bine, că în sat se mai întâlneau și furturi. Într-adevăr este greu fără părinți Acum, de o lună de zile, părinții mei au venit acasă.”

■ RESURSELE COPIILOR

Viața independentă de părinți a solicitat sfera cunoștințelor și abilităților copiilor. Mulți din ei s-au confruntat pentru prima dată cu anumite situații, cum sunt prepararea hranei, administrarea banilor, îngrijirea fraților mai mici, luarea deciziilor zilnice legate de gospodărie sau de repartizarea timpului etc. Acest capitol prezintă câteva din resursele de care dispun copiii care au cel puțin un părinte plecat peste hotare, pentru a face față situațiilor cu care se confruntă. Rezultatele prezentate se referă la cunoștințele și abilitățile dezvoltate de copii, precum și la persoanele la care se adresează aceștia pentru suport.

Resurse interne

Nici unul dintre grupurile de copii implicați nu a plasat independența printre calitățile pe care le au dezvoltate la un nivel înalt. Copiii mai mici, care locuiesc împreună cu părinții și adolescenții cu părinți plecați consideră că au dezvoltată la un nivel mediu abilitatea de a se descurca independent în diferite situații. Totodată, copiii de 15-18 ani care stau cu părinții și copiii mai mici care au părinții plecați își apreciază această abilitate la un nivel mic.

În acest context, tinerii consultați au afirmat că gradul de eficiență în gestionarea independentă a libertății obținute ar putea depinde de vârsta la care copiii rămân fără îngrijire părintească. Dacă despărțirea de părinți are loc în perioada când adolescenții își doresc mai multă autonomie față de adulți, ei au mai multe șanse de a se descurca independent. În același timp, copiii mai mari care locuiesc cu părinții se simt hipertutelați și au nevoie de mai multă libertate din partea acestora, pentru a se afirma. La o vârstă mică, traiul separat de părinți este foarte dificil pentru majoritatea copiilor, deoarece ei nu sunt pregătiți să se descurce independent.

Unii adulți au exprimat ideea că modul în care copiii reușesc să se descurce independent depinde mai mult de educația pe care au primit-o în acest sens, decât de vârsta la care rămân singuri. Totodată, puțini respondenți consideră că acești copii au cunoștințele și experiența necesare pentru a face față vieții independente. Majoritatea adulților pun la îndoială această capacitate a copiilor, afirmând că ei se descurcă numai dacă au fost lăsați „pe mâini bune”, adică în grija rudelor. Reprezentanții ai organizațiilor internaționale au menționat că tradițiile educaționale din familii și școală nu acordă atenția necesară formării unei tinere generații independente.

- *„Dacă vin dintr-o familie mai bună, atunci au niște deprinderi de viață, știu să se îngrijească, să mai facă niște lucruri acasă.” (OIM)*
- *„... depinde de educația pe care a primit-o copilul până la momentul plecării părinților.” (METS)*
- *„Școala noastră nu pregătește copii pentru viață, ea îi pregătește să devină academicieni, fizicieni, foarte multă teorie și foarte puține cunoștințe care pot fi aplicate.” (UNICEF)*

În opinia reprezentantului CNPDC, în perioada când locuiesc fără unul sau ambii părinți, copiii într-adevăr „devin mai de sine stătători și acesta este un proces benefic”. Dar, având în vedere celelalte dificultăți cu care se confruntă ei, lipsa părinților este deseori însoțită de o împovărare a copiilor cu diverse sarcini care îi depășesc, constituind astfel un obstacol pentru dezvoltarea lor armonioasă. S-a constatat că, după plecarea părinților, majoritatea copiilor participanți la studiu s-a implicat mai mult în activități de gospodărie. La ambele vârste, copiii care au cel puțin un părinte plecat peste hotare sunt cu mult mai frecvent preocupați de realizarea rolurilor din familie și gospodărie care le-au revenit, decât semenii lor.

- „Să fac curățenie în odăi.” (Gr.I)
- „Să-mi ajut bunica la treburi.” (Gr.I)
- „Să hrănesc animalele.” (Gr.II)
- „Fac cumpărăturile zilnic.” (Gr.II)

În situația în care părinții sunt plecați, copiii se confruntă cu o serie de probleme și cu „mai multe responsabilități”, în multe cazuri, angajându-se în îndeplinirea unor sarcini care nu sunt specifice vârstei lor. Pentru mulți din ei, procesul de maturizare intervine destul de precoce și în mod forțat. Și tinerii participanți la atelierul de evaluare consideră că situația îi obligă pe acești copii să-și asume griji care țin mai mult de adulți.

- „Se gândesc să aibă grijă de familie, să nu piardă timpul, să-și organizeze bugetul.” (ACD)
- „Maturizarea de la 12 ani este o tragedie pentru copil.” (ACD)

Rolurile exercitate de copiii care au cel puțin un părinte plecat peste hotare se deosebesc de cele ale copiilor din grupul de comparație. Majoritatea acestora a menționat că membrii familiilor lor împart între ei responsabilitățile, de aceea au roluri distincte. În cele mai dese cazuri, tatăl este văzut ca lider, cap de familie, deoarece el câștigă banii, are grijă de lucrurile mai dificile din gospodărie și are rolul determinant în luarea deciziilor. Mama este responsabilă de întreținerea gospodăriei și îngrijirea copiilor. Ultimilor le revin rolurile de a învăța, a-și ajuta părinții și a avea grijă de frații mai mici.

- „Suntem trei membri: mama care are rolul să facă mâncare și curat, tata care lucrează afară și eu care trebuie să merg la școală și să-mi fac lecțiile.” (Gr.III)
- „Eu sunt ajutorul mamei, iar fratele – ajutorul tatălui.” (Gr.III)
- „Mama este casnică, tata lucrează, eu am grijă de surorile mele mai mici.” (Gr.IV)

O mică parte din copiii rămași fără îngrijire părintească a menționat că asumarea rolurilor noi i-a făcut să se maturizeze mai repede și le-a permis să-și dezvolte abilități care le vor fi utile în viața adultă. Aprecierea pozitivă a acestei situații a fost înregistrată în grupurile de copii cu vârste între 15-18 ani. Comentariile câtorva dintre copiii mai mici denotă sentimentul de utilitate pe care li-l oferă implicarea în noile activități. Pentru ceilalți copii însă, asumarea acestor roluri se face prin conformare. Unii dintre copii au afirmat că au mai puțin timp liber, ceea ce le-a redus activitățile distractive. Această idee apare și la o parte din profesorii dintr-o localitate implicată în studiu.

- „Acum am devenit mai matură: spăl, fac curat, sap în grădină.” (Gr.I)
- „Toate greutățile mi-au revenit mie. M-am maturizat mai repede, dar asta e bine.” (Gr.I)
- „Ne maturizăm de două ori mai repede.” (Gr.II)
- „Se produce o adaptare, o independență care va fi utilă pe viitor.” (ACD)
- „Am devenit mai responsabil, o ajut mult pe bunica.” (Gr.I)
- „Acum sunt mai multe griji, nu mai am timp de distracții.” (Gr.II)
- „Acum am mai puțin timp, mi-am scurtat din hobby-urile mele.” (Gr.II)

Adulții au exprimat diferite opinii referitor la măsura în care copiii care au părinți plecați în străinătate sunt angajați în muncile de gospodărie. O parte din profesori și lucrători medicali au menționat că majoritatea acestor copii exercită și roluri „adulte” – fac mâncare, coc pâine, taie lemne, îngrijesc animalele, participă la lucrări agricole. Managerii școlari și o parte din profesori asociază neîndeplinirea cerințelor didactice, starea de oboseală, absenteismul, lipsa motivației pentru studii, observate la unii copii ai căror părinți sunt plecați, cu efectele suprasolicitării în gospodărie. Acest fapt se

regăsește și în comentariile copiilor din grupul de vârstă de 15-18 ani, care locuiesc fără părinți. Ei consideră într-o măsură mai mare decât ceilalți participanți că nu au suficient timp pentru pregătirea zilnică a temelor de acasă.

- „... într-adevăr lucrează mai mult... chiar de la vârsta când trebuie să se joace.” (lucrător medical)
- „... o elevă care părea foarte obosită la lecții mi-a spus: „Am obosit să fac lucrul care nu este al meu. Eu trebuie să fac și lucrul mamei și al meu și uneori nu reușesc să mă pregătesc de lecții.” (profesor)
- „Copiii între ei se întrebă de ce n-au venit la ora aceea sau la cerc – deoarece a avut de lucru acasă.” (director de școală)

Îngrijitorii susțin însă că activitățile copiilor au rămas aceleași pe care le aveau atunci când trăiau cu părinții. În același timp, unii îngrijitori au menționat că implică uneori copiii în diverse activități de gospodărie cu scopul de a le ocupa timpul liber și a evita posibilele activități de risc. Câțiva dintre îngrijitorii intervievați au afirmat că ajutorul copiilor le este foarte util în întreținerea gospodăriei.

- „Am eu pământ și ei tot aveau pământ, mergeau acolo la prășit și aici la fel îi iau la prășit.” (îngrijitor)
- „... ocupat trebuie numai de cât, că, dacă l-ai scăpat din ochi, la vârsta lor... Până prin clasa a VI-a trebuie supravegheat.” (îngrijitor)
- „... ei mai repede fac, la fuguța fac tot.” (îngrijitor)

Participanții la atelierul de consultare au afirmat că, în general, numărul de activități menajere pe care le realizează copiii s-a mărit „când era mama acasă, copilul trebuia să facă doar ordine, acum trebuie să aibă grijă de sine, de casă, de școală, de gospodărie”. De asemenea, ei au opinat că în relația cu părinții, spre deosebire de cea cu persoana care îi supraveghează, copiii pot negocia limitele realizării anumitor responsabilități.

Odată cu plecarea părinților peste hotare, copiii preiau rolurile acestora nu doar în întreținerea gospodăriei, dar și în ceea ce privește îngrijirea fraților și a surorilor mai mici. Câțiva adulți, precum și participanți la atelierul de consultare au afirmat că această responsabilitate constituie o adevărată încercare pentru mulți dintre copii. În opinia unor profesori însă, preluarea acestui rol este una benefică pentru fete, deoarece în acest mod ele învață să devină „gospodine”.

- „... să fac temele cu fratele mai mic.” (Gr.I)
- „Ea trebuie să fie și în rol de mamă, pentru că are un frățior, o surioară...” (profesor)
- „Fata spunea: „Nu este suficient că am rămas fără mama când am nevoie de ea, dar mai am 2 frați care mă epuizează.” (ACD)
- „... cel care nu are părinții acasă, el știe că trebuie să meargă acasă să facă ceea ce trebuie pe lângă casă, să gătească, poate mai are și soră, frate mai mic de care are grijă și lecțiile...” (profesor)

Copiii din ambele grupuri de vârste care au cel puțin un părinte plecat în străinătate și cei de 10-14 ani care locuiesc împreună cu părinții au afirmat că abilitatea de a se descurca bine în activitățile din gospodărie îi caracterizează într-o mare măsură. În același timp, pentru localitățile rurale, lucrul fizic al copiilor este un fapt obișnuit, de aceea activitățile de acest gen nu au constituit o schimbare radicală în viața lor. Conform reprezentantului CNPDC, câtorva lucrători medicali și manageri școlari, „copiii de la sat sunt cu mult mai independenți decât cei de la oraș”, de aceea, în cazul în care lipsește un părinte, lor le este mai ușor să se adapteze și să se angajeze în muncile de întreținere a gospodăriei. Doar că, de multe ori, volumul acestor munci se mărește prea tare și copiii fac față mai greu situației în care se află.

Copiii participanți la studiu s-au exprimat foarte diferit în privința gradului de dezvoltare a abilității proprii de administrare a banilor. În toate localitățile, au fost menționate atât nivelul scăzut, cât și cel înalt și mediu de formare a acestei deprinderi. Având în vedere că și copiii care locuiesc împreună cu părinții au afirmat că abilitatea de a gestiona resursele financiare li se manifestă destul de puțin, putem presupune că cei mai mulți dintre copiii care rămân fără îngrijirea părinților nu au exersat această abilitate în momentul când se despart de părinți. În cadrul atelierului de consultare a datelor a fost exprimată ideea că, în majoritatea cazurilor, adolescenții învață treptat să administreze banii pe care îi primesc de la părinți, din propria experiență. În prima perioadă, ei au tendința să cheltuiască banii pe distracții, apoi încep să stabilească anumite priorități în acest sens. Totodată, a fost expusă și ideea că unii copii încearcă să economisească la maxim banii trimiși de părinți, pentru a-i cheltui împreună cu aceștia.

S-a constatat că în majoritatea cazurilor, îngrijitorii au rolul principal în gestionarea banilor trimiși de părinți. Îngrijitorii au afirmat că oferă copiilor, în măsura posibilităților, sume de bani pentru diferite cheltuieli legate de școală și activități de timp liber. Câțiva respondenți au menționat importanța cultivării la copii a respectului pentru banii câștigați prin muncă de părinții lor.

- *„Eu îl întreb ce îi trebuie, dar ca să spunem că părinții trimit și el umblă cu banii – nu... Ei nu pot să trimită chiar în toată săptămâna, tu aici trebuie să cheltui cu măsură...” (îngrijitor)*

Toate categoriile de adulți intervievați au afirmat că majoritatea copiilor care au părinți plecați peste hotare dispun de mai mulți bani de buzunar decât semenii lor. O parte din profesori consideră că dozarea banilor primiți de copii le „menține responsabilitatea”, în caz contrar ei ar cheltui nechibzuit toți banii trimiși de părinți. Doar într-o localitate profesorii au afirmat că, în general, copiii administrează „corect” banii de care dispun, deoarece prețuiesc munca părinților.

În opinia adulților din comunitățile incluse în studiu, copiii care au cel puțin un părinte plecat în străinătate, cheltuiesc banii de care dispun în baruri, cluburi de interese, internet-cafenele. Ei își procură dulciuri, alimente semifabricate, haine mai scumpe decât ale semenilor lor, telefoane mobile.

Reprezentanții ai administrației publice locale și centrale consideră că majoritatea copiilor nu au dezvoltat abilitatea de a gestiona banii. În opinia reprezentantului UNICEF, lipsa tradiției de „a discuta managementul finanțelor cu toată familia” și a aborda acest subiect în cadrul școlii, constituie principalele cauze ale pregătirii insuficiente a copiilor la acest capitol.

Unii respondenți, printre care îngrijitori, directori de școală, reprezentanți ai administrației publice locale și centrale, au menționat că, în condițiile lipsei oportunităților de petrecere a timpului liber, incapacitatea copiilor de a gestiona banii poate atrage riscul consumului de substanțe, abandonului școlar și deformării ierarhiei valorilor. Reprezentanții ai ONG locale au opinat că, în încercările de a compensa prin bani și diverse bunuri materiale greutățile copiilor, unii părinți migrați contribuie la deplasarea accentului asupra valorilor materiale. Unii profesori și manageri consideră că adulții care lucrează peste hotare ar trebui să investească mai mult în educația copiilor, decât în consum. Și în cadrul atelierului de consultare a datelor a fost expusă ideea că banii obținuți peste hotare trebuie investiți în Moldova, astfel încât ei să asigure familiilor migranților un trai decent în țară.

- *„La vârsta adolescenței, unii băieți își permit să consume alcool și tutun, în loc să folosească banii în altă direcție.” (director de școală)*
- *„... la ei se dezvoltă cultul banului și al hainelor scumpe... părinții fac ca principalul pentru ei să fie banul.” (DRASPF)*
- *„Unii copii, primind bani de la părinții plecați, abandonează școala, pentru că capătă gustul de a trăi foarte bine, de a se distra.” (METS)*

O dată cu plecarea părinților, majoritatea copiilor se află în situația de a decide de sine stătător modalitățile de planificare și petrecere a timpului. S-a constatat că majoritatea copiilor rămași fără îngrijire părintească își apreciază la un nivel mediu această importantă abilitate. În două din localități, copiii cu vârste între 15-18 ani, care locuiesc cu părinții, au afirmat că această abilitate îi caracterizează într-o mică măsură. În opinia participanților la atelierul de consultare, copiii care locuiesc fără părinți sunt nevoiți să-și organizeze ziua în așa fel încât să reușească să realizeze toate activitățile necesare, printre care – îndeplinirea sarcinilor legate de gospodărie, supravegherea și îngrijirea fraților mai mici, pregătirea de lecții. Aceasta îi face să aibă un „regim strict”, din care deseori lipsesc activitățile recreative. Unul din copiii consultați, care are experiența despărțirii de părinți, a afirmat că este frustrat de imposibilitatea de a se bucura de același timp liber ca și semenii care locuiesc cu părinții.

- *„Mie mi-e ciudă, eu nu vreau să aud așa ceva. Cum adică? Tu te-ai distrat, iar eu am muncit până la ora 17!” (ACD)*

În același timp, printre preocupările relatate de participanții la studiu, cele legate de organizarea timpului liber ocupă un loc destul de important la toate grupurile de copii. Aceștia au menționat atât anumite activități pe care le practică, cât și faptul că au insuficiente oportunități de petrecere a timpului liber în comunitate.

În una dintre localități o parte din profesori a menționat că majoritatea copiilor este ajutată de părinți să-și planifice timpul, fiind „bine coordonați”. Alții consideră că în organizarea timpului, copiii dau prioritate activităților de gospodărie sau de pregătire a lecțiilor, în defavoarea timpului liber.

- *„Cunosc domnișoare care din clasa a XI-a nu mai pleacă la discotecă, pentru că se pregătesc de lecții.” (profesor)*
- *„... probabil, pentru a realiza o sarcină lasă din timpul lor liber.” (profesor)*

În opinia unui reprezentant al ONG local, lipsa supravegherii din partea părinților determină mulți copii să adopte un stil de viață dezorganizat. Ei „devin liberi”, din cauză că nu pot planifica eficient timpul, nu sunt antrenați sistematic în activitățile de gospodărie și cele școlare.

În toate grupurile participante la studiu, copii au menționat că posedă suficiente cunoștințe referitor la modul sănătos de viață, inclusiv daunele consumului de substanțe și esența HIV/SIDA. Totodată, o parte din ei au relatat că mulți adolescenți fumează și consumă băuturi alcoolice. Tinerii consultați au afirmat că majoritatea copiilor și tinerilor sunt informați în aceste domenii, cu toate acestea, mulți din ei nu respectă principiile pe care le cunosc. Lipsa supravegherii din partea adulților, a oportunităților de petrecere a timpului liber și presiunea semenilor sunt circumstanțe care favorizează adoptarea unor comportamente de risc pentru sănătate, în pofida cunoașterii consecințelor acestora.

Deși majoritatea copiilor participanți la studiu au apreciat la nivel mediu dezvoltarea mai multor abilități și atitudini din sfera comunicativă, tinerii consultați au menționat că observă diverse curențe în acest domeniu la semenii lor, în special, la adolescenți.

Copiii de 15-18 ani din grupul de comparație, în două dintre localități au afirmat că nu știu să-și rezolve pașnic neînțelegerile. Participanții la atelierul de consultare au menționat că generația lor este „prea impulsivă, energică, promptă”, de aceea poate fi agresivă în relațiile interpersonale.

În opinia copiilor consultați, printre calitățile pe care ar fi util să și le dezvolte toți copiii și tinerii sunt: acceptarea sugestiilor din partea altor persoane, capacitatea de a-și păstra opinia, indiferent de presiunile celor din jur. Deși par contrare, aceste abilități i-ar ajuta pe tineri să devină mai asertivi în relațiile cu diferite persoane.

Resurse sociale

Conform rezultatelor studiului, în cele trei localități implicate, copiii care locuiesc cu părinții se simt mai protejați de toate formele de violență și neglijare. De asemenea, aproape în toate cazurile, copiii care locuiesc fără părinți au afirmat că găsesc mai rar la cine să se adreseze, când au nevoie de ajutor, decât semenii lor. Într-o singură localitate majoritatea copiilor au afirmat că au dezvoltat abilitatea de a cere ajutor de la alte persoane, atunci când au nevoie. În altă localitate, numai copiii cu părinți plecați peste hotare au apreciat această abilitate ca dezvoltată. În cea de-a treia comunitate, copiii consideră că deprinderea menționată se manifestă la un nivel mediu.

Totodată, participanții la atelierul de consultare consideră că majoritatea copiilor rămași fără îngrijire părintească se confruntă cu anumite dificultăți dar nu se adresează nimănui, deoarece nu au alături o persoană de încredere. După cum a fost menționat în capitolele anterioare, copiii care au constituit obiectul de studiu al cercetării au dificultăți în stabilirea unor relații de încredere cu alte persoane în afara părinților. Atunci când necesită ajutor, ei preferă să se adreseze anume părinților, iar dacă acest lucru nu este posibil, ei apelează la îngrijitori, la persoanele recomandate de părinți, la prieteni și colegi. În situații mai dificile, mulți adolescenți evită să ceară sfatul altor persoane. Probabil, această tendință se datorează dorinței lor de a fi independenți, iar a cere ajutor înseamnă pentru ei a-și arăta slăbiciunea. Unii participanți la atelierul de consultare au menționat că li s-a întâmplat să fie refuzați de profesorii care anterior i-au asigurat că le vor oferi ajutor ori de câte ori vor avea nevoie.

- *„Mulți tineri n-au încredere în nimeni. Ei se bazează mai întâi pe forțele proprii.” (ACD)*
- *„Trebuie să fii sigur că persoana de la care ceri un sfat este „potrivită”... dacă nu e competent sau are o vârstă înaintată, nu am ce vorbi cu el.” (ACD)*

În opinia reprezentantului CNPDC, este foarte important ca fiecare copil să apeleze pentru ajutor la persoanele care îl înconjoară și îi pot oferi suportul necesar, pentru că, în caz contrar, *„situația se agravează”*. Conform aceluiași respondent, modul în care copiii aleg persoanele la care se adresează depinde de vârsta lor. Copiii mai mici obișnuiesc să apeleze la *„persoanele în mediul cărora se află - rude, vecini”*. Pentru copiii mai mari contează mai mult credibilitatea pe care o are persoana, decât frecvența de comunicare cu ea. De aceea, pentru prevenirea situațiilor de risc în care ar putea ajunge copiii, inclusiv cei care au cel puțin un părinte plecat peste hotare, este extrem de importantă existența în comunitate a unei persoane care s-ar ocupa de monitorizarea și direcționarea lor la specialiștii care le pot acorda suport calificat.

Reprezentanți ai ONG locale și UNICEF consideră că cel mai frecvent copiii apelează după ajutor la semenii lor. Unul din reprezentanții UNICEF a menționat că majoritatea copiilor și tinerilor *„au puțină încredere”* în profesori și serviciile de sănătate, de aceea ei se adresează prietenilor și colegilor. Totodată, respondenții opinează că această sursă nu este întotdeauna cea mai sigură.

- *„Când au nevoie de ajutor, ei apelează la gașca din care fac parte.” (ONG)*
- *„... nu cred că ei, la adunările pe care le fac, fac discuții de suflet...” (ONG)*
- *„... de la tineri am auzit că ei în primul rând apelează la prieteni: „Ce să fac dacă mi s-a întâmplat asta sau asta?”. E bine dacă dai peste un prieten bun și care are informație, dar deseori sfaturile nu sunt adecvate și nu sunt cele mai bune.” (UNICEF)*

Îngrijitorii au afirmat că reprezintă prima sursă de ajutor pentru copiii pe care îi supraveghează, iar în cazuri mai *„grave”* ei obișnuiesc să *„se consulte”* cu părinții copiilor. Toți îngrijitorii intervievați au enumerat printre situațiile când copiii au apelat la ei necesitatea de bani pentru activități școlare sau distractive.

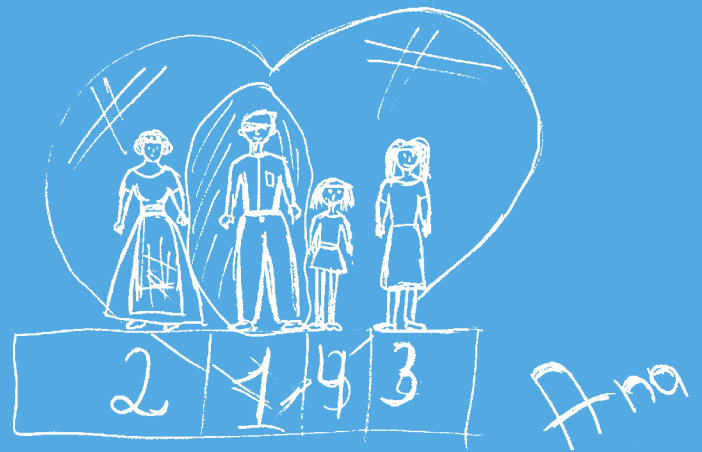
- *„Eu sunt tot timpul cu ei și ce le trebuie – la mine se adresează. Cât mai pot...” (îngrijitor)*

Majoritatea profesorilor a afirmat că atunci când au nevoie de ajutor, copiii care au părinți plecați peste hotare se adresează la ei și, de asemenea, la rude și la prieteni. În opinia directorilor de școală, de obicei copiii apelează la părinți, care ulterior, re-adresează rezolvarea problemelor către îngrijitori sau profesori. De asemenea, copiii obișnuiesc să se adreseze după ajutor direct profesorilor de care „se simt mai apropiați”.

- *„Când au nevoie de ajutor, copiii foarte des se adresează dirigintelui sau altor profesori. Dar și îngrijitorilor, bunelor, prin telefon – părinților.” (director de școală)*

Lucrătorii medicali și reprezentanții autorităților publice locale și centrale au afirmat că nu au primit solicitări de ajutor din partea copiilor care au părinți plecați peste hotare și consideră că cel mai frecvent acești copii se adresează rudelor în grija cărora au rămas și profesorilor.

- *„Nu am avut așa cazuri să vină să se adreseze la noi la centru... la rude mai apropiate cred...” (lucrător medical)*
- *„... de cele mai multe ori dirigintele clasei, el rămâne ca un părinte...” (DRASPF)*
- *„Ei nu prea apelează, noi singuri îi depistăm cu ajutorul primăriei, școlii sau vecinilor. Copiii foarte rar apelează după ajutor.” (METS)*

PARTICIPAREA COPIILOR

■ PARTICIPAREA COPIILOR

În cadrul studiului a fost abordat doar un element al participării copiilor – exprimarea opiniei și luarea ei în considerare de către adulți în procesele decizionale care afectează copilul. Cu toate acestea, în procesul de colectare a datelor participanții s-au referit și la alte elemente ale participării, legate de oportunitățile de participare și de pregătirea adulților pentru promovarea participării copiilor.

Comunitățile implicate în studiu sunt diferite ca medii de participare a copiilor, două din ele având tradiții de implicare a copiilor la nivel de școală și comunitate, alta necunoscând anumite proiecte de participare a copiilor.

Participarea în familie

Părerile copiilor de 10-14 ani care trăiesc cu părinții influențează deciziile luate în familie într-o măsură mai mare decât părerile copiilor rămași fără îngrijire părintească. La copiii de 15-17 ani situația este inversă, copiii care au părinți plecați peste hotare având o influență mai mare asupra deciziilor care îi afectează.

O parte din copiii de 10-14 ani care trăiesc cu părinții afirmă că, în cadrul familiei lor, la luarea deciziilor se ține cont de opiniile tuturor membrilor.

- *„Părinții mei mă ascultă și pe mine când iau o decizie și, chiar, iau în considerare opinia mea.” (Gr.III)*

În același timp, unii copii din același grup de vârstă afirmă că opiniile lor, chiar dacă sunt solicitate, nu sunt luate în considerare. Aceasta se întâmplă pentru că părinții sunt de părere că copiii nu sunt suficient de pregătiți pentru a influența deciziile care îi afectează. Unii copii însă consideră că participarea lor nu este necesară în toate domeniile.

- *„Părinții foarte rar țin cont de părerea noastră, doar în unele situații. Părerea noastră multe lucruri nu decide.” (Gr.III)*
- *“Doar în unele cazuri ne întrebă și pe noi, dar de cele mai dese ori motivează că noi nu corespundem vârstei la care am putea contribui la luarea deciziilor în familie.” (Gr.III)*
- *„Eu cred că copiii nu trebuie să cunoască chiar toate problemele care țin de familia lor sau de ei înșiși.” (Gr.III)*

Copiii de 10-14 ani care au unul sau ambii părinți plecați peste hotare consideră că părerea lor influențează puțin luarea deciziilor în cadrul familiei, deoarece aceasta este prerogativa exclusivă a părinților, care cunosc ce este mai bine pentru copil. În același timp, unii copii afirmă că opinia lor este totuși consultată, când se hotărăsc lucruri care îi interesează.

- *„Pentru că în familie, deciziile sunt luate de adulți, părinți.” (Gr.I)*
- *“Noi suntem mici, părerea noastră nu întotdeauna este cea corectă” (Gr.I)*
- *„Părinții doar explică motivele. Chiar dacă o cer, o ignoră. Ei consideră că plecarea e spre binele copiilor.” (Gr.I)*
- *“Atunci când merg să ne cumpere chiar și o haină, niciodată nu pleacă fără noi.” (Gr.I)*

La vârsta de 15-17 ani unii copii care locuiesc cu părinții participă la luarea deciziilor în familie. Ei consideră că părinții îi tratează de la egal la egal și trebuie să țină cont de opiniile lor. Alți copii afirmă însă că sunt consultați numai asupra problemelor care îi afectează direct pe ei.

- *“Părinții nu pot lua decizii pentru noi.” (Gr.IV)*
- *„Adulții țin cont de părerea noastră când își dau seama că noi suntem viitorul lor.” (Gr.IV)*

- „Nu întotdeauna părerea noastră este cerută. Dacă e problema adulților nu ni se cere, dacă e a noastră, ni se cere.” (Gr.IV)

Copiii de 15-17 ani care au unul sau ambii părinți plecați peste hotare participă întotdeauna la deciziile luate în familie. De această părere sunt atât copiii cât și profesorii. O importanță sporită, în acest sens, părinții acordă opiniei copilului mai mare în familie.

- „Părinții mă întrseabă întotdeauna dacă vreau ceva înainte ca să îmi cumpere.” (Gr.II)
- „Opinia copilului mai mare este mai degrabă luată în considerare de părinți, cu el se consultă.” (ACD)
- „Da, ei participă: la împărțirea banilor, ce să cumpere. Ei sunt foarte activi.” (profesor)

Majoritatea copiilor nu participă la luarea deciziilor în familie legate de plecarea părinților. Chiar dacă părinții solicită opinia copilului, de ea nu se ține cont, deoarece părinții consideră că știu mai bine ce este important și necesar copilului. Unii adulți afirmă că copiii sunt de acord din start cu plecarea părinților pentru că își dau seama că este în beneficiul lor.

- „Părinții decid singuri unde și când pleacă, puțin se ține cont de părerea copilului.” (DRÎTS)
- „...când se pune problema se discută și copiii știu despre planurile părinților, dar nu pot spune că decizia copilului e hotărâtoare.” (CNPDC)
- „Sunt și cazuri când copiii sunt întrebați să-și spună părerea dacă sunt de acord sau nu. Și totuși, copiii înțeleg situația că părinții trebuie să plece pentru ca să investească bani pentru ca să le asigure un viitor oarecare.” (profesor)

În cazuri singulare opinia copiilor schimbă hotărârea luată de părinți sau o influențează într-o măsură foarte mare.

- „Eu am ales să plece ambii părinți pentru a evita destrămarea familiei, deși era mai ușor pentru mine dacă unul din părinți rămânea acasă.” (ACD)
- „...știu cazuri concrete când unul din părinți s-a abținut numai datorită insistenței copiilor.” (CNPDC)
- „Uneori dacă copiii nu sunt de acord, părinții nu pleacă. Dar, de cele mai multe ori, părerea copiilor nu se i-a în considerație.” (lucrător medical)

În unele cazuri, părinții doar explică copiilor motivele plecării, în altele - discută cu ei despre responsabilitățile și sarcinile care le revin. Unii adulți afirmă că la o vârstă mai mare copiii acceptă mai ușor plecarea părinților, deoarece ei sunt implicați de către părinți mai mult în discuții despre plecare și, în consecință, înțeleg mai bine toate aspectele despărțirii de aceștia.

- „Lucrurile acestea se discută, mai ales când copiii sunt mari.” (profesor)
- „De obicei, copilul știe dinainte, este pregătit moral, știe unde trebuie să rămână, ce muncă să facă.” (profesor)

Pentru a-și motiva plecarea peste hotare, unii părinți, le promit copiilor, în calitate de recompensă pentru lipsa lor, anumite bunuri dorite de ei sau asigurarea unui viitor decent. În aceste situații, părinții și alți adulți sunt de părerea că copiii aprobă plecarea părinților cu bucurie. În același timp, majoritatea copiilor afirmă că nu acceptă astfel de promisiuni în schimbul plecării părinților.

- „Și când vede că nivelul lui de trai crește și că îmbrăcămintea, hrana, ceea ce îi trebuie are, copilul nu poate să spună că părinții au plecat degeaba.” (profesor)

Situația copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației

- *„Chiar dacă copilul nu este de acord, părintele îl cumpără cu niște argumente – o să fac mulți bani, o să cumpărăm o casă frumoasă, haine.” (OIM)*
- *„Mi-i greu să spun că majoritatea copiilor acceptă să plece părinții doar pentru a avea o viață mai bună sau niște dulciuri.” (CNPDC)*

În unele cazuri, părinții amână până în ultimile zile discuția cu copiii despre plecare, pentru că nu se simt pregătiți să facă față opiniilor dezaprobatore ale copiilor în legătură cu plecarea lor. Copiii, însă, consideră important să se discute cu ei în prealabil termenii plecării părinților, să fie explicate motivele, chiar dacă nu li se cere acordul.

- *„Din frică să nu fie înțeleși de copii, părinții deschid subiectul cu două zile înainte de plecare.” (ACD)*
- *„Copiii sunt anunțați de către părinți în ultima clipă despre intenția lor de a pleca peste hotare. Părerea copilului nu se ia în considerație.” (DRASPF)*
- *„Cred că li se pune în față această problemă atunci când s-au făcut documentele, totul este hotărât, li se spune că vor rămâne singuri și cor face asta sau altceva.” (UNICEF)*

La luarea deciziei cu cine să rămână copilul după plecarea părinților opinia lui contează mai mult decât în cazul deciziei legate de plecare. În multe cazuri, însă, nu există mai multe oportunități și copilul este nevoit să se conformeze deciziei părinților.

- *„Copiii ar trebui consultați în grija cui să rămână atunci când pleacă părinții, nu întotdeauna se procedează astfel.” (APL)*
- *„Nu se pune în discuție cu copiii, că uite a apărut necesitatea să plecăm, li se spune că uite voi rămâneți cu bunica, cu mătușa.” (CNPDC)*
- *„După ce au hotărât mama cu tata, ce aveau să facă, ce mai pot zice. N-au spus nimic.” (îngrijitor)*
- *„...dacă copilul este mai mare – da, iar dacă copilul este mai mic – nu.” (profesor)*
- *„Se discută în familie și participă și copiii la decizia luată că, dacă nu le-ar place, nu ar rămâne.” (profesor)*

În lipsa părinților, unii copii care rămân singuri acasă, odată cu libertatea, obțin mai multe posibilități de exprimare și de afirmare. Ei au oportunitatea de a-și administra de sine stătător resursele, inclusiv timpul liber și, astfel, se pot include în diferite activități chiar și fără acordul părinților.

- *„Când părinții lipsesc, copiii au o posibilitate mai largă de exprimare.” (ACD)*

În familia îngrijitorului opinia copilului este ignorată în unele cazuri, în altele, în virtutea responsabilității crescute a îngrijitorilor față de copii, opiniei ultimilor i se acordă o atenție sporită comparativ cu situația din familia de proveniență. Participanții la atelierul de consultare afirmă că starea emoțională cauzată de plecarea părinților îi determină pe unii copii să fie indiferenți și să nu participe la luarea deciziilor în familia îngrijitorului, chiar dacă li se oferă anumite oportunități în acest sens.

- *„În familia îngrijitorului, părerea copilului nu este ascultată cu atât mai mult. Dar nici el nu vrea să se implice.” (ACD)*
- *„Mamei poți să-i spui că nu poți face un lucru, ca ai lecții și ea va înțelege. Dar îngrijitorului nu-i poți spune asta. Tu ai obligația în fiecare zi, când vii de la școală, să faci asta, asta și dacă nu faci...” (ACD)*
- *„Nu e de ajuns că trăiești fără părinți, dar să mai fii în altă casă – e foarte stresant.” (ACD)*

În cazul în care mai mulți frați au rămas în îngrijirea unei rude, opinia fratelui mai mare contează mult, el fiind reprezentantul familiei în relațiile cu rudele și cu ceilalți membri ai comunității.

Respectarea opiniei copilului în familia îngrijitorului depinde foarte mult de personalitatea acestuia. Copiii participă mai mult la luarea deciziilor atunci când locuiesc în casa lor și sunt îngrijiți de cineva, decât atunci când locuiesc în casa îngrijitorului. În același timp, pierderea încrederii acestuia are ca și consecință supravegherea accentuată a activităților copilului.

- *„Depinde de vârsta și de „deschiderea” buneilor, pentru că un copil temperamental sau cu poziții ferme nu se va împăca bine cu niște buneii bătrâni.” (ACD)*
- *„E mai ușor dacă ai rămas sub stăpânirea lor, dar nu locuiești într-o casă cu ei. Le arăți că respecti regulile lor, dar la tine acasă faci așa cum crezi tu că e mai bine.” (ACD)*
- *„Dacă îngrijitorul descoperă că nu ai făcut cum ai spus, își pierde încrederea și te urmărește, spune părinților fiecare pas al tău.” (ACD)*
- *„...bunii care sunt de o vârstă înaintată cu atât mai mult nu vor cere opinia copilului, nu-l vor consulta.” (UNICEF)*

Participarea în activitățile școlare și extrașcolare

Participarea la nivelul școlii a copiilor care locuiesc cu părinții, cât și a celor care au părinți plecați peste hotare este defectuoasă. În Republica Moldova nu există tradiții de consultare reală a opiniei copilului în administrarea activităților școlare. În unele școli mai sunt promovate structuri de autoadministrare a copiilor care nu relevă decât niște forme decorative de participare. În același timp, majoritatea profesorilor din comunitățile în care au fost colectate datele percep participarea copiilor doar ca implicare a lor pe post de beneficiari în activități extrașcolare organizate de adulți.

- *„...școala nu prea solicită părerea copilului și nici a părinților în procesul de educație și management al școlii.” (UNICEF)*
- *„În cadrul școlii este Senatul Elevilor, care vorbesc la careuri de obicei. Nu este deosebit între copiii cu sau fără părinți în vederea participării la Senat.” (profesor)*

Copiii care locuiesc cu părinții se implică mai mult în activitățile extrașcolare decât copiii care au părinți plecați peste hotare. În conformitate cu opiniile tinerilor de la atelierul de consultare a datelor, pentru unii copii care locuiesc cu părinții proiectele de participare sunt o posibilitate de afirmare, deoarece în cadrul familiei aceste oportunități lipsesc.

- *„La copiii cu părinți spiritul participativ este cu mult mai bine dezvoltat.” (ACD)*
- *„Copilul ai cărui părinți sunt acasă este protejat și foarte multe chestii sunt hotărâte pentru dânsul de către părinți. Seminarele și alte activități sunt ca un imbold pentru dânsul să se implice ca să demonstreze părinților că el poate.” (ACD)*

Pe de altă parte, în unele comunități ambele categorii de copii se implică în măsură egală în activitățile extrașcolare.

- *„La noi în liceu nu se observă o diferențiere.” (ACD)*
- *„Cei care se implică, participă cu plăcere. Nu există diferență aici între copiii care sunt cu părinții lor și cei care au rămas aici fără părinți.” (profesor)*

Gradul mai mare de participare a copiilor care locuiesc cu părinții este determinat de faptul că au mai mult timp liber și sunt încurajați de părinți. De asemenea,

participarea unora se datorează dorinței lor de a demonstra că au capacități și sunt independenți, pentru a obține încrederea părinților. Pe de altă parte, copiii care au părinți plecați peste hotare, chiar dacă nu tind să demonstreze părinților capacități de autoadministrare, sunt nevoiți să și le dezvolte.

- *„Dorința și posibilitatea copiilor cu părinți de implicare este mai mare decât ale celorlalți – au mai mult timp, sunt încurajați de părinți” (ACD)*
- *„Copiii vor să demonstreze părinților că sunt descurcări, deștepți, ca să aibă încredere pe viitor, atunci când vor pleca la studii.” (ACD)*
- *„Noi nu încercăm să demonstrăm că avem responsabilități, să căpătăm încrederea, dar suntem siliți să demonstrăm aceasta.” (ACD)*

În același timp, unii copii care locuiesc cu părinții participă la diferite activități nu din proprie inițiativă, dar la insistența părinților, care le consideră benefice copiilor. Unii copii sunt de părerea că sunt necesare și apreciază un astfel de ajutor al părinților. În unele cazuri, participarea impusă a copiilor folosește părinților pentru a promova o imagine deosebită a familiei în comunitate sau pentru că implicarea copilului în activități extrașcolare este o valoare unanim acceptată. În alte cazuri, părinții nu aprobă activitățile de participare ale copilului, dar dacă el insistă asupra lor, poate să convingă părinții de avantajele acestora.

- *„Nu numai în cazurile când copilul este impus, doar sunt copii mai timizi și dacă părintele crede că lui i s-ar potrivi, atunci îi insuflă asta. Eu tot sunt timidă și pentru mine este foarte important să am la moment sprijinul lor.” (ACD)*
- *„Când părinții sunt acasă, copiii pleacă la discipline extrașcolare, la diferite activități, dar nu cred că din plăcerea lor, ei sunt împinși de părinți.” (ACD)*
- *„Dacă părintele nu-i dă voie, copilul va izbuti să-l convingă.” (ACD)*

Implicarea majorității copiilor rămași fără îngrijire părintească în activitățile extrașcolare este zădărnicită de lipsa timpului liber, determinată de preluarea unor roluri gospodărești, deținute de părinți anterior plecării lor peste hotare și de apariția unor probleme personale de ordin emoțional.

- *„Mie îmi place mult să joc fotbal, dar nu am timp să o fac.” (Gr.II)*
- *„Dacă părinții nu sunt acasă, copiii sunt indiferenți, ei au probleme cu gospodăria, probleme personale și n-au timp pentru activități extrașcolare.” (ACD)*

Participarea în comunitate

În cadrul comunității, copiilor li se propun puține activități în care să se implice, iar cele existente, în mare parte, nu corespund necesităților și intereselor lor. Copiii afirmă că activitățile sunt eficiente și interesante, numai dacă sunt organizate și desfășurate de copii.

- *„Nu prea avem activități în care să ne implicăm, în afară de școală și casă.” (Gr.II)*
- *“Pentru ca să ne petrecem timpul liber așa cum vrem noi, trebuie să ne organizăm noi singuri activități în afara lecțiilor.” (Gr.III)*
- *„Primăriile se ocupă de problemele sătești, mai puțin de copii. Nu au programe speciale pentru copii.” (ACD)*
- *„Tinerii își doresc să fie implicați în ceva, dar oportunitățile de participare sunt limitate.” (UNICEF)*
- *„Copii ar putea să se implice, dar trebuie să fie create condițiile. Numai în cazul când este un sistem în comunitate, atunci copilul cu plăcere se implică, dar dacă nu este... Ei uneori singuri fac grupuri de inițiativă.” (CNPDC)*

Copiii își doresc să stabilească relații de parteneriat cu primăria în cadrul proiectelor pe care le desfășoară. Administrația locală, însă, nu este întotdeauna receptivă la solicitările și problemele copiilor. Totuși, după părerea unor copii, atunci când ei insistă, administrația locală poate susține anumite proiecte ale lor.

- „Când vrem să facem un proiect, primăria ar trebui să fie un partener cu care să lucrăm.” (Gr.I)
- „Dacă nu ceri, nu se acordă nimic. Cери de trei ori, dacă trebuie. Trebuie să-i convingi.” (ACD)

În general, la nivel de comunitate, opinia copiilor de 10-14 ani nu este luată în considerare de către adulți, acest lucru fiind valabil pentru ambele categorii de copii implicați în studiu. Totuși, s-a constatat că opinia copiilor care au părinți plecați peste hotare este luată în considerare într-o măsură mai mare decât a celor care locuiesc cu părinții. Unii copii care au părinți plecați peste hotare consideră că adulții trebuie să-i consulte atunci când iau decizii care îi afectează, afirmând importanța participării copilului de la cea mai fragedă vârstă pentru dezvoltarea deprinderilor de viață.

- „Suntem astfel educați de ei, creștem mari, iar ei tot ne sugerează că noi nu suntem de nimic în stare, apoi ne va fi frică să luăm decizii mai importante pentru viitorul nostru.” (Gr.III)
- „Când trebuie să organizeze o activitate, trebuie să ne ceară părerea, pentru ca să aflu dacă nouă ne place” (Gr.I)

Opinia copiilor de 15-17 ani are o pondere mai mare în deciziile luate de adulți în cadrul comunității decât opinia copiilor de 10-14 ani. În comunitățile cu tradiții de participare a tinerilor, copiii care au părinți plecați peste hotare consideră că adulții țin cont de părerea lor într-o măsură mai mare decât copiii care stau cu părinții. În același timp, unii copii care locuiesc cu părinții consideră că opinia lor contează pentru părinții lor într-o măsură mult mai mare decât pentru ceilalți adulți.

- „Când vor să facă ceva pentru tineri, ei ne întreabă ce vrem noi.” (Gr.IV)
- „Uneori ne întreabă, dar mai mult pe părinți îi interesează părerea noastră, pe alții nu prea.” (Gr.IV)

Consiliile Locale ale Tinerilor (CLT) reprezintă o structură eficientă în promovarea drepturilor tuturor copiilor. Prin intermediul CLT copiii pot face propuneri pentru îmbunătățirea situației lor în cadrul școlii. În conformitate cu datele oferite de Centrul Național de Resurse pentru Tineri din numărul total de consilieri tineri aproximativ 1/3 au unul sau ambii părinți plecați peste hotare.

- „CLT ne apără drepturile noastre și face propuneri pentru a îmbunătăți situația copiilor din școală.” (Gr.III)
- „Mulți dintre acești copii sunt voluntari și membri ai CLT.” (director de școală)
- „... ai primarului ambii părinți sunt în Franța, ai viceprimarului sunt în Portugalia...” (profesor)

PARTICIPAREA COPILOR

■ REPREZENTAREA VIITORULUI

„... ei sunt copii și doar acolo pot avea un viitor, unde sunt părinții.” (ACD)

Copiii cu părinți plecați își asociază viitorul cu viața peste hotarele țării într-o măsură mai mare decât semenii lor care locuiesc împreună cu părinții. O aspirație frecventă în acest sens constituie dorința de reîntregire a familiei, care este reprezentată mai mult prin plecarea în țara în care au emigrat părinții, decât prin revenirea acestora. La copiii din grupul de comparație, ideile de a pleca peste hotare apar mai rar, majoritatea fiind expuse de participanții cu vârsta de 15-18 ani. Pentru aceștia, viața în alte țări se asociază cu studiile și realizarea profesională, pe când pentru ceilalți copii, ea înseamnă în mare măsură o situație materială foarte bună.

Toate categoriile de adulți intervievați și participanții la atelierul de consultare a datelor au exprimat ideea că majoritatea copiilor și tinerilor se gândește să părăsească țara într-un viitor cât mai apropiat. În opinia unor adulți, acest lucru este valabil și pentru copiii și tinerii ai căror părinți locuiesc și lucrează în țară. Respondenții explică acest fapt prin conștientizarea de către copii a lipsei oportunităților de muncă în Republica Moldova atât pentru ei înșiși, cât și pentru părinții lor. S-a constatat că la ambele vârste examinate, copiii care locuiesc cu părinții nu cunosc ce posibilități de muncă sau carieră au, pe când copiii care au părinți plecați s-au arătat mai siguri în acest sens.

Reprezentantul UNICEF a menționat că, pentru mulți tineri, această situație constituie „o dilemă”, deoarece „ei sunt legați de această țară și ar dori să rămână”. Totodată, există cazuri când părinții plecați își aduc și copiii în țara în care migrează, ceea ce, pentru majoritatea oamenilor, constituie un model de succes. Copiii aspiră să-și asigure în viitor un nivel înalt de trai, însă experiența părinților le demonstrează că această perspectivă devine aproape imposibilă în statul nostru, în special în localitățile rurale. De aceea majoritatea copiilor vor să plece din localitate, fie peste hotare, fie în alte localități din țară, unde ar avea mai multe oportunități de realizare, cele mai atractive fiind orașele, îndeosebi capitala. Doar unii îngrijitori și profesori au remarcat faptul că, de obicei, copiii cunosc dificultățile prin care trec părinții lor peste hotare, de aceea nu-și doresc să le repete experiența sau ar accepta să se angajeze doar „la unele munci mai prestigioase”.

- *„Aș vrea să lucrez peste hotare, acolo salariile sunt mai mari.” (Gr.III)*
- *„Mă văd în Chișinău sau peste hotare. Aici pentru tineri nu sunt posibilități.” (Gr.IV)*
- *„Aici nu voi putea să-mi găsesc un loc de muncă și voi fi nevoit să plec peste hotare, cum au făcut-o părinții mei.” (Gr.I)*
- *„Vreau să plec din țară, nu văd nici o cale aici.” (Gr.II)*
- *„În viitor ei doresc să trăiască bine, să aibă bani, să-și continue studiile...” (profesor)*
- *„70% din copii nu-și văd viitorul în țară, ei vor să plece la părinții lor.” (DRASPF)*
- *„Sunt multe cazuri când părinții se stabilesc peste hotare și aduc și copiii acolo.” (ACD)*
- *„Mamă-sa a spus că o să le ia și pe dânsle acolo...” (îngrijitor)*
- *„Unii copii visează să meargă la muncă peste hotare. Părinții deja le caută de lucru acolo.” (profesor)*
- *„Eu nu cred că tinerii își văd viitorul lor în țară și acesta este un lucru foarte trist.” (UNICEF)*

În opinia profesorilor, a unor reprezentanți ai autorităților publice locale și a lucrătorilor medicali, plecarea peste hotare este atractivă pentru tineri din diferite perspective. Unii pleacă pentru a-și continua studiile, alții – după absolvire, pentru a se angaja la muncă sau după ce se căsătoresc și au nevoie de bani pentru a asigura familia cu un loc de trai.

- „... după ce se căsătoresc, nu toți au bani ca să înceapă să construiască o casă sau să plece la oraș să cumpere un apartament. Numai să plece peste graniță, el atunci o să aibă apartament, cele necesare pentru trăit.” (profesor)
- „Mulți pleacă peste hotare ca să-și continue studiile peste hotare, chiar din clasa a IV-a, a V-a, a VI-a...” (APL)
- „Sunt foarte mulți care... pleacă pentru că salariul acesta este foarte mic, mai ales pentru un tânăr începător. Ei tot vor să-și facă viața, să aibă condiții mai bune și pleacă peste hotare, chiar dacă au terminat institut sau academie.” (lucrător medical)
- „... vor să plece ca să-și facă condițiile pentru ca să întemeieze o familie...” (lucrător medical)

S-a constatat că foarte mulți dintre copii, indiferent de situația familială, au aspirații de continuare a studiilor. Majoritatea copiilor optează pentru a face o facultate, dar nu specifică modul în care își văd șansele de reușită în acest sens. Din punctul de vedere al multor adulți intervievați, toți copiii doresc să-și continue studiile și contează în acest sens pe ajutorul bănesc din partea părinților. Măsura în care oportunitatea de continuare a studiilor va deveni reală nu ține atât de rezultatele academice ale copiilor, cât de posibilitatea părinților de a-i susține financiar. Majoritatea copiilor lipsiți de îngrijire părintească au convingerea că o anumită sumă de bani le garantează continuarea studiilor la o instituție de învățământ superior sau mediu de specialitate, ceea ce constituie principala cauză a scăderii reușitei lor școlare. În acest sens, șansele copiilor care au o reușită bună, dar ai căror părinți lucrează în localitate, sunt foarte mici, deoarece aceștia nu pot acoperi cheltuielile pentru studii. În opinia îngrijitorilor, copiii acceptă privarea de grija părintească și înfruntă toate greutățile generate de această situație, deoarece înțeleg că pentru a face o facultate este nevoie de o sumă mare de bani.

- „La noi, în Moldova, trebuie să dai bani ca să reușești, că sunt alții care învață bine și prea bine și nu reușesc.” (îngrijitor)
- „Acești copii visează la facultate, ei știu că totul este contra plată și părinții o să le plătească.” (director de școală)
- „Copiii spun așa: „De ce să învăț? Uite părinții lui au învățat rău, dar acum sunt în Italia și au mult mai mulți bani decât cei care au învățat bine, dar au rămas în sat.” (ONG)
- „... în majoritatea cazurilor nu sunt buni la învățătură, părinții le promit că o să dea bani și vor intra la o instituție...” (DRASPF)
- „Copiii care fac abandon, rămân cu 9 clase, își văd viitorul numai peste hotare.” (ACD)
- „... trebuie să o facă mai mult cu forțele proprii, mai mult efort să depună decât acel copil ai cărui părinți sunt peste hotare.” (profesor)

Și în cadrul atelierului de consultare s-a remarcat că șansele copilului cu părinți plecați să-și continue studiile sunt mai mari decât cele ale altor copii, indiferent de capacități. Participanții au exprimat și ideea că unii copii își aleg facultatea reieșind din posibilitățile financiare ale părinților, fără a ține cont de capacitățile proprii și cerințele pieței de muncă.

- „... unii aleg facultatea în funcție de suma de care dispun părinții.” (ACD)

S-a constatat că majoritatea copiilor care locuiesc cu părinții aspiră la profesii realiste și diverse din perspectiva prestigiului: „profesor”, „medic”, „avocat”, „designer”, „actor”, „programator”, „vânzător” etc. Ideile de viitor ale copiilor cu părinți plecați se referă mai puțin la profesiile pe care își doresc să le practice și mai mult la țările în care ar vrea să locuiască. Mulți dintre acești copii tind

spre ocupații care le-ar garanta profit, pe când ceilalți pun mai mare preț pe dezvoltarea profesională.

- „Vreau să devin pompier la Chișinău.” (Gr.III)
- „În viitor voi termina liceul și voi deschide un centru de fotbal.” (Gr.III)
- „... medic oncolog la Spitalul Republican din Chișinău.” (Gr.IV)
- „Vreau să învăț la Universitatea Tehnică și să fiu mecanic.” (Gr.IV)
- „Vreau să fiu vânzătoare, îmi place să fiu permanent în relații cu oamenii.” (Gr.IV)
- „Vreau să am o casă lângă mare și să am o barcă.” (Gr.I)
- „... proprietar de supermarket.” (Gr.I)
- „Vreau să am o vilă în Miami, să am mulți bani și un automobil Ferrari.” (Gr.II)
- „Principalul este să am mulți euro.” (Gr.II)
- „Vreau să am propriul meu restaurant, hotel, mulți bani și un Porsche.” (Gr.II)

În opinia unor profesori, copiii ai căror părinți sunt plecați peste hotare sunt mult mai optimiști în privința viitorului propriu decât semenii lor, chiar dacă nu întotdeauna au o imagine clară despre cum va arăta acesta. Unul din profesorii intervievați a relatat din experiența lecțiilor de orientare profesională că mulți dintre copiii din clasele a IX-a care au cel puțin un părinte plecat peste hotare, au o reprezentare vagă despre ceea ce va urma după absolvirea facultății. În același timp, tinerii consultați au menționat că visele acestor copii ar putea fi mai dificil de realizat, în condițiile în care ei nu și-au fixat un plan de urmat.

- „Viitorul apropiat le este puțin asigurat, este sigur că facultatea o va face, că va plăti contractul, dar mai departe ei nu privesc.” (profesor)
- „Copiii cu părinți se gândesc să facă carieră, iar ceilalți – bani... nu au un plan clar, doar visează la bunuri materiale, automobil, vilă, restaurant.” (ACD)

Profesori, reprezentanți ai autorităților publice centrale și ai organizațiilor internaționale au afirmat că, deși mulți dintre copii, indiferent de situația familială, vor să obțină studii superioare, ei nu au siguranța că își vor putea face o carieră în țară. Nivelul înalt al șomajului din Republica Moldova, salariile mici care nu asigură un nivel adecvat de viață, faptul că printre adulții care migrează sunt multe persoane cu studii superioare, sunt circumstanțe care accentuează tendința copiilor de a pleca peste hotare. Acest lucru este mai evident în cazurile când și părinții plecați își încurajează copiii să-și orienteze planurile spre perspectiva plecării în străinătate. Din rezultatele studiului concluzionăm că principala motivație a părinților de a pleca este obținerea de resurse financiare pentru asigurarea unui trai decent și a oportunităților de educație pentru copii. În timp însă, situația se poate schimba și mulți dintre adulții migrați vor să-și reîntregească familia în țara unde lucrează. Copiii consultați au menționat existența cazurilor când adulții revin după o perioadă în care au reușit să-și redreseze starea materială și sunt nevoiți să plece din nou, din cauză că aici nu reușesc să se integreze social și profesional.

- „... se duc împreună cu părinții, chiar și cei care termină studiile superioare, ei nu se pot aranja în câmpul muncii.” (profesor)
- „... văzând că maturii în localitățile rurale nu au de lucru și majoritatea pleacă peste hotare, din copilărie se dezvoltă perspectiva muncii în afara țării.” (MAI)
- „Acum se observă că educația nu mai este pusă în valoare, deoarece nu întotdeauna cel care a făcut universități are și un loc de muncă.” (UNICEF)
- „Părinții atrag copiii de partea lor, îi cheamă acolo, le găsesc de lucru și le spun să nu învețe.” (ACD)

Copiii din ambele grupuri incluse în studiu au exprimat dorința de a-și vedea în viitor localitatea natală prosperă, având o infrastructură dezvoltată, instituții care să presteze servicii de calitate, o viață socială și culturală activă. În cazul copiilor care locuiesc cu părinții, ideea apare mai des, ceea ce ar putea fi determinat de faptul că ei își leagă într-o măsură mai mare viitorul de localitatea de baștină. Ceilalți copii au afirmat că îmbunătățirea vieții în comunitate este una din condițiile necesare pentru ca ei să trăiască sau să revină aici după ce își termină studiile. Majoritatea adulților intervievați au opinat că revenirea copiilor și tinerilor în comunitățile natale este puțin probabilă. Am constatat că în localitatea care are experiență în domeniul participării copiilor și tinerilor, situația familială nu contează pentru ca aceștia să se vadă în rol de cetățeni activi, cărora nu le este indiferentă soarta localității lor și care manifestă intenția de a depune eforturile necesare pentru a schimba lucrurile spre bine.

- „*Satul nostru va fi nou, modernizat, vor fi asigurate toate comoditățile.*” (Gr.III)
- „*În localitate vor fi construite clădiri cu mai multe etaje.*” (Gr.III)
- „*Aici vor fi multe lucruri frumoase, muzee, havuzuri, va fi o localitate în care vor fi respectate toate regulile.*” (Gr.III)
- „*Voi înființa Centre pentru drepturile copiilor, să aibă unde se adresa copiii, să li se asculte opiniile.*” (Gr.III)
- „*... voi face drumurile.*” (Gr.I)
- „*Viitorul satului depinde de noi, generația tânără.*” (Gr.I)
- „*Vreau să construiesc o școală nouă în sat. Voi face o tabără unde să se odihnească copiii.*” (Gr.II)
- „*Ar trebui ca cei ce pleacă să vină aici să facă ceva. Dacă eu voi pleca, oricum mă voi întoarce aici să aplic tot ce am învățat.*” (Gr.II)

Grupul de copii care a constituit obiectul studiului abordează mai frecvent familia cu referire la planurile de viitor. Acest fapt se poate datora experienței de despărțire de părinți, care i-a făcut să mediteze asupra importanței familiei. Copiii mai mici și-au imaginat viitorul familiei de proveniență, exprimând dorința de a locui împreună cu toți membrii acesteia, cu care să fie într-o legătură strânsă. Copiii mai mari și-au reprezentat familia pe care o vor întemeia și s-au referit la calitatea relațiilor, numărul de copii, managementul timpului liber în familie, importanța bunăstării materiale și satisfacerii unui nivel satisfăcător de trai.

- „*Visul meu este ca părinții să vină acasă și să fim iarăși toți împreună.*” (Gr.I)
- „*Vreau să am o familie cu doi copii.*” (Gr.II)
- „*... timpul liber să-l petrec cu familia.*” (Gr.II)
- „*Nu te poți căsători dacă nu ai o bază materială bună și facultatea terminată.*” (Gr.II)

Aproape toți adulții au afirmat că majoritatea copiilor ai căror părinți sunt plecați peste hotare nu au posibilitatea să observe prototipul de funcționare a unei familii și modelele de rol ale membrilor acesteia. Din această cauză ei s-ar putea confrunta cu anumite dificultăți în întemeierea propriei familii. Totodată, respondenții consideră că modul în care vor evolua relațiile familiale ale copiilor depinde de fiecare persoană în parte. În opinia unor profesori, există pericolul ca o parte din copii să perceapă modelul de viață și de relaționare pe care îl cunosc din propria experiență drept unul obișnuit, ceea ce îi poate determina să-l transpună în familiile lor. Conform unor categorii de adulți și a participanților la atelierul de consultare, anume experiența separării de părinți îi va face pe copii să-și protejeze propriile familii de suferințele pe care le au ei acum, de aceea ei „*vor tinde ca copiii lor să nu treacă prin aceleași probleme*”. De

asemenea, tinerii consultați au afirmat că majoritatea adolescenților conștientizează responsabilitatea pe care o presupune întemeierea unei familii.

- „... lor le pare că așa e bine și așa trebuie să fie.” (profesor)
- „... pot fi ei singuri egoiști, ca dragostea să n-o împartă cu nimeni. Ei n-au simțit la momentul oportun mila de la mamă și de la tată. Dar poate să fie invers. Învață de la viață. Aici tot sunt cazuri individuale.” (director de școală)
- „... băiatul dacă nu a văzut cum gospodărește tata în gospodărie, el tot n-o să știe. Și fata la fel.” (director de școală)
- „... ei, în calitate de părinte, nu vor abandona copiii. Ei suferă, au trecut prin experimentul acesta și, probabil, ei copiii nu-i vor abandona. Ei știu pe pielea lor ce înseamnă copilărie fără părinți, fără un sfat, cu griji.” (profesor)
- „De ceea ce duc ei lipsă, ar dori să ofere copiilor lor. Dar, instinctiv, ceea ce văd ei la părinți vor prelua și ei.” (profesor)
- „familia este nu casa, ci relațiile între membrii ei, dar dacă copilul nu vede un model bun de familie, la fel se va comporta și în cadrul familiei sale.” (profesor)
- „... la unii într-adevăr se creează impresia și ei trăiesc cu ziua de mâine, vor deveni maturi și vor pleca să câștige și să aibă o viață mai bună. Dar viața-i foarte diversă și la unii copii plecarea părinților provoacă un protest, spun că nu vor proceda astfel niciodată cu copii lor.” (CNPDC)
- „Nu se grăbesc să întemeieze familii, este o responsabilitate enormă, în special dacă apare un copil.” (ACD)

POLITICI ȘI SERVICII PENTRU COPIII RĂMAȘI FĂRĂ ÎNGRIJIRE PĂRINTEASCĂ ÎN URMA MIGRAȚIEI

În cadrul studiului am intenționat să examinăm politicile și serviciile autorităților publice și ale altor actori sociali care au ca grup-țintă copiii rămași fără îngrijire părintească. Pe parcursul colectării și analizei datelor am constatat că acestea sunt puțin dezvoltate sau lipsesc, de aceea am inclus în capitolul de față și descrieri ale politicilor și serviciilor care, chiar dacă nu au fost create special pentru protecția copiilor ai căror părinți sunt plecați în străinătate, au ca beneficiari toți copiii din comunitate. De asemenea, am considerat important să prezentăm diversitatea opiniilor respondenților referitoare la serviciile necesare copiilor care au rămas fără îngrijire părintească, fiind conștienți de faptul că unele din aceste idei se regăsesc în capitolul Recomandări.

Politici naționale

Ministerul Educației, Tineretului și Sportului (METS)

În conformitate cu opinia reprezentantului METS, copiii migranților nu sunt incluși în categoria copiilor defavorizați, care beneficiază de o atenție deosebită din partea statului, doar dacă rămân fără supravegherea rudelor sau au o situație financiară foarte dificilă.

Primele date referitoare la situația copiilor rămași fără îngrijire părintească au fost colectate la nivel național în anii 2004 – 2005. Amploarea fenomenului plecării peste hotare la muncă a determinat METS să pună în sarcina directorilor adjuncți pentru educație și a diriginților monitorizarea situației copiilor rămași fără îngrijire părintească.

METS promovează educarea copiilor în familii, chiar dacă acestea nu sunt naturale, de aceea plasarea copiilor în instituții rezidențiale la cererea părinților care migrează nu este acceptată. În schimb, părinții sunt încurajați să instituie tutela pentru copiii rămași fără îngrijirea lor. În astfel de cazuri, copiii tutelați nu beneficiază de indemnizația acordată de stat.

În colaborare cu organizațiile internaționale și ONG-urile de profil METS dezvoltă în școli anumite proiecte de prevenire a migrației și a traficului de ființe umane. Începând cu septembrie 2005, în școli se predă facultativ cursul „Deprinderi de viață”, care pregătește copiii să facă față provocărilor vieții.

La nivelul Direcțiilor Raionale Învățământ, Tineret și Sport (DRÎTS) inspectorul pentru protecția copilului are în grijă sa copiii aflați în situații de risc. Reprezentanții acestei direcții afirmă că situația copiilor rămași fără îngrijire părintească nu a fost studiată, iar informațiile pe care le dețin se bazează pe observații și discuții cu profesorii. Unii reprezentanți ai DRÎTS consideră că, deoarece copiii care au părinți plecați sunt asigurați material, ei nu constituie o categorie defavorizată, de atenție sporită având nevoie mai mult copiii orfani și din familii social vulnerabile.

Referitor la politica statului unii profesori afirmă că nu cunosc dacă la nivel național există anumite acte normative referitoare la copiii care au părinți plecați peste hotare, în timp ce alții sunt convinși că statul nu are elaborate anumite strategii în acest domeniu și, mai mult ca atât, a început să abordeze fenomenul migrației abia în anul 2005.

Ministerul Sănătății și Protecției Sociale (MSPS)

În conformitate cu Strategia Națională privind Protecția Copilului și a Familiei, consiliile raionale și cele locale sunt obligate să elaboreze strategii locale de protecție a copilului. În majoritatea cazurilor acestea lipsesc, iar acțiunile de protecție a copilului se reduc la acordarea ajutoarelor materiale.

După părerea reprezentantului MSPS copiii migranților sunt supuși riscului de abandon școlar, de aceea asistenții sociali din teritoriu acordă o atenție deosebită acestora la începutul anului școlar cu scopul de a asigura integrarea tuturor copiilor în sistemul educațional. Din fondurile locale de susținere a populației copiii din familii dezavantajate primesc suport material sub formă de rechizite școlare și prânzuri gratuite în școli.

MSPS nu deține informația despre copiii rămași fără îngrijire părintească, aceasta fiind stocată în cadrul Direcției Raionale Asistență Socială și Protecție a Familiei (DRASPF) de fiecare specialist în parte. Instituirea tutelei nu este considerată de reprezentantul MSPS a fi soluția cea mai bună pentru acești copiii. Dacă copilul poate fi educat de un singur părinte sau de rudele sale nu este necesară implicarea unor persoane străine în calitate de tutori. O alternativă acceptată în anumite cazuri este asistența maternală profesionistă, care însă nu este suficient dezvoltată în Moldova.

Ca rezultat al implementării asigurării obligatorii în medicină, statul și-a asumat responsabilitatea să asigure toți copiii până la 18 ani. Astfel, asistența medicală pentru copii este gratuită, indiferent dacă aceștia locuiesc cu părinții sau au rămas fără îngrijire părintească.

MSPS susține crearea centrelor comunitare finanțate de Fondul de Investiții Sociale din Moldova. Asistenții sociali sunt persoanele resursă în aceste comunități, identifică necesitățile de servicii, elaborează design-ul acestora și strategia de funcționare a centrului. În conformitate cu opinia reprezentantului MSPS centrele comunitare acordă în mare parte servicii educaționale copiilor care întâmpină dificultăți în activitatea școlară.

DRASPF, în conformitate cu opinia reprezentanților acesteia, colaborează cu primăriile, DRÎTS și polițiștii de sector pentru a identifica copiii aflați în dificultate. La cererea îngrijitorilor, DRASPF acordă ajutor material copiilor migranților, care nu primesc bani de la părinții lor.

Ministerul Afacerilor Interne (MAI)

Conform relatărilor reprezentantului MAI, copiii care au părinți plecați la muncă în străinătate nu constituie un grup-țintă delimitat al activităților de prevenire organizate de structurile teritoriale ale MAI. Cu toate acestea, polițiștii de sector sunt însărcinați să acorde o atenție deosebită copiilor rămași fără îngrijire părintească și să organizeze activități de informare a opiniei publice despre prevederile legale, inclusiv ore educative în școli.

Reprezentanța UNICEF în Republica Moldova

Politicile Reprezentanței UNICEF în Republica Moldova sunt orientate spre crearea unui mediu favorabil și sigur pentru fiecare copil. Asigurarea dreptului la familie, la o educație de calitate, la protecție și participare sunt prioritățile UNICEF în ceea ce privește copiii rămași fără îngrijire părintească.

În acest sens Reprezentanța UNICEF colaborează cu Guvernul și societatea civilă pentru îmbunătățirea și aplicarea cadrului legislativ și de politici referitor la copii și tineri. Susținerea proiectelor de promovare a drepturilor copilului au ca scop dezvoltarea unei rețele de resurse umane, inclusiv în Centrele pentru Tineri, care să ofere servicii calitative de informare, consiliere, asistență medicală și de timp liber în special copiilor dezavantajați.

Un accent deosebit UNICEF pune pe educarea copilului în cadrul familiei, promovând servicii care susțin familia, inclusiv cea extinsă. Plasarea copilului în instituțiile rezidențiale este abordată ca fiind ultima soluție de protecție a copilului, de aceea UNICEF, în colaborare cu METS, acționează pentru reformarea sistemului de îngrijire rezidențială, în sensul reducerii numărului copiilor din instituții și prevenirii plasării lor în acestea.

Politici și servicii locale

Școala

În conformitate cu datele obținute în cadrul studiului, cele mai accesate servicii de copii, la nivelul comunităților implicate în cercetare, sunt cele propuse de școală. De această părere sunt atât copiii care locuiesc cu părinții, cât și cei care au părinți plecați peste hotare. Popularitatea școlii este determinată, în primul rând, de obligativitatea urmării ei, dar și de faptul că majoritatea timpului copiii îl petrec la școală. În legătură cu aceasta, participanții la atelierul de consultare au menționat importanța calității serviciilor oferite de școală.

- *„Majoritatea timpului copiii îl petrec la școală, de aceea este important psihologul din școală.” (ACD)*
- *„Când au vreo problemă, copiii se adresează, mai degrabă, profesorilor, nu vin la primărie.” (APL)*

Copiii care au părinți plecați menționează mai puține griji legate de calitatea serviciilor prestate de școală decât copiii care locuiesc cu părinții. Pe ultimii îi preocupă într-o măsură mai mare dotarea cu echipament și informație a școlilor, caracterul aplicativ al lecțiilor, calificarea cadrelor didactice, prevenirea migrării profesorilor, precum și transportarea copiilor din alte localități la școală.

- *„Să avem mai multe computere ca să încapă toți.” (Gr.III)*
- *„Să avem mai multe cărți în bibliotecă, deseori ele sunt vechi.” (Gr.III)*
- *„Să fie prezenți profesorii, să nu plece peste hotare.” (Gr.III)*

Importanța școlii, după părerea copiilor, se datorează faptului că ea le oferă oportunități de învățare, de schimb de informații și de pregătire pentru viața de adult. O parte din copii apreciază mult posibilitatea pe care o oferă școala de a interacționa atât cu semenii, cât și cu profesorii și de a beneficia de suportul acestora. Disciplina „Deprinderi de viață” implementată în școli, începând cu 1 septembrie 2005, este văzută de unii profesori și copii ca o soluție pentru lipsa educației și suportului părinților plecați.

- *„Ne educă, ne ajută mult să devenim personalități, să căpătăm cunoștințe.” (Gr.III)*
- *„Suntem încurajați și susținuți de colegi, prietenii din clasele mai mari, profesori.” (Gr.III)*
- *„Chiar și aceste obiecte care le vorbesc despre deprinderi de viață. Școala îi pregătește de viață în locul părinților.” (profesor)*

În opinia unor reprezentanți ai UNICEF școala nu pregătește copiii pentru a face față riscurilor și provocărilor vieții cotidiene, axându-se pe oferirea de cunoștințe și mai puțin pe dezvoltarea unor abilități care le-ar permite să se descurce independent. În plus, o parte din profesori nu are pregătirea psihologică și atitudinea necesară pentru a satisface necesitățile de comunicare și suport ale copiilor rămași fără îngrijire părintească. Unii profesori afirmă că migrarea colegilor bine pregătiți afectează calitatea serviciilor prestate de școală.

Directorii adjuncți pentru educație sunt responsabili la nivel de școală pentru evidența copiilor rămași fără îngrijire părintească. În anumite școli consiliul profesoral a luat decizia de a pune în sarcina diriginților observarea copiilor rămași fără îngrijire părintească și acordarea suportului moral necesar acestora. Pe de altă parte, unii manageri școlari afirmă că, deși la consiliile profesorale se discută despre situația copiilor migranților, nu a fost luată vreo decizie în legătură cu ei.

Copiii din clasele primare și cei din familiile vulnerabile au posibilitatea să ia gratuit prânzul la școală. Unii profesori afirmă că și anumiți copii ai căror părinți sunt plecați peste hotare beneficiază de acest serviciu, chiar dacă în general nu sunt considerați o categorie defavorizată.

Existența **serviciului psihologic** în școală este apreciat de copii pentru disponibilitatea acestuia de a oferi consultanță și suport, în special în probleme personale. În același sens, unii copii din școlile în care nu funcționează un asemenea serviciu s-au pronunțat pentru instituirea lui, menționând importanța psihologului și pentru protecția lor față de abuz și neglijare. În opinia participanților la atelierul de consultare, vârsta și pregătirea psihologului are o importanță deosebită pentru calitatea și accesarea serviciilor lui, copiii acceptând într-o măsură mult mai mare să meargă la un psiholog tânăr și receptiv la problemele lor. De aceeași părere este reprezentantul METS, care susține că problema deficitului de comunicare cu care se confruntă copiii ar putea să-o rezolve doar un psiholog calificat, lipsa căruia este resimțită în multe școli din țară. Insuficiența resurselor financiare, conform aceluiași respondent, face însă dificilă angajarea psihologilor în fiecare școală și grădiniță.

- „La școală lucrează un psiholog, el ne dă sfaturi și ne îndrumă.” (Gr.III)
- „Numai un psiholog care știe să converseze cu copilul ar putea satisface această nevoie.” (METS)

Activitățile extrașcolare sunt o componentă a școlii apreciată mult de copii, în special pentru că reprezintă puținele modalități de organizare a timpului liber în comunitate. În același timp, o parte din ei nu este mulțumită de diversitatea și calitatea acestor servicii și au menționat că activitățile concepute și desfășurate de semeni corespund într-o măsură mai mare necesităților și intereselor lor.

- „Am avea nevoie de alte activități extrașcolare, pentru ca elevii să nu fie așa de rușinoși!” (Gr.I)
- „Copiii pot să se implice doar în cercurile pe care le organizăm noi la școală.” (profesor)

Managerii școlari susțin că, în prezent, instituțiile de învățământ se confruntă cu o serie de probleme de ordin financiar, ceea ce nu le permite să organizeze mai multe activități în afara programului. Totodată, ei menționează că școala ar fi capabilă să se ocupe mai mult de educația copiilor rămași fără supraveghere, dacă administrația publică locală ar finanța funcționarea activităților extrașcolare, inclusiv prin remunerarea unor persoane special angajate să se ocupe de copiii în situații de risc.

- „Profesorii nu sunt plătiți pentru activități extrașcolare.” (director de școală)

În opinia mai multor adulți, majoritatea activităților extrașcolare propuse copiilor nu corespund intereselor și necesităților lor și sunt depășite atât la nivelul subiectelor abordate, cât și al utilizării tehnologiilor informaționale. Cu toate acestea, unii îngrijitori apreciază efortul instituțiilor de învățământ de a implica copiii în diverse activități în afara orelor.

- „Copiii și-ar dori altceva: calculatoare, internet, niște chestii mai moderne, dar li se propune împletitul loziei, croșetatul sau lucrul cu lemn și metal, care nu mai sunt solicitate de tineri.” (UNICEF)
- „Cele care funcționează, nu mai sunt atractive, sunt demodate.” (director de școală)
- „La școală se mai organizează diferite serbări, merg la thai-kwan-do.” (îngrijitor)

În cadrul atelierelor de colectare a datelor, enunțul “La școală, atitudinea față de toți copiii este aceeași” a înregistrat cele mai mici valori la toate categoriile de copii (3,35 puncte din 5 posibile). Astfel, chiar dacă unii copii afirmă că profesorii tratează în mod egal pe toți copiii, majoritatea, indiferent de vârstă și dacă au părinți plecați peste hotare sau nu, semnalează existența unor atitudini discriminatorii ale profesorilor.

După părerea copiilor, situația lor materială influențează mult atitudinea profesorilor față de ei. În anumite cazuri copiii migranților sunt favorizați de profesori, care primesc pentru aceasta anumite recompense de la părinții plecați. Unii copii sunt de părerea că profesorii au o atitudine mai bună față de elevii care au haine mai scumpe sau mai noi. Comportamentul copiilor și reușita lor școlară constituie un alt motiv de tratament inegal din partea profesorilor, care uneori etichetează copiii.

- *„Cei care au bani au și note mai bune, pentru că vin părinții și dau bani profesorilor ca să rezolve orice problemă.” (Gr.IV)*
- *„Profesorii se uită după exterior.”(Gr.II)*
- *„Se face distincție după comportament, reușită.” (Gr.III)*

Grădinița a fost menționată în calitate de serviciu comunitar numai de copiii care stau cu părinții, fiind apreciată pentru oportunitatea pe care o oferă adulților de a lăsa copiii mai mici în grija educatorilor în timp ce ei sunt la serviciu.

Primăria

Primăria este una din cele mai des menționate instituții din comunitate de către copii. După suportul pe care îl acordă atât copiilor care locuiesc cu părinții, cât și copiilor care au părinți plecați peste hotare, ea urmează imediat după școală.

În același timp, părerile copiilor în acest sens sunt împărțite. O parte din ei afirmă că primăria susține anumite activități legate de organizarea timpului liber și participarea echipelor sportive la diferite competiții. Altă parte susține că nu beneficiază de suport din partea primăriei, ba mai mult chiar, la solicitare, primăria nu reacționează sau își motivează refuzul prin lipsa resurselor financiare. Ultimii sunt de părerea că atenția primăriei este îndreptată doar asupra problemelor satului și a categoriilor de populație considerate defavorizate. Aceași opinie este împărtășită de profesori, care menționează despre ajutoare materiale pentru copiii din familiile vulnerabile acordate de primărie. Unii copii menționează rolul primăriei în asigurarea securității lor, în special în soluționarea conflictelor violente.

- *“Sponsorizează echipa de baschet a liceului.” (Gr.I)*
- *„În clasă nu este lumină și am apelat la primar, dar nu a făcut nimic.” (Gr.IV)*
- *„Ajută școala, oamenii în sat și foarte puțin pe noi.” (Gr.I)*
- *„Când este vreo bătaie, la școală sau la serată, toți se tem de cei de la primărie, care decid cu poliția ce să facă cu bătaușii.” (Gr.III)*

Administrația publică locală din comunitățile implicate în studiu nu a luat anumite decizii în legătură cu situația copiilor rămași fără îngrijire părintească. După părerea unor profesori, deciziile în privința anumitor copii se iau numai în cazul când aceștia adoptă comportamente deviante sau se află în situație materială dificilă, copiii care au părinți plecați nefăcând parte din aceste grupuri.

Participanții la atelierul de consultare a datelor consideră că primăria și, implicit, serviciul de **asistență socială** din cadrul acesteia nu are elaborate programe speciale pentru copiii ai căror părinți sunt plecați peste hotare, pentru că nu-i consideră ca fiind în situații de risc. Eforturile asistenței sociale la nivelul comunităților sunt repartizate pentru persoanele în etate, familiile defavorizate și copiii orfani sau cu dizabilități. În opinia copiilor consultați, serviciile asistentului social nu sunt suficient mediatizate în comunitate, iar în multe cazuri acesta nu este pregătit să lucreze cu copiii și tinerii.

- *„Copiii aceștia nu sunt considerați vulnerabili, de aceea nu li se adresează asistența socială.” (ACD)*
- *„Asistența socială este asociată cu bătrânii, nu există transparență.” (ACD)*

Reprezentanții DRASPF afirmă că insuficiența resurselor financiare nu permite angajarea în cadrul fiecărei primării a unui asistent social. Sarcina acestuia, în comunitățile în care există, este să acorde copiilor rămași fără îngrijire părintească suport psihologic, să discute cu diriginții și chiar cu părinții plecați pentru a îmbunătăți situația copiilor.

În anumite comunități, conform opiniei autorităților locale, funcționează Comisia pentru minori. Aceasta este compusă din directorul școlii, directorul grădiniței, inspectorul pentru minori și un viceprimar. Comisia are și sarcina de a examina comportamentul copiilor rămași fără îngrijire părintească, dar se axează mai mult pe cei care sunt în conflict cu legea.

Majoritatea îngrijitorilor implicați în studiu afirmă că la nivel de comunitate nu există anumite servicii pentru copiii rămași fără îngrijire părintească și chiar dacă există, ei nu le cunosc. Mai mult ca atât, unii îngrijitori se jonează să solicite suportul anumitor instituții sau persoane.

- „... poate și se face ceva, dar eu nu știu. Parcă și mă rușinez să mă duc să cer ajutor undeva.” (îngrijitor)

Unii profesori consideră că instituirea tutelei contribuie la respectarea într-o măsură mai mare a drepturilor copiilor rămași fără îngrijire părintească. Unii îngrijitori afirmă că administrația publică locală le oferă o anumită sumă de bani dacă instituie tutela pentru copiii pe care îi îngrijesc, aceasta însă este foarte mică (50 lei). Tutela este instituită, de obicei, la inițiativa și, uneori, chiar la insistența primăriei sau a administrației școlii. Reprezentanții autorităților locale afirmă că indemnizații primesc doar copiii cărora părinții nu le expediază bani.

- „Numai asta, că primesc pe dâșii câte 50 lei de copil, că fac tutela pe mine.” (îngrijitor)
- „... nu-i primește la școală dacă n-are cine să răspundă de ei.” (îngrijitor)

Activități de timp liber și agrement

Copiii care locuiesc cu părinții sunt preocupați mai mult de serviciile de timp liber din comunitate decât copiii ai căror părinți sunt plecați peste hotare. În mare parte însă grijile lor se referă la aceleași lucruri: frecventarea cluburilor sportive și de dans, participarea la diferite activități extrașcolare și utilizarea noilor tehnologii informaționale.

- „Să mă duc la lupta liberă.” (Gr.III)
- „Mă preocupă calculatorul și internetul.” (Gr.III)

În conformitate cu datele obținute în cadrul studiului, posibilitățile tuturor copiilor de organizare a timpului liber în comunitate sunt limitate. În una din localități, enunțul „Am suficiente posibilități de a-mi petrece timpul liber în comunitate” a înregistrat aceleași valori pentru copiii de 10-14 ani din ambele grupuri, în timp ce la vârsta de 15-18 ani, valoarea obținută de copiii migranților este considerabil mai mare. Pe de altă parte, în celelalte două comunități, copiii care au părinți plecați au simțitor mai puține oportunități de organizare a timpului liber, în comparație cu semenii lor care stau cu părinții. Copiii explică aceasta prin lipsa activităților care să corespundă intereselor lor, dar și prin faptul că, în virtutea rolurilor care le-au revenit odată cu plecarea părinților, au mai puțin timp liber. După părerea reprezentanților UNICEF, „lipsa oportunităților de organizare a timpului liber este una din cele mai mari probleme ale tinerilor din Moldova”.

- „Nu prea avem activități în care să ne implicăm, în afară de școală și casă.” (Gr.II)
- „Nu avem, practic, timp liber.” (Gr.I)

În unele comunități, după părerea îngrijitorilor, copiii beneficiază de anumite activități de timp liber. În același timp, ei menționează că lipsa resurselor materiale, inclusiv remunerarea insuficientă a persoanelor responsabile de organizarea acestor cluburi determină dispariția sau ineficiența lor. De aceeași părere sunt unii reprezentanți ai primăriei, unii profesori și lucrători medicali, care recunosc că copiii nu au unde își petrece timpul liber în comunitate. În cazuri singulare existența anumitor activități extrașcolare este susținută material de părinții copiilor care le frecventează.

- *„... uneori ei mai pun muzică acolo unde a fost cândva școala de meserii, de sărbători se mai duc acolo și se distrează copiii...” (îngrijitor)*
- *„Cei care conduceau cercurile erau remunerați câtuși de puțin. Acum, dacă nimic nu se plătește...” (îngrijitor)*
- *„Deși bibliotecă este, nu are literatură suficientă, nu se abonează la diferite periodice.” (profesor)*

Unii profesori afirmă că în comunități funcționează anumite cluburi de sport, dans, muzică, și artă dramatică, care sunt frecventate într-o măsură mai mare de copiii din clasele primare. În opinia profesorilor, copiii rămași fără îngrijire părintească merg la aceste cluburi datorită grijii părinților de a-i înscrie anterior plecării peste hotare. Disponibilitatea de mijloace financiare, după părerea profesorilor, le permite copiilor migranților să acceseze și servicii de timp liber contra cost aflate în alte localități sau în centrele raionale: cinema, internet, școala de muzică.

La nivelul comunităților implicate în studiu, majoritatea activităților de timp liber sunt organizate de casele de cultură. Acestea nu au ca grup-țintă copiii rămași fără îngrijire părintească, dar propun anumite servicii tuturor copiilor, printre care cluburi sportive și de dans, bibliotecă, săli pentru concerte, filme și discotecă.

- *„Mergem să ne distrăm seara și când sunt concerte sau serate, facem cunoștință cu alți copii, aici frecventăm diferite cercuri, sunt 2 săli de dans, avem aici o bibliotecă de unde putem lua cărți.” (Gr.III)*

În opinia copiilor, cluburile sportive și de dans le oferă oportunități de comunicare cu semenii din alte localități și de afirmare pentru toți, indiferent de vârstă, reușită școlară și situație familială. De aceeași părere sunt unii îngrijitori, care afirmă că aceste cluburi îi ajută pe copii să obțină suportul semenilor.

- *„La cluburile sportive poate veni orice copil, fără selecție.” (ACD)*
- *„... să vedeți cu ce plăcere vin, probabil aici în colectiv poate altfel și se simt...” (îngrijitor)*

La discoteca de la casa de cultură sunt admiși, de regulă, numai copiii mai mari. Chiar dacă este unul din cele mai frecventate locuri de către ei, lipsa condițiilor fizice și a echipamentului modern ale discotecilor îi nemulțumesc pe copii. Unii profesori la fel ca și anumiți îngrijitori menționează că nu le permit copiilor pe care îi îngrijesc, în special celor mai mici și fetelor, să meargă la discoteca de la casa de cultură, pentru că o asociază cu consumul de substanțe și comportamentul violent.

- *„Discoteca este la școală, pentru că în sat se duc cei mari.” (Gr.III)*
- *„Discoteca este într-o stare rea, nu are încălzire și nici nu se organizează măcar o dată în săptămână.” (profesor)*
- *„... la 13 ani încă e devreme, eu nici nu le dau voie.” (îngrijitor)*
- *„Nu prea vizitează seratele fetele care au rămas cu bunica, pentru că nu le dă voie.” (profesor)*

Majoritatea copiilor menționează necesitatea creării la nivelul comunităților a mai multor servicii care să satisfacă necesitățile și interesele lor de petrecere a timpului liber. Unii copii consideră că participarea lor la organizarea și prestarea acestor servicii le-ar oferi un plus de calitate.

- „Pentru ca să ne petrecem timpul liber așa cum vrem noi, trebuie să ne organizăm noi singuri activități din afara lecțiilor.” (Gr.III)
- „Să fie un local unde să te poți întâlni cu prietenii.” (Gr.I)
- „Vrem să ne construiască sală de dans și de sport.” (Gr.IV)

Copiii implicați în studiu au menționat că în comunitățile lor există anumite **organizații obștești** sau grupuri de inițiativă care abordează probleme de ordin social, copiii ai căror părinți au plecat la muncă în străinătate nefiind însă beneficiarii direcți ai activităților desfășurate de acestea. În una din comunitățile implicate în studiu funcționează un centru de educație pentru copiii preșcolari din familiile defavorizate.

- „Avem un ONG „Smaranda”, legată de problemele ecologice. Ajută la menținerea curățeniei în sat.” (Gr.II)
- „Asociația „Drepturile Copiilor” a organizat proiectul cu poluarea mediului la care unii din noi suntem voluntari.” (Gr.IV)

Tinerii consultați și unii reprezentanți ai DRÎTS au afirmat că în unele comunități funcționează **centre comunitare** administrate de ONG-uri locale. Acestea au ca grup-țintă și copiii rămași fără îngrijire părintească cărora le oferă mai multe servicii sub același acoperiș. Chiar dacă sunt foarte puține ca număr, comunicarea de la egal la egal, utilizarea metodelor interactive și suportul psihologic sunt atuurile acestor instituții care le fac foarte atractive pentru copii și tineri. Reprezentanții DRASPF afirmă că astfel de activități sunt dezvoltate preponderent în centrele raionale și mai puțin în localitățile rurale.

Instituțiile medicale

Instituțiile medicale au fost apreciate pentru suportul pe care îl acordă în cazul problemelor cu sănătatea atât de copiii care au părinți plecați, cât și de cei care trăiesc cu părinții. Unii copii au menționat și importanța vizitelor la școală ale medicilor efectuate pentru informarea copiilor. O parte din copii consideră că lipsa echipamentului necesar și migrația cadrelor medicale calificate scade din calitatea serviciilor oferite de centrul medical și din încrederea copiilor față de acesta.

- „Spitalul ne acordă sprijin, medicii chiar vin la liceu și ne acordă lecții.” (Gr.IV)
- „Medicii nu au aparatură destulă ca să ne ajute.” (Gr.IV)

Participanții la atelierul de consultare, ca și unii adulți afirmă că majoritatea centrelor medicale nu oferă servicii speciale pentru copiii migranților. Mai mult ca atât, în mare parte, aceste locuri nu sunt prietenoase copiilor, în special pentru că medicii nu sunt pregătiți să lucreze cu ei, nu au abilități de comunicare și nu respectă confidențialitatea, iar serviciile lor sunt cu plată. În același timp, copiii consultați sunt convingși de necesitatea prestării unor servicii de informare și consultanță psihologică în cadrul centrelor medicale.

- „Nu este considerat un spațiu prietenos, mergi acolo când nu ai altă soluție. Nu există confidențialitate în servicii. Serviciile medicale sunt contra plată, deși ar trebui să fie gratis pentru copii.” (ACD)
- „Ar trebui să ofere și servicii de informare, consultare psihologică.” (ACD)

Profesorii afirmă că la nivelul școlii asistentul medical are posibilități să acorde doar primul ajutor copiilor. În același timp, toți copiii beneficiază de un control medical anual cu participarea specialiștilor de la centrul raional de medicină. Lipsa resurselor materiale este considerată de profesori principala cauză a calității defectuoase a serviciilor oferite de instituțiile medicale. Unii profesori afirmă că, în pofida faptului că anumiți donatori oferă resurse variate centrelor medicale, beneficiile nu sunt palpabile, deoarece acestea nu sunt administrate corect.

Mulți copii au menționat ca fiind importante pentru ei serviciile oferite de **oficiul poștal**. Copiii migranților au apreciat în mod deosebit oportunitățile oferite de acesta pentru comunicarea periodică cu părinții. Unii copii exercită prin intermediul oficiului poștal rolurile preluate de la părinții plecați legate de întreținerea gospodăriei.

- *„De la poștă trimitem scrisori, sunăm. Ne ajută să menținem legătura cu părinții.” (Gr.II)*
- *„Achităm cele mai multe servicii.” (Gr.I)*

Poliția a fost menționată în calitate de serviciu comunitar în egală măsură de copiii ai căror părinți sunt plecați și cei care trăiesc cu părinții. Și unii și alții manifestă încredere în această instituție și sunt conștienți de atribuțiile ei în legătură cu asigurarea securității la nivel de comunitate. În același timp, inspectorii de sector nu supraveghează în mod special copiii rămași fără îngrijire părintească, deoarece, după spusele lor și ale altor adulți, aceștia nu au anumite comportamente care să intre în conflict cu legea.

- *„Poliția ia măsuri cu cei care fac rău în sat, chiar și cu cei care sunt încă copii, printre noi...” (Gr.III)*
- *„Am apelat la poliție atunci când ne-au furat din casă.” (Gr.II)*
- *„Pentru a crește siguranța ar trebui să fie polițiști să ne apere.” (Gr.IV)*

Relația **agenților economici** din localitate cu migrația are mai multe aspecte. Majoritatea agenților economici a fost creată în baza fondurilor obținute de peste hotare, dar și pentru a satisface necesitățile de produse și servicii ale rudelor migranților, o parte semnificativă a veniturilor bazându-se pe remitențele acestora. Tinerii consultați afirmă că agenții economici nu sunt dispuși să susțină material copiii care au părinți plecați în străinătate pentru că nu îi consideră defavorizați, dar și pentru că nu sunt motivați de politica fiscală.

Plecarea masivă a adulților la muncă peste hotare a determinat, în unele comunități, crearea unor curse regulate de autobuz, care înfăptuiesc legătura migranților cu localitatea de baștină. Prin intermediul acestor curse persoanele pleacă la muncă, transmit bani și diferite mărfuri industriale și primesc produse cu specific național. Profesorii afirmă că sunt îngăduitori cu elevii care absentează pentru a-și ridica coletele trimise de părinți.

Tinerii consultați consideră că frecventarea **localurilor** (barurilor, cluburilor de noapte) din comunitate este pentru copiii rămași fără îngrijire părintească un mod de a petrece timpul liber cu prietenii și de a utiliza banii primiți de la părinți. În același timp, această activitate nu este văzută cu ochi buni de anumiți adulți, care o asociază cu consumul băuturilor alcoolice. În consecință, unii copii renunță să meargă în aceste localuri pentru a nu deveni subiectul discuțiilor în comunitate. Unii reprezentanți ai autorităților locale afirmă că elevilor li se permite să rămână în aceste localuri doar până la ora 23. Profesorii afirmă că barurile din unele localități sunt singurele locuri în care copiii și tinerii se pot întâlni și comunica.

- *„Este un loc de întâlnire pentru tineri, nu neapărat înseamnă consum de substanțe.” (ACD)*
- *„Există imaginea negativă a barului în comunitate, preferi să nu fii văzut intrând acolo.” (ACD)*

Biserica a fost menționată de o parte din copii printre serviciile comunitare la care apelează, fiind pentru ei un loc pentru meditare, unde se pot reculege în liniște. Copiii care locuiesc cu părinții consideră că biserica le oferă suport moral și îi ajută să depășească situații dificile la școală și în familie, iar copiii ai căror părinți sunt plecați au oportunitatea de a se ruga la biserică pentru sănătatea părinților plecați și susținerea cu succes a examenelor.

- „... acolo ne rugăm la Dumnezeu ca să ne ajute la școală și în familie...” (Gr.III)
- „Ne rugăm pentru părinții plecați peste hotare.” (Gr.II)

Tinerii consultați consideră că majoritatea copiilor nu frecventează biserica. În același timp, ei asociază cu mai mulți factori creșterea interesului față de biserică a copiilor ai căror părinți sunt plecați. În primul rând, după plecarea părinților copiii devin mai triști și mai închiși în sine, iar biserica le oferă liniște sufletească și soluții pentru probleme care depășesc forțele lor. Pe de altă parte, acești copii merg la biserică pentru că urmează sfaturile buneilor religioși, în grija cărora au rămas. În unele comunități preoții îndeamnă părinții, în cadrul predicilor, să nu plece peste hotare.

Servicii necesare la nivel de comunitate

Referindu-se la serviciile pe care ar dori să le aibă la nivel de comunitate, copiii care stau cu părinții au fost mai productivi decât copiii migranților care, într-un număr foarte mic, se văd continuând să trăiască în localitatea de baștină, respectiv fiind mai puțin interesați de dezvoltarea anumitor servicii comunitare.

Astfel, copiii s-au pronunțat pentru crearea unor instituții care să faciliteze accesul la informație, inclusiv despre modul sănătos de viață, carieră, planificarea familiei. În opinia lor, aceasta ar fi posibil prin funcționarea unui centru de calculatoare conectate la internet, prin publicarea și distribuirea unei reviste locale pentru copii. Mulți copii au menționat necesitatea dotării cu echipament modern a școlilor, inclusiv a sălilor sportive.

Unii copii care locuiesc cu părinții au accentuat importanța dezvoltării la nivel de comunitate a unor instituții de creditare a populației și de susținere a micului business.

Îngrijitorii au menționat necesitatea organizării la nivel de comunitate a activităților sportive și culturale pentru copiii rămași fără îngrijire părintească. Doar unii îngrijitori s-au pronunțat pentru susținerea materială a persoanelor care îngrijesc mai mulți copii.

Profesorii, reprezentanții DRÎTS și METS consideră că, la nivelul școlii, copiii cu părinți plecați peste hotare au nevoie de servicii psihologice profesionale, care să le ofere oportunitatea, pe de o parte să se exprime, iar, pe de altă parte, să fie consultați în problemele cu care se confruntă.

Instituirea la nivelul comunităților a unei persoane tinere responsabile de lucrul cu copiii și tinerii ar crește, în opinia profesorilor, cantitatea și calitatea activităților de timp liber și agrement organizate pentru aceștia.

În calitate de strategii naționale de protecție a copiilor rămași fără îngrijire părintească profesorii menționează, în primul rând, prevenirea migrării părinților prin crearea locurilor de muncă și creșterea remunerării muncii. În același timp, profesorii consideră că legalizarea muncii peste hotare ar oferi posibilitatea părinților să-și viziteze copiii de 2-3 ori pe an și să mențină legătura afectivă cu ei.

Reprezentanții DRÎTS consideră necesară îmbunătățirea și armonizarea cadrului legislativ privind protecția copilului, precum și sensibilizarea opiniei publice în legătură cu consecințele migrației forței de muncă.

În același timp, unii profesori susțin că copiii migranților nu au nevoie de anumite servicii speciale la nivel de comunitate, pentru că nu au necesități sau comportamente

diferite de cele ale altor copii, dar și pentru că, fiind din familii „*de gospodari*”, nu au rămas fără supravegherea și protecția rudelor.

Lucrătorii medicali, reprezentanții Ministerelor, ONG-urilor și UNICEF sunt convingși de necesitatea dezvoltării, la nivel de comunitate, a unor centre de zi multifuncționale care să includă servicii de informare, consiliere, dezvoltare a deprinderilor de viață, servicii de sănătate prietenoase copiilor, diferite cluburi pe interese și secții sportive pentru copiii rămași fără îngrijire părintească. Studiarea necesităților copiilor este primul pas în crearea serviciilor, iar mediatizarea lor contribuie esențial la accesarea acestora de beneficiarii vizați.

CONCLUZII

Studiul de față se bazează pe experiența copiilor rămași fără îngrijirea părinților din cauza migrației acestora. Informația obținută în cadrul atelierelor de colectare a datelor organizate cu copiii a fost suplimentată cu cea oferită de îngrijitorii copiilor migranților, profesori, reprezentanți ai diferitor servicii comunitare, ai autorităților publice și organizațiilor internaționale acreditate în Republica Moldova. Ulterior analizei primare, datele au fost consultate cu un grup de tineri, lideri de opinie în comunitățile lor.

Datele obținute au relevat că plecarea părinților produce efecte nu numai asupra situației materiale, dar și la nivelul dezvoltării emoționale, relațiilor sociale, activității școlare a copiilor. Aceste schimbări complexe pot fi atât de scurtă, cât și de lungă durată și depind de o multitudine de factori, de la perioada despărțirii de părinți, pregătirea copilului pentru viața independentă și relația cu îngrijitorii, până la atitudinea membrilor comunității vizavi de copiii rămași fără îngrijire părintească.

Dezvoltarea psihoemoțională

Copiii ai căror părinți sunt plecați peste hotare se confruntă cu stări emoționale dificile și neplăcute – devin triști, se simt izolați, plâng, au sentimente de insecuritate. Lipsa abilităților de management al emoțiilor, precum și a sprijinului unei persoane de încredere amplifică aceste stări și creează conjunctura pentru adoptarea uneori a unor metode agresive de exprimare a emoțiilor.

Preocupările deosebite pentru integritatea părinților plecați contribuie la conștientizarea de către copii a valorii familiei, dar poate favoriza și trăirea unor sentimente de culpabilitate în legătură cu plecarea părinților cu scopul de a le asigura o viață mai bună.

Copiii mai mici exteriorizează mai ușor emoțiile provocate de despărțirea de părinți, pe când adolescenții preferă să nu-și arate trăirile. Despărțirea este suportată mai dificil de copii în prima perioadă de la plecarea părinților sau la prima experiență de acest gen.

Lipsa de afecțiune este compensată de unii copii prin afișarea unei imagini de bunăstare materială. În același timp, adulții îi caracterizează ca având un sentiment de superioritate față de ceilalți.

Evoluția relațiilor sociale

Plecarea părinților a determinat pentru copii o diminuare cantitativă și calitativă a comunicării, dar și o creștere a preocupărilor legate de relațiile în cadrul familiei. Frecvența vizitelor părinților emigrați depinde de țara de destinație, precum și de faptul dacă șederea în străinătate este legală sau nu. Cea mai utilizată modalitate de comunicare dintre părinți și copii sunt convorbirile telefonice. Chiar dacă majoritatea copiilor discută relativ des cu părinții plecați, ea nu reușește să abordeze chestiuni legate de starea lor sufletească sau dificultățile cotidiene cărora trebuie să le facă față.

Raporturile copiilor cu părinții s-au schimbat, în unele cazuri răcindu-se, iar în altele – devenind mai apropiate. Majoritatea copiilor apreciază eforturile părinților de a le oferi o viață mai bună, își doresc să nu-i dezamăgească și depun toate eforturile pentru a corespunde așteptărilor lor. Totodată, insuficiența de comunicare profundă și tendința de a se descurca de sine stătător în multe situații de viață cauzează o înstrăinare a copiilor de părinți.

Aproape toți copiii ai căror părinți sunt plecați au rămas în supravegherea unei rude apropiate. Circa 2/3 din ei locuiesc cu unul dintre părinți, iar ceilalți sunt în grija bunelor sau a mătușelor. Îngrijitorii consideră că rolul pe care îl au constă în a oferi copiilor condiții de trai adecvate, a supraveghea reușita școlară și a preveni eventualele comportamente social indezirabile ale copiilor. Responsabilitatea crescută a îngrijitorilor față de copii determină hiperprotejarea și un control excesiv a tuturor

acțiunilor copiilor, uneori chiar și încălcarea intimității lor.

Din perspectiva copiilor, relațiile cu îngrijitorii nu sunt suficient de apropiate și aceștia nu reușesc să răspundă necesităților copiilor de suport moral. Vârsta înaintată a îngrijitorilor, stilul lor de comunicare autoritar și restrictiv, precum și modalitatea de administrare a banilor trimiși de părinți determină apariția diferitor situații conflictuale în relațiile dintre îngrijitori și copiii supravegheați de aceștia.

Relațiile copiilor migranților cu semenii lor care locuiesc împreună cu părinții evoluează, în dependență de mai mulți factori, în două direcții: consolidare, datorată sentimentului de compătimire și înțelegerii situației copiilor rămași fără îngrijire părintească și răcire sau tensionare, din cauza invidiei față de condițiile materiale ale acestora.

Existența mai multor caracteristici comune, legate de situația materială, griji și sentimente specifice, îi determină pe copiii rămași fără îngrijire părintească să formeze, de obicei, grupurile lor. Ei preferă comunicarea în cercuri restrânse și sunt preocupați de găsirea unor persoane de încredere, care să le ofere suport moral și cu care ar putea discuta inclusiv subiecte personale.

Activitatea școlară

Plecarea părinților influențează diferit performanța școlară a copiilor. În cele mai dese cazuri, aceasta descrește ca rezultat al lipsei suportului părinților și timpului necesar pregătirii temelor, dar și din cauza convingerii că studiile sunt inutile. Pe de altă parte, dorința de a recompensa eforturile părinților plecați motivează copiii să mențină sau chiar să îmbunătățească performanța lor școlară.

Evoluția relației copiilor rămași fără îngrijire părintească cu profesorii depinde, în mare măsură, de personalitatea acestora. Cei care manifestă o atitudine prietenoasă, compătimire și receptivitate față de problemele copiilor, devin în curând persoane de resursă apropiate lor. În același timp, unii profesori, invidioși pentru situația materială îmbunătățită a familiilor, au tendința de a profita din relația deosebită stabilită cu acești copii.

Resursele copiilor

Plecarea părinților impune copiilor situația să fie de sine stătători. În același timp, puțini copii demonstrează abilități de a se descurca independent, de administrare a resurselor și practicarea unui mod de viață sănătos. În aceste condiții, lipsa supravegherii adulților și a oportunităților de organizare a timpului liber, dispunerea de mijloace financiare, precum și presiunea semenilor cresc vulnerabilitatea copiilor migranților în fața unor riscuri legate de consumul de substanțe, abandonul școlar, relații sexuale precoce și comportamente deviante.

Rolurile din gospodărie preluate de la părinții plecați sunt deseori nespecifice copiilor, îi implică într-un proces de maturizare precoce și le limitează timpul liber sau pentru pregătirea temelor. Chiar dacă au unele cunoștințe și abilități pentru a le exercita, majoritatea copiilor sunt nemulțumiți că aceste roluri le-au revenit fără a fi luată în considerare opinia lor. Cei care rămân fără îngrijirea părinților la o vârstă mai mare își dezvoltă mai ușor abilitățile de a face față condițiilor noi.

Copiii rămași fără îngrijire părintească se simt mai puțin protejați și găsesc cu dificultate persoane potrivite la care să se adreseze pentru suport. Cel mai frecvent ei apelează la ajutorul părinților, îngrijitorilor și semenilor, ultimii având prioritate în discutarea subiectelor sensibile. Suportul reprezentanților serviciilor din comunitate este solicitat de copii extrem de rar și numai în cazurile când au o relație de încredere cu persoanele respective.

Participarea copiilor

Existența și funcționarea unor modele de participare a copiilor în comunitate contribuie esențial la prevenirea vulnerabilității copiilor prin dezvoltarea abilităților de viață. În astfel de comunități se observă mai multă toleranță și empatie, precum și o solidaritate accentuată a membrilor ei în raport cu persoanele dezavantajate. Astfel, copiii care rămân fără îngrijire părintească beneficiază de un mediu favorabil comunicării de la egal la egal și de susținere în legătură cu dificultățile cu care se confruntă.

Măsura în care copilul participă la luarea deciziilor în cadrul familiei și a comunității depinde de vârsta acestuia. Copiii de 15-17 ani sunt consultați mai frecvent de părinți și alți adulți în legătură cu chestiunile importante pentru ei. În lipsa părinților, opinia copilului mai mare contează cel mai mult în familie, el reprezentând-o în raport cu rudele și comunitatea.

Plecarea părinților oferă, pe de o parte, copiilor mai multă independență în acțiuni, dar, pe de altă parte, mai puțin timp liber, mai multe roluri în gospodărie și suport insuficient pentru implicarea în diferite activități extrașcolare.

Reprezentarea viitorului

Modelul migrației părinților, lipsa oportunităților de a-și asigura un trai decent în propria țară, preocuparea pentru reîntregirea familiei sunt cauzele care îi determină pe copiii migranților să-și asocieze viitorul cu viața peste hotarele țării într-o măsură mai mare decât semenii lor care locuiesc cu părinții. Imaginea creării unei familii complete și unite este alimentată la copiii ai căror părinți sunt plecați de experiența neplăcută a despărțirii de aceștia.

Majoritatea copiilor rămași fără îngrijire părintească doresc să-și continue studiile, chiar dacă sunt convinși că acestea nu le pot asigura un venit decent și nu au un plan bine definit în acest sens. Susținerea financiară din partea părinților le garantează, în opinia lor, înmatricularea la instituțiile de învățământ superior, aceasta fiind principala cauză a scăderii reușitei academice.

Politici și servicii pentru copiii rămași fără îngrijire părintească

Copiii rămași fără îngrijirea părintească nu constituie, în opinia autorităților publice responsabile de protecția copilului, un grup defavorizat, de aceea nu există acte normative sau strategii special elaborate pentru protecția acestora. Chiar dacă fenomenul plecării părinților la muncă peste hotare este de mult timp unul de amploare, situația copiilor migranților a apărut pe agenda publică abia în anul 2005, iar acțiunile în acest domeniu sunt sporadice și constau, în cea mai mare parte, în colectarea datelor statistice.

Instituțiile din comunitate nu sunt, în general, preocupate de situația copiilor care au părinți plecați peste hotare. Serviciile educaționale, oferite de școală, și cele de timp liber sunt puținele care se adresează în special copiilor, indiferent de situația familială. Calitatea, corespunderea acestora cu necesitățile beneficiarilor și, respectiv, popularitatea lor, suferă însă din cauza lipsei resurselor financiare și a pregătirii defectuoase a profesioniștilor care lucrează cu copiii și tinerii.

RECOMANDĂRI

Plecarea peste hotare în căutarea locurilor de muncă este considerată de majoritatea participanților la studiu o strategie eficientă de eludare a sărăciei. Dincolo de beneficiile economice imediate ale migrației, consecințele despărțirii de părinți asupra copiilor, devin mai evidente și de amploare odată cu trecerea timpului.

Complexitatea fenomenului, determinată de faptul că prevenirea migrației părinților ar contribui, pe de o parte, la bunăstarea emoțională și socială a copiilor, iar, pe de altă parte, la înrăutățirea situației materiale a familiilor, face extrem de dificil procesul de elaborare a unor recomandări în acest sens. Luând în considerare aceasta, în continuare sunt prezentate atât recomandările formulate de participanții și tinerii consultați în cadrul studiului, cât și cele elaborate de echipa de cercetare în procesul de analiză a datelor.

- Sensibilizarea autorităților și a opiniei publice despre consecințele plecării părinților asupra dezvoltării copiilor, pentru adoptarea unei strategii naționale de protecție a copiilor rămași fără îngrijire părintească.
- Elaborarea mecanismelor de legalizare a muncii peste hotare ar permite părinților plecați să-și viziteze sistematic copiii și să mențină legătura afectivă cu aceștia, fără riscul de a-și pierde locul de muncă în străinătate.
- Crearea oportunităților de investiție a resurselor provenite de peste hotare prin simplificarea procedurilor de înregistrare a întreprinderilor, pregătirea persoanelor revenite de peste hotare în domeniul inițierii unei afaceri și promovarea unei politici fiscale care avantajează agenții economici noi.
- Elaborarea programelor de reabilitare și reintegrare în societate a părinților care se întorc de peste hotare, în scopul prevenirii migrației repetate.
- Implementarea unor programe de dezvoltare a localităților, care să includă crearea de infrastructură și servicii de calitate pentru copii și adulți, ar impulsiona copiii să asocieze viitorul lor cu viața în cadrul comunității.
- Instruirea părinților în domeniul comunicării și particularităților de dezvoltare a copilului, ca să fie capabili să pregătească copiii pentru viața independentă și să le acorde de la distanță suportul emoțional necesar pe durata lipsei.
- Dezvoltarea unor programe de stimulare a participării copiilor la procesele de luare a deciziilor în familie, inclusiv prin pregătirea părinților pentru a solicita și lua în considerare opinia copilului, și pentru a negocia termenii plecării.
- Instruirea psihopedagogică și responsabilizarea, prin instituirea tutelei, a îngrijitorilor, pentru ca aceștia să acorde copiilor toată atenția și suportul de care au nevoie în perioada despărțirii de părinți.
- Pregătirea psihologică a profesorilor și diriginților ca să răspundă adecvat necesităților copiilor de suport emoțional și comunicare, inclusiv în domeniul subiectelor personale.
- Implementarea la nivelul fiecărei comunități a programelor de dezvoltare a deprinderilor de viață, în cadrul cărora un rol important să fie acordat abilităților de autoadministrare, comunicare și relaționare, management al resurselor și emoțiilor.
- Promovarea diferitor modele de participare a copiilor la nivelul comunității și școlii, în dependență de necesitățile locale, cu accent special pe implicarea copiilor dezavantajați.

- Dezvoltarea în fiecare comunitate a centrelor pentru copii și tineri multifuncționale, care să ofere inclusiv oportunități de implicare a copiilor migranților în activități comune cu cei care locuiesc împreună cu părinții, pentru a facilita integrarea lor socială.
- Multiplicarea activităților de organizare a timpului liber pentru copiii și tinerii din comunitate conform necesităților și intereselor acestora. Desemnarea în cadrul primăriei a unei persoane pregătite, responsabile de lucrul cu copiii și tinerii.
- Crearea unor grupuri de suport din rândul adolescenților, bine pregătiți să comunice cu copiii rămași fără îngrijire părintească, să le ofere suportul informațional și emoțional necesar.
- Crearea serviciilor psihologice, de consultanță, prietenoase copiilor, cu accent special pe respectarea anonimatului și a confidențialității. Administrarea serviciului psihologic de persoane tinere, calificate, cu care copiii și tinerii stabilesc mai ușor raporturi de încredere.
- Dezvoltarea la nivelul comunităților a serviciilor de asistență maternală și paternală profesioniste ar oferi oportunitatea de a diminua consecințele despărțirii de părinți asupra educației și bunăstării copilului.
- Pregătirea psihologică a cadrelor medicale și asistenților sociali, dotarea cu echipament a centrelor medicale în scopul oferirii unor servicii de informare și consultanță calitative, prietenoase copiilor.
- Mediatizarea pe scară largă a serviciilor comunitare care au ca grup țintă copiii rămași fără îngrijire părintească.

ANEXE

I. Întrebările – cheie adresate de studiu

1. Care sunt preocupările și grijile cotidiene ale copiilor?
2. De ce resurse (materiale, personale, sociale) dispun copiii pentru a face față provocărilor vieții?
3. Care este rolul părinților / familiei în dezvoltarea copiilor?
4. În ce măsură sunt asigurate drepturile și participarea copiilor la procesele de luare a deciziilor care îi afectează?
5. Ce politici și servicii există în comunitate pentru copii?
6. Cum își reprezintă copiii viitorul?

II. Lista de calități propusă pentru categorizare

Cunoștințe

1. Îmi cunosc necesitățile, interesele și capacitățile proprii
2. Înțeleg necesitatea regulilor și legilor
3. Cunosc drepturile și responsabilitățile copiilor
4. Știu care pot fi efectele emoțiilor și sentimentelor mele asupra mea și asupra altora
5. Știu să rezolv neînțelegerile în mod pașnic
6. Știu cum să mă comport în situația în care sunt abuzat sau supus violenței
7. Înțeleg care sunt posibilitățile mele de muncă / carieră
8. Știu ce înseamnă să ai un mod sănătos de viață
9. Știu care sunt consecințele fumatului, consumului de băuturi alcoolice și drogurilor
10. Sunt informat despre HIV/SIDA

Abilități

11. Mă informez bine înainte de a face o alegere
12. Pot găsi ușor informația de care am nevoie
13. Pot cere ajutor de la alte persoane, când am nevoie
14. Mă descurc bine în activitățile din gospodărie (gătit, ordine, îngrijirea animalelor ș.a.)
15. Pot lua decizii bune în diferite situații
16. Pot repartiza banii pentru toate lucrurile necesare
17. Pot să-mi planific timpul pentru a le reuși pe toate
18. Pot comunica eficient cu diferite persoane
19. Îmi pot controla și exprima neagresiv emoțiile în diferite situații
20. Pot activa eficient într-un grup de semeni
21. Pot lua inițiativa într-un grup și acționez responsabil
22. Mă implic activ în viața comunității mele

Atitudini

23. Sunt optimist în privința viitorului meu
24. Am încredere în propriile forțe

25. Sunt insistent în atingerea scopului propus
26. Analizez consecințele posibile ale comportamentului meu
27. Respect legile și drepturile altor persoane
28. Cred că modul de viață, opiniile și ideile altor persoane sunt la fel de valoroase ca ale mele
29. Am simțul umorului
30. Mă descurc independent în diferite situații
31. Îmi îndeplinesc obligațiile asumate
32. Mă pun în situația altor persoane pentru a le înțelege

III. Lista drepturilor propuse pentru vot

1. Părerea mea influențează deciziile luate în familie
2. La școală atitudinea față de toți copiii este aceeași
3. Am suficiente posibilități de a-mi petrece timpul liber în comunitate
4. Am suficient timp pentru pregătirea zilnică a temelor de acasă
5. Adulții țin cont de părerea noastră când hotărâsc lucruri care ne privesc pe noi
6. Mă simt protejat de toate formele de violență și neglijare
7. Când am nevoie de ajutor, întotdeauna găsesc la cine să mă adresez

IV. Chestionar

Te rugăm să completezi acest chestionar. Așa vei ajuta la realizarea unui studiu despre copiii din Moldova. Nu este nevoie să-ți scrii numele pe această foaie. Te asigurăm că nimeni nu va afla ce răspunsuri ai dat. Citește atent toate variantele de răspuns propuse și încercuiește varianta care ți se potrivește, iar acolo unde stă o linie – scrie răspunsul la întrebare. Îți mulțumim pentru cooperare și timpul acordat!

1. Ce vârstă ai? _____ ani
2. Ce sex ai? **B** **F**
3. Câți copii sunt în familia ta? 1 2 3 4 5 și mai mulți
4. Cu cine dintre părinți locuiești în prezent?
 - a. cu ambii
 - b. cu mama
 - c. cu tata
 - d. fără părinți
5. Cine are grijă de tine în cea mai mare parte a timpului?
 - a. mama
 - b. tata
 - c. bunicii
 - d. fratele / sora
 - e. unchiul, mătușa
 - f. alte rude _____
 - g. vecinii
 - h. dirigintele / profesorul
 - i. alte persoane _____

6. Cine din familia ta plătește de obicei cheltuielile pentru hrană și haine?

- a. mama
- b. tata
- c. frații și surorile mai mari
- d. _____

7. Cât de des ai mers la școală în ultimele 3 luni?

- a. în fiecare zi
- b. de câteva ori pe săptămână
- c. lipsesc din când în când
- d. merg rar la școală

8. La anul vei merge la școală? Da Nu Nu știu

9. Ai rechizitele școlare necesare? Da Nu Am o parte

10. Cum crezi, în comparație cu colegii tăi, tu ai:

- a. mai mulți bani
- b. mai puțini bani
- c. aproximativ tot atâția bani

11. De câte ori pe zi mănânci?

- a. 1-2 ori
- b. de trei ori
- c. mai mult de trei ori
- d. se întâmplă că nici o dată

12. Ai haine de iarnă? Da Nu

13. Ai vreun părinte plecat peste hotare la muncă? Da Nu

!Răspunde la întrebările care urmează (nr.14 – 20) doar dacă ai răspuns „Da” la întrebarea nr.13!

14. Cine dintre părinții tăi este plecat?

- a. tata
- b. mama
- c. amândoi

15. În ce țară a/au plecat părinții tăi?

tata - _____
mama - _____

16. De cât timp sunt plecați:

tatăl tău - _____luni/ani

mama ta - _____luni/ani

17. Cum ții legătura cu părintele / părinții plecat/ți?

- a. prin telefon
- b. prin scrisori
- c. prin colete transmise (pachete cu diferite lucruri)
- d. prin alte persoane

18. Cât de des comunică cu părintele / părinții plecat/ți?

- a. în fiecare zi
- b. 1 dată pe săptămână
- c. 1 dată pe lună
- d. 1 dată în 2-3 luni
- e. 1 dată în jumătate de an
- f. 1 dată pe an
- g. mai rar

19. Cât de des te vizitează părintele / părinții plecat/ți?

- a. în fiecare săptămână
- b. în fiecare lună
- c. 1 dată la 2-3 luni
- d. 1 dată în jumătate de an
- e. 1 dată pe an
- f. mai rar

20. Cum crezi, care a fost motivul principal al plecării părintelui / părinților tău / tăi?

V. Descrierea eșantionului anchetat
Tabel i. Numărul de copii chestionați în fiecare localitate

Localitatea	Copii care locuiesc cu părinți		Copii care au cel puțin un părinte plecat	
	Nr. persoane	Frecvență (%)	Nr. persoane	Frecvență (%)
I	252	54.1	91	33.2
II	113	24.2	116	42.3
III	101	21.7	67	24.5
Total	466	100%	274	100%

Situația copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației

Tabel ii. Distribuția de vârstă a respondenților

Vârstă	Copii care locuiesc cu părinți		Copii care au cel puțin un părinte plecat	
	Nr. persoane	Frecvență (%)	Nr. persoane	Frecvență (%)
10 ani	15	3.2	19	6.9
11 ani	68	14.6	38	13.9
12 ani	68	14.6	29	10.6
13 ani	62	13.3	56	20.4
14 ani	66	14.2	33	12
15 ani	70	15	41	15
16 ani	49	10.5	27	9.9
17 ani	48	10.3	22	8
18 ani	20	4.3	9	3.3
Total	466	100	274	100

Tabel iii. Distribuția pe sexe a respondenților

Sex	Copii care locuiesc cu părinți		Copii care au cel puțin un părinte plecat	
	Nr. persoane	Frecvență (%)	Nr. persoane	Frecvență (%)
Feminin	213	45.7	129	47.1
Masculin	253	54.3	145	52.9
Total	466	100	274	100

Tabel IV. Date despre numărul de copii în familiile de proveniență ale respondenților

Numărul de copii în familie	Copii care locuiesc cu părinți		Copii care au cel puțin un părinte plecat	
	Nr. persoane	Frecvență (%)	Nr. persoane	Frecvență (%)
Un copil	28	6	22	8
Doi copii	200	42.9	168	61.3
Trei copii	170	36.5	57	20.8
Patru copii	41	8.8	22	8
Cinci copii și mai mulți copii	21	4.1	3	1.1
NR	8	1.7	2	0.7
Total	466	100	274	100

